

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ**

На правах рукопису

КОЛЕСНІЧЕНКО РУСЛАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

**ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО
СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН**

Спеціальність: 053 «Психологія»
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма

Психологія

(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

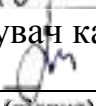
Науковий керівник:
Пріснякова Л.М.,
канд. психол. наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри психології

№ 10 від 15.01.2024

Завідувач кафедри психології

 Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис) (Ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра	психології
Освітній ступінь	магістр
Спеціальність	053 «Психологія»
Освітня програма	Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології

 Людмила ПРИСНЯКОВА

« 12 » 02 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
КОЛЕСНИЧЕНКО РУСЛАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ**

1. Тема роботи: «Психологічні фактори готовності особистості до сексуальних відносин».

2. Науковий керівник роботи: Пріснякова Л.М., канд. психол. наук, доцент
Затверджені наказом вищого навчального закладу від « » 20__ року №

3. Строк подання роботи на кафедру: 12.02.2024р.

4. Мета кваліфікаційної роботи: отримати показники психологічної готовності юнаків та дівчат до сексуальних відносин.

5. Завдання кваліфікаційної роботи

дослідити психологічні фактори готовності особистості до сексуальних відносин у студентському середовищі;

визначити готовність до сексуальних відносин як предмет психологічного дослідження;

визначити основні теоретичні засади в підходах до поняття готовності до сексуальних відносин;

розкрити психологічний зміст особистісної готовності до сексуальних відносин як передумови сексуальної активності;

провести емпіричне дослідження яке включає в себе 3 послідовних етапи: (проведення, обробка результатів, висновки та рекомендації);

здійснити аналіз результатів діагностики і виявити вікові і гендерні особливості готовності особистості до сексуальних відносин.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вступ	Жовтень	виконано
2.	I Розділ	Листопад Грудень	виконано
3.	II Розділ	Січень	виконано
4.	Робота в цілому	Лютий	виконано

Науковий керівник _____

ПРИСНЯКОВА Л.М.

Здобувач вищої освіти _____

КОЛЕСНІЧЕНКО Р.О.

Дата видачі завдання 16.09. 2023__р.

АНОТАЦІЯ

Колесніченко Р.О. Психологічні фактори готовності особистості до сексуальних відносин / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 Психологія (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2024____.

Зміст анотації

Елементом сексуальної культури є „приручення статевих органів”, вміння отримувати з них стільки чуттєвої насолоди, скільки потрібно, вміння регулювати свої почуття. Від свободи розпоряджатися своїм тілом до вміння насолоджуватися сексом з партнером і сприймати секс як одну з цінностей життя – тривалий шлях. Ні пропаганда „вільного кохання”, ні крута еротика, ніяка секс-індустрія не можуть навчити молодих людей цьому. Для отримання задоволення в сексі недостатньо володіння власним тілом і готовності лягти в ліжку із симпатичною людиною. Потрібна вища культура почуттів, яка досягається через кохання і вимагає духовної праці, а отже спеціальної підготовки.

Об’єкт дослідження: особливості сексуальних відносин у суспільстві.

Предмет дослідження: психологічні фактори готовності особистості до сексуальних відносин.

Мета: отримання показників психологічної готовності юнаків та дівчат до сексуальних відносин.

Завдання:

1. Дослідити психологічні фактори готовності особистості до сексуальних відносин у студентському середовищі.
2. Визначити готовність до сексуальних відносин як предмет психологічного дослідження.
3. Визначити основні теоретичні засади в підходах до поняття готовності до сексуальних відносин.

4. Розкрити психологічний зміст особистісної готовності до сексуальних відносин як передумови сексуальної активності.
5. Провести емпіричне дослідження яке включає в себе 3 послідовних етапи: (проведення, обробка результатів, висновки та рекомендації)
6. Здійснити аналіз результатів діагностики і виявити вікові і гендерні особливості готовності особистості до сексуальних відносин.

Гіпотеза: полягає в припущенні, що на особистісну готовність до сексуальних відносин впливають домінуюча система цінностей, якості моралі, вікові і гендерні особливості.

Методи та методики дослідження.

- 1) Загальнотеоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення літературних джерел.
- 2) Емпіричні: (психодіагностичний метод передбачає використання конкретних методик):
- 3) Математико-статистичні методи для обробки результатів діагностики які дозволяють провести кількісну і якісну інтерпретацію отриманих результатів.

В дослідженні використовувалися такі методи, як спостереження, психодіагностика (тестування та анкетування), бесіда та інтерв'ю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що виділена структура готовності особистості (фізіологічна, статева (гендерна), емоційно-вольова, характерологічна, ціннісна). Результати нашого дослідження можуть бути використані як базові елементи досліджень в сфері психології, соціології.

Особистий внесок здобувача: Пріснякова Л. М., Колісниченко Р. ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ (141-144). The 8th International scientific and practical conference “European scientific congress” (September 4-6, 2023) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2023. 253 p.

Структура дипломної роботи: вступ, 2 розділи - теоретичний і емпіричний, висновків, списоку використаних джерел, додатків.

ABSTRACT

Kolesnichenko R.O. Psychological factors of an individual's readiness for sexual relations / Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 053 Psychology (educational and professional program "Psychology". VNPZ DSU, Dnipro, 2024____.

Abstract content

An element of sexual culture is the "taming of the genitals", the ability to get as much sensual pleasure from them as is necessary, the ability to regulate one's feelings. From the freedom to manage your body to the ability to enjoy sex with your partner and perceive sex as one of the values of life is a long way. Neither propaganda of "free love", nor cool erotica, nor any sex industry can teach young people this. To get pleasure in sex, owning your own body and being ready to get into bed with a nice person is not enough. A higher culture of feelings is needed, which is achieved through love and requires spiritual work, and therefore special training.

Object of research: peculiarities of sexual relations in society.

Subject of research: psychological factors of an individual's readiness for sexual relations.

Purpose: obtaining indicators of psychological readiness of young men and women for sexual relations.

Task:

1. To investigate the psychological factors of an individual's readiness for sexual relations in the student environment.

2. Determine readiness for sexual relations as a subject of psychological research.

3. To determine the main theoretical principles in approaches to the concept of readiness for sexual relations.

4. To reveal the psychological meaning of personal readiness for sexual relations as a prerequisite for sexual activity.

5. Conduct an empirical study that includes 3 consecutive stages: (conduct, processing of results, conclusions and recommendations)

6. Analyze the results of diagnostics and identify age and gender characteristics of a person's readiness for sexual relations.

Hypothesis: consists in the assumption that personal readiness for sexual relations is influenced by the dominant system of values, moral qualities, age and gender characteristics.

Research methods and techniques.

1) General theoretical methods: analysis, synthesis, comparison, generalization of literary sources.

2) Empirical: (the psychodiagnostic method involves the use of specific techniques):

3) Mathematical-statistical methods for processing diagnostic results that allow quantitative and qualitative interpretation of the obtained results.

The research used such methods as observation, psychodiagnostics (testing and questionnaires), conversations and interviews.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that the structure of individual readiness (physiological, sexual (gender), emotional-volitional, characterological, value) is highlighted. The results of our research can be used as basic elements of research in the field of psychology and sociology.

Structure of the thesis: introduction, 3 sections - 2 theoretical and empirical, conclusions, list of used sources, appendices.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ I ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	13
1.1. Феномен природи готовності особистості до сексуальних відносин.....	13
1.2. Теоретико – методологічні підходи до вивчення особливостей сексуальних відносин.....	27
1.3. Особливості сексуальних стосунків серед студентської молоді.....	48
Висновки до першого розділу.....	57
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПРИНЯТТЯ СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИНЬ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	59
2.1. Характеристика методів та методик дослідження.....	59
2.2. Учасники емпіричного дослідження.....	72
2.3. Результати емпіричного дослідження.....	74
Висновки до другого розділу.....	91
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЯ ДИСГАРМОНІЙНОЇ СЕКСУАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПАРІ	92
ВИСНОВКИ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	106
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Актуальність теми: тема актуальна і може становити інтерес як для широкого кола громадськості, так і для фахівців у галузі соціології. У сучасних умовах дуже важливо кожному мати уявлення про те, що є самі сексуальні відносини. Секс - є невід'ємною і дуже значущою частиною життя кожного індивіда, а також сильною рушійною силою розвитку суспільства. Інтерес до цього питання зростає з неймовірною силою, отже саме зараз в настільки бурхливе і несхоже на попередні роки час, варто зайнятися дослідженням сексуальних відносин, а саме аспектом готовності сучасної молоді до сексуальних стосунків. З кінця ХХ століття в середовищі молоді з'явилася тенденція вступу в ранню статеву зв'язок юнаків і дівчат. Це «рух» бере свій початок з країни свободи і демократії - США. Саме там вперше підлітки осмислено почали зустрічатися один з одним заради задоволення статевих потреб, статевого потягу. Потім це поширилося на Європу і всю Америку, а потім, на початку 90-х, воно бурхливо поширилося і у нас. За останні роки в сексуальній поведінці та установках української молоді, насамперед юнаків, відбулися великі зміни, що викликають зростаючу соціальну стурбованість.

Дана тема є актуальною, так як сексуальна поведінка і мотивація тісно пов'язані з віком, фізичним, соціальним та психологічним розвитком особистості. Незважаючи на велику кількість емпіричних даних провідних вчених Ф. Бич, И.С. Кон, Д. Кун, Г. С. Васильченко, Г. Айзенк, В. Мастерс, В. Джонсон, З. Фрейд та багато інших., відомо про розвиток сексуальності та особливо критеріїв готовності не так вже багато.

Виховання сучасних юнаків та дівчат, формування їх поглядів відбувається в непростих умовах: це і політичні зміни, що відбуваються в країні, і матеріальні труднощі, і, найголовніше, девальвація моральних ідеалів. Розчарування старшого покоління в колишніх і відсутність нових, привабливих для більшості ідей, негативно впливають на виховання дитини. Батьки і вчителі уникають розмов з юнаками про «розумне, добре і вічне», вважаючи себе

«обдуреними життям». У зв'язку з цим індивідуальна система сексуальних цінностей юнаків більшою мірою схильна до впливу доступною еротичної літератури, невисокою масовою культурою, теле- і відео-штампів: «зниження нижньої межі віку вступу у сексуальні відносини не стільки пов'язане із прискоренням фізичного розвитку сучасних юнаків та дівчат, скільки з незавершеністю еротичного дозрівання, тобто не сформованістю душевного ладу особистості».

У той же час дослідники відзначають, що в певних юнацьких групах існує тиранія сексуальних цінностей. Однолітки очікують від юнаків набуття сексуального досвіду в якомога більш ранньому віці і вважають тих, кого не влаштовує така вимога, несучасними, людьми другого сорту.

Некритичне сприйняття літератури, присвяченої питанням статі, в суспільстві створює спрощене уявлення про сексуальність людини, що насамперед відбивається на молоді. Негативні наслідки лібералізації статевої моралі в першу чергу відслідковують лікарі, фіксуючи ріст абортів і венеричних захворювань у юнаків і дівчат, а серед молодих подружніх пар збільшення кількості безплідних шлюбів. «На ринок хлинув потік не кращою літератури, відкрила нові теми: безпечний секс, СНІД, проституція. Інформація ж про соціологічних і етичних сторонах сексуальності оновлюється настільки ж екстенсивно, як і в застійні 70-ті роки ».

Оскільки на сучасному етапі серед психологічних досліджень немає чітких критеріїв готовності особистості до вступу у сексуальні відносини обрана нами тема є вельми актуальною у сучасній психології.

Актуальністю теми також є формування сексуальної культури молоді Алекс Комфорт у своїй праці „Радость секса” (1992) так говорить про майстерність у техніці сексу: „Всі, хто не безсилий і не дурний, здатні танцювати і співати – так чи інакше. Це виправдовує спробу навчити займатись коханням. Кохання, як і пісня, – це щось, що робиться довільно. З іншого боку, відмінність між Павловою і палацом танців чи оперою і співом перукаря значно менша, ніж між сексом, як його розуміє останнє покоління, і тим, чим він може

бути” [66]. Добре, що це починають усвідомлювати в суспільстві. Сьогодні є достатньо книг про основи сексуальної культури. Основна користь їх в тому, що вони дають змогу звільнитися від комплексів з приводу норми, можливостей і різноманітності сексуального досвіду, долати всілякі забобони і сексуальні міфи.

Елементом сексуальної культури є „приручення статевих органів”, вміння отримувати з них стільки чуттєвої насолоди, скільки потрібно, вміння регулювати свої почуття. Від свободи розпоряджатися своїм тілом до вміння насолоджуватися сексом з партнером і сприймати секс як одну з цінностей життя – тривалий шлях. Ні пропаганда „вільного кохання”, ні крута еротика, ніяка секс-індустрія не можуть навчити молодих людей цьому. Для отримання задоволення в сексі недостатньо володіння власним тілом і готовності лягти в ліжку із симпатичною людиною. Потрібна вища культура почуттів, яка досягається через кохання і вимагає духовної праці, а отже спеціальної підготовки.

Об’єкт дослідження: особливості сексуальних відносин у суспільстві.

Предмет дослідження: психологічні фактори готовності особистості до сексуальних відносин.

Мета: отримання показників психологічної готовності юнаків та дівчат до сексуальних відносин.

Завдання:

1. Дослідити психологічні фактори готовності особистості до сексуальних відносин у студентському середовищі.
2. Визначити готовність до сексуальних відносин як предмет психологічного дослідження.
3. Визначити основні теоретичні засади в підходах до поняття готовності до сексуальних відносин.
4. Розкрити психологічний зміст особистісної готовності до сексуальних відносин як передумови сексуальної активності.

5. Провести емпіричне дослідження яке включає в себе 3 послідовних етапи: (проведення, обробка результатів, висновки та рекомендації)
6. Здійснити аналіз результатів діагностики і виявити вікові і гендерні особливості готовності особистості до сексуальних відносин.

Гіпотеза: полягає в припущенні, що на особистісну готовність до сексуальних відносин впливають домінуюча система цінностей, якості моралі, вікові і гендерні особливості.

- 4) Загальнотеоретичні методи:
- 5) аналіз, синтез, порівняння, узагальнення літературних джерел.
- 6) Емпіричні: (Психодіагностичний метод передбачає використання конкретних методик):
- 7) Математико-статистичні методи для обробки результатів діагностики які дозволяють провести кількісну і якісну інтерпретацію отриманих результатів.

Для дослідження було використано 3 **групи методів:**

1. Теоретичний аналіз і систематизація підходів;
2. Емпіричне (спостереження, бесіда, психодіагностика за допомогою методики:
3. Математично – статистичний (метод середніх значень, математичне очікування та дисперсія) і кореляційний аналіз.

В дослідженні використовувалися такі методи, як спостереження, психодіагностика (тестування та анкетування), бесіда та інтерв'ю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що виділена структура готовності особистості (фізіологічна, статева (гендерна), емоційно-вольова, характерологічна, ціннісна). Результати нашого дослідження можуть бути використані як базові елементи досліджень в сфері психології, соціології.

Особистий внесок здобувача: Пріснякова Л. М., Колісниченко Р. ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ (141-144). The 8th International scientific and practical conference “European scientific congress” (September 4-6, 2023) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2023. 253 p.

Структура дипломної роботи: вступ, 3 розділів - теоретичний і емпіричний, корекційна програма, висновків, списоку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ І ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

1.1. Феномен природи готовності особистості до сексуальних відносин

Природа готовності особистості до сексуальних стосунків це цілеспрямована активність, що характеризується факторами внутрішнього та зовнішнього порядку. Внутрішня готовність характеризується психологічним станом особистості її рисами характеру, локус контролю, рівня емпатії та довіри до оточуючих, емоційно – вольового стану та ін. Зовнішня готовність це – біологічний аспект який полягає у сформованості анатомо – фізіологічної побудови організму.

Велику увагу біологічному аспекту сексуальності в своїх роботах приділяв И. С. Кон. Так наприклад порівняння рівня сексуальної активності (частота статевих зносин і т. д.) і еротичних інтересів кількох груп молодих чоловіків з вимірним рівнем тестостерону в плазмі крові не виявило між ними значимих кореляцій [56, 72]. Гормональні чинники можуть бути вирішальними для виникнення окремих сексуальних реакцій рефлекторного типу, але їх недостатньо для пояснення сексуальної поведінки як системного цілого. За справедливим зауваженням Бича [55], робоча гіпотеза про те, що гормони впливають на поведінку, модулюючи певний взаємозв'язок стимулів і реакцій, вже припускає стійкий взаємозв'язок, на яку можуть впливати гормони, причому формування цієї системи зв'язків обов'язково включає індивідуальний досвід і навчання. Численні спостереження за передчасно дозрівшими дітьми показують, що наступ гормональної зрілості не супроводжується в них настільки ж раннім психосексуальним розвитком (появою еротичних інтересів, залицяння і т. п.), яке більше залежить від виховання і власного сексуального досвіду, ніж від гормонів [70]. Інакше кажучи, нормальна психосексуальна поведінка - результат спільних зусиль природи і виховання. Отже, необхідно розрізняти кількісну і якісну сторони сексуальності.

Біологічна готовність до сексуальних відносин вимірюється силою, тривалістю і частотою сексуальних реакцій. Її системний опис і інтерпретацію дає Г. С. Васильченко під назвою «статева конституція індивіда», яку він визначає як «сукупність стійких біологічних властивостей, формуючихся під

впливом спадкових факторів і умов розвитку в пренатальному періоді і ранньому онтогенезі; статеві конституція лімітує діапазон індивідуальних потреб на певному рівні статевої активності і характеризує індивідуальний опір відносно патогенних факторів, що володіють вибірковістю до статевої сфери [7]. Основними векторами її визначення у чоловіків є вік пробудження лібідо, вік першої еякуляції, максимальний ексцес (кількість еякуляцій на добу), вік входження в умовно-фізіологічний ритм, тобто стабільний рівень статевої активності, максимально близький до конституційних і фізіологічних потреб, а також два генотипових показника - так званий трьохантерний індекс (відношення росту до довжини ноги) та характер оволосіння лобка. Різні типи статевої конституції визначаються в кількісних термінах як «слабка», «середня» і «сильна».

Поняття статевої конституції суттєво насамперед тим, що воно орієнтує на індивідуальний підхід замість того, щоб спробувати взяти всіх людей в взуття одного розміру. Однак сила, тривалість і частота статевого збудження ще нічого не говорять нам про характер реальної сексуальної поведінки індивіда навіть на чисто фізіологічному рівні, зазначає Г.С. Васильченко [7]. Чоловік з сильною статевою конституцією може або рано одружуватися і вести інтенсивне статеве життя в шлюбі, або підтримувати екстенсивні зв'язки з різними жінками, або знаходити статеве задоволення в мастурбації, або, як середньовічний аскет, взагалі відмовитися від «плотського життя» (хоча йому це буде набагато важче, ніж тому, у кого статеві потреби менше).

Крім власне гормонального балансу існує стійкий зв'язок статевої конституції з статурою і темпераментом. Перша лінія зв'язку в схемі Г. С. Васильченко представлена трьохантерним індексом. У літературі висловлювалася також думка про те, що ступінь маскулінності фемінінності людської поведінки, в тому числі сексуальної, корелює з особливостями будови тіла [28]. Проте зв'язок між сексуальною поведінкою і статурою, швидше за все, опосередковується психологічними факторами, включаючи самосвідомість, які в свою чергу залежать від соціального середовища і виховання. Більш серйозні

дані про залежність типу сексуальної поведінки від темпераменту, в якому заломлюються особливості нервової системи. Рівень динамічності, рухливості і врівноваженості нервових процесів безумовно впливає на сексуальність [7].

Відомий англійський психолог Г. Айзенк надає вирішальне значення в біологічній детермінації сексуальності властивостям екстраверсії (орієнтація переважно на зовнішні враження і діяльність) та інтроверсії (орієнтація на внутрішній досвід, думки про минуле і майбутнє і т. п.), вимірюваним спеціальними тестами. Екстраверсія і її передбачувані психологічні компоненти - товариськість і імпульсивність - мають складну біосоціальну природу. Оскільки екстраверсія, за Г. Айзенком, пов'язана з меншою збудливістю кори головного мозку і, отже, з меншим самоконтролем та емоційною стриманістю, сексуальну поведінку екстравертованих осіб зазвичай більш активно і розкуто, ніж інтровертованих. Порівняння сексуального досвіду одно – та двуяйцевих близнюків (153 чоловіки та 339 жінок) показало, що за так званим лібідо-фактором (висока сексуальна активність і статеві збудливість, агресивність, готовність прийняти щодо безособові форми статевої близькості і одночасно низькі показники за шкалами сором'язливості і стидливості) генетичні відмінності пояснюють близько 67% всіх варіацій [59, 60]. Якщо навіть зробити знижку на недосконалість методів і біологізаторські пристрасті Г. Айзенка, ці дані заслуговують на увагу. Та й дивно було б, якби тип сексуальної поведінки не мав істотних генетичних детермінант.

Статева конституція, статура, темперамент і інші параметри визначають психосексуальні установки і поведінку індивіда не безпосередньо, а через його сексуальний сценарій (термін введений американськими соціологами Джоном Ганьон і Вільямом Саймоном) [22], який формується під впливом навчання в процесі індивідуального розвитку особистості. Сексуальний сценарій як різновид поведінкової програми, без якої не обходиться жодна соціальна поведінка, зумовлює можливий і бажаний тип сексуального партнера, еротичні стимули, вимоги до місця, часу і ситуації статевого зближення і способи його їх обґрунтування і виправдання. Ці фактори ми докладніше розглянемо пізніше, у

зв'язку з психологією сексуальності і закономірностями формування сексуальної орієнтації. Однак біологія сексуальності не обмежується ендогенними процесами. Спонтанні сексуальні реакції і тим більше цілеспрямовані дії зазвичай припускають взаємодію двох або декількох індивідів, причому на кожній стадії копулятивного циклу поведінка одного партнера служить стимулом для іншого. Ф.А. Біч називає це принципом взаємодоповнюваності стимулу і реакції і спостереження. Тому Г. Айзенка справедливо критикують за перебільшення генетичних факторів у розвитку інтелекту і пов'язані з цим реакційні політичні висновки, але думка про природжений характер екстраверсії поділяють багато психологів. [55]

До 1966 р., коли вийшла класична робота американо-канадських вчених - гінеколога В. Мастерса і психолога В. Джонсон «Людська сексуальна реакція» [54], сексологічна клініка, як правило, мала справу тільки з одинаками. Лікарі лікували чоловіків «від імпотенції», а жінок - «від фригідності», давали консультації з питань статевого життя, але сексуальний партнер, чоловік або дружина залучалися лише епізодично. Як фактично відбувається статевий акт і які психофізіологічні реакції партнерів один на одного на різних стадіях копулятивного циклу, вчені знали лише з власного досвіду да з розповідей друзів чи пацієнтів. Особливо загадковою була фізіологія жіночого оргазму. Не знаючи його, можна добитися бажаної погодженості чоловічих і жіночих сексуальних реакцій, щоб обидва партнери отримували максимальне задоволення. Етнографічна та медична література знає чимало випадків, коли смугою акт відбувався на очах у численних глядачів. В. Мастерс зацікавився цією проблемою ще на студентській лаві. Вчителі застерegli його, що настільки ризикована справа можна взятися тільки при 3-х умовах: бути людиною зрілого віку, не молодше 40 років; мати солідну професійну репутацію в іншій, суміжній галузі знання; користуватися фінансовою і моральною підтримкою крупного університету. Ці умови, В. Мастерс виконав до 1954 р., коли спільно з В. Джонсон приступив до здійснення «Проекту дослідження статі», пізніше отримав назву «Проекту по дослідженню

репродуктивної біології» під егідою медичного факультету Університету імені Вашингтона в Сент-Луїсі. У 1964 р. В. Мастерс заснував в Сент-Луїсі на приватні кошти власний Дослідницький інститут репродуктивної біології, який успішно працює і сьогодні. [67-69]

В. Мастерс і В. Джонсон почали з того, що просили своїх друзів і університетських колег направляти до них людей, готових піддатися сексологічному дослідженню. Прийшли 1273 добровольців детально опитали про їх сексуальне життя (питання були в основному ті ж, що у Кінзі); крім того, на них були складені медичні карти. Докладні інтерв'ю дозволили вченим особисто познайомитися з обстежуваними, встановити з ними довірчий контакт і тактовно відсіяти тих, хто з якихось причин не підходив для подальших досліджень. Після заповнення сексуальних «історій» та обговорення пов'язаних з ними проблем добровольці пройшли медичне обстеження, включаючи сексологічне. Для експерименту були відібрані 382 жінки та 312 чоловіків (296 подружніх пар, решта не перебувають у шлюбі) у віці від 18 до 78 років. Їм допомогли звикнути до лабораторної обстановці, познайомили з функціями всіх приладів, а потім під час серії статевих актів ретельно заміряли фізіологічні реакції обох партнерів. Крім того, проводився ряд експериментів мастурбационного типу, наприклад жінки мастурбували за допомогою штучних статевих членів різних розмірів, а вбудована в ці прилади електроніка фіксувала найтонші фізіологічні реакції геніталій. У цілому учені спостерігали 7500 закінчених жіночих і 2500 чоловічих сексуальних циклів. Хоча лабораторні умови позначалися на сексуальних реакціях обстежуваних (у чоловіків більше, ніж у жінок), отримані результати були виключно важливі. [67-69]

Вперше були об'єктивно описані та сформульовані основні фази копулятивного циклу: 1) збудження; 2) «плато», коли статеве збудження вже не наростає, але підтримується на певному рівні; 3) оргазм і 4) «дозвіл», зняття напруги і особливості цих фаз у чоловіків і жінок. Хоча про таких чи подібних фазах було відомо вже в давнину і вони не раз описувалися в літературі, ніхто

до В. Мастерса і В. Джонсон не міг докладно представити копулятивний цикл як систему парної взаємодії. У зв'язку з цим були спростовані або поставлені під сумнів багато традиційних уявлень. Наприклад, величина статевого члена, яку буденна свідомість вважає одним з головних показників маскулінності і умовою сексуальної ефективності чоловіки, виявилася фізіологічно не дуже суттєвою. По-перше, різниця в довжині статевого члена в спокійному стані частково нівелюється при ерекції, короткий статевий член часто збільшується більше, ніж довгий. По-друге, досліди мастурбації жінок зі штучним статевим членом різної довжини та діаметру показали виняткову пластичність жіночих геніталій, які швидко пристосовуються до розмірів статевого члена. Рівень і тривалість ерекції, а також техніка статевого зносин впливають на сексуальне задоволення жінки набагато більше, ніж розміри статевого члена. [67-69]

Були розхитані старі «фрейдиські» уявлення про двох різних типах жіночого оргазму - кліторний і вагінальний, з яких перший, як думав З. Фрейд, є ознака маскулінності жінки і її «вагінальної фригідності». Таке визначення викликало велику тривогу у тих жінок, які відчували, що їхні головні сексуально-еротичні відчуття локалізовані не в піхву, а в кліторі. В. Мастерс і В. Джонсон прийшли до висновку, що окремого вагінального оргазму фізіологічно не існує.

В. Мастерс і В. Джонсон провели серію експериментальних досліджень, в яких оцінювалися окремі фізіологічні параметри людських сексуальних реакцій (пульс, артеріальний тиск, ЕКГ, ЕЕГ та ін.) Вдосконалення медичної апаратури, поява нових еректометрів, мініатюрних приладів для запису фізіологічних реакцій та інших приладів дозволяють сьогодні фіксувати сексуальні реакції, не порушуючи їх інтимності. Виняткове значення мали розроблені В. Мастерсом і В. Джонсон принципи так званої парної секстерапії, що допомагає взаємної адаптації партнерської пари на основі не тільки психофізіологічних, але й соціально-психологічних методів [67-69]. Роботи В. Мастерса і В. Джонсон відразу ж отримали наукове визнання, хоча і не без застережень. Так Г. С. Васильченко [7] відзначає недоліки деяких

діагностичних методів Мастерса і Джонсон, а також абсолютизацію ними психогенних і недооцінку соматичних і особливо нейрогуморальних факторів. Соціологи відзначали специфічність і обмеженість вибірки американських дослідників, вказуючи, що отримані на ній результати можуть і не підтвердитися в інших соціальних середовищах. Великі суперечки точаться навколо «вагінального оргазму». Всупереч думці Мастерса і Джонсон, багато видатних психіатрів і гінекологів, наприклад А. М. Свядош і З. В. Рожановской [40], Р. Стіллер і С. Фішер [61], стверджували, що жінки досить виразно розрізняють кліторальний і вагінальний оргазм.

Подальші дослідження підтвердили їх правоту. Найсерйозніші зауваження на адресу В. Мастерса і В. Джонсон висловлювали психологи. «Сексуальні реакції», вивчені американськими вченими, це біосексуальні психофізіологічні реакції, які можна зафіксувати об'єктивними фізіологічними методами. Однак сексуальна поведінка людини до них не зводиться. Відомий американський психолог А. Маслоу, вітаючи працю В. Мастерса і В. Джонсон, одночасно закликав доповнити його дослідженнями, де сексуальність розглядалася б у контексті емоційних, любовних, особистісних відносин, а також у зв'язку з трансцендентними, містичними переживаннями, коли фізична близькість сприймається як священний акт і релігійна церемонія.

Вивчення копулятивного циклу як єдиного процесу парної взаємодії мало величезне методологічне значення. В кінці 70-х років на цій основі почалося експериментальне вивчення такого важливого явища, як синхронізація гормональних і психофізіологічних процесів подружньої пари та ін. Однак структура сексуальної поведінки будь-якої тварини співвідноситься з певною видовий програмою, яка від часті закодована генетично, а з іншого боку виробляється і засвоюється індивідами за допомогою навчання і в процесі спілкування з собі подібними. [28]

Сексуальні властивості особистості. Вважається, що прояви сексуальності є вектором процесів навчання і всього комплексу біофізіологічних процесів, що відбуваються в організмі. Отже, не тільки форми сексуальної поведінки, але й

мотивація і саме сексуальний потяг залежать від біологічних, психосоціальних і культурних факторів. Крім різних способів навчання (ідентифікації, наслідування і т.д.), на формування різних реакцій і форм сексуальної поведінки впливає вся особистість людини, особливо ступінь його розвитку і зрілості. Велике значення для оцінки зрілості особистості має також процес засвоєння поглядів, моральних норм і правил поведінки в ході розвитку особистості шляхом наслідування оточуючими. При цьому прийняті в суспільстві погляди і особливості поведінки з часом починають сприйматися особистістю як свої власні. У процесі формування особистості відіграють певну роль і суб'єктивні чинники. При правильному соціальному розвитку людини значення особистісних чинників постійно зростає. Сексуальні властивості особистості. Ступінь зрілості або незрілості особистості є одним з основних елементів, що формує і модифікує всі прояви сексуальності. Порушення ряду властивостей особистості, що характеризують її як незрілу, включає:

- 1) регуляцію поведінки індивіда на основі системи зовнішнього контролю, а не самоконтролю. Нездатність людини самостійно контролювати свою поведінку говорить про низький рівень засвоєння соціальних норм;
- 2) недостатньо виражена здатність до переживання почуття провини при збереженій тенденції до переживання почуття сорому, несправедливості;
- 3) недостатність моральних якостей, що виявляється відсутністю автономної та інтегрованої ієрархії цінностей, а також залежність рішень і вибору від визнаних авторитетів;
- 4) труднощі створення позитивних і стійких емоційних зв'язків з людьми;
- 5) сильну потребу в міжособистісних відносинах;
- 6) неможливість створити об'єктивну і стабільну картину навколишнього світу і власної особистості. [23]

Нездатність до об'єктивної самооцінки призводить до відсутності стабільності поведінки і до неузгодженості з дійсністю уявлення про самого себе, внаслідок чого порушується один з найважливіших механізмів особистості (інтегруючий і регулюючий). Крім того, перевага егоцентричного

типу регуляції особистості виражається в занадто великій розходженні між я ідеальним і я реальним, в нестійкості настрої і концентрації всіх почуттів на власній особистості. Ці перераховані вище риси незрілої особистості можуть бути виражені у кожної людини в різному ступені і роблять вплив на його сексуальну активність в цілому. На сексуальну поведінку людини також впливають стреси, яким він піддається. Стрес викликає:

- 1) порушення і дезорганізацію діяльності;
- 2) вкрай емоційний, неконтрольована поведінка, у зв'язку з чим з'являються ознаки порушення орієнтації в навколишньому, утруднення концентрації уваги, порушення зв'язності мислення;
- 3) зниження контролю над власними реакціями і поведінкою;
- 4) втрату логічності у вчинках;
- 5) спроби оволодіти ситуацією і впоратися із завданнями на основі примітивного методу проб і помилок; дезінтеграція активності, незважаючи на значні зусилля організму, не приводить до бажаних результатів.

Форми сексуальної поведінки є не ізольованою функцією статевих органів, а наслідком діяльності особистості. Вони глибоко і тісно пов'язані з особливостями характеру, пізнавальними здібностями, вольовими рішеннями і всім комплексом партнерських факторів. Без цих зв'язків сексуальна активність була б позбавлена глибини індивідуальних переживань, що перетворюють її в більш широке явище, ніж тільки актуальне почуття релаксації і насолоди. Сексуальні властивості особистості. [22]

Г. Айзенк запропонував типологію особистості, в якій відмінності між окремими типами засновані на взаємопов'язаних особливостях. Особи, що відносяться до типу «Е» (від «екстраверсія»), характеризуються товариськістю, імпульсивністю, активністю, безтурботністю, радісним настроєм і врівноваженістю в житті. У них завжди багато друзів протилежної статі, вони рано починають статеве життя, легко, без внутрішніх конфліктів знаходять виправдання подвійної моралі, охоче беруть участь у групових сексуальних розвагах. [76]

Особи, що відносяться до типу «Н» (від «невротизм»), характеризуються яскравою, але лабільною емоційністю, легко піддаються настрою, страждають безсонням, нервові, дратівливі й відчувають почуття власної неповноцінності. У них завжди багато сексуальних проблем, вони їх лякають, їм важко встановлювати контакти з особами протилежної статі, часто у них виявляються сексуальні дисфункції (відсутність оргазму у жінок, ерекцій у чоловіків). Особи, що відносяться до типу «П» (від «психотизм»), часто ізольовані в суспільстві, конфліктні, бездушні по відношенню до оточуючих людей і тваринам. Вони не демонструють свою сексуальність і не терплять її проявів у інших, не сприймають подружнє життя і сексуальні переживання, вороже налаштовані по відношенню до загальноприйнятих моральним нормам, правилам поведінки. Сексуальні властивості особистості.

Особи, що відносяться до типу «Л» (брехуни), намагаються представити себе краще, ніж вони є насправді. У суспільстві вони завжди добре адаптуються, терпимі тільки до тих форм сексуальної поведінки, які прийняті в суспільстві. У чистому вигляді вищевказані типи зустрічаються рідко. У всіх типів зв'язок між установкою щодо сексуальності і особистістю однакова в обох статях. Крім того, існує певна залежність між рівнем андрогенів і сексуальною поведінкою, характерним для особистісного типу «П». [76]

Процес навчання є основним елементом, що формує почуття полові приналежності, статеву роль, сексуальні уподобання і форми поведінки, а також вираженість сексуальної мотивації. Відповідно до екологічної моделлю сексуальності не тільки сексуальна зацікавленість і форми сексуальної поведінки засновані на процесах навчання, але й враженість сексуальної мотивації. При цьому мова йде про регуляцію інтенсивності сексуального потягу, а не тільки про зовнішні впливи, спрямованих на гальмування проявів сексуальної активності, що визначається процесом соціалізації, тобто соціальної регуляції і контролю. Згідно О. Шмідту [76] соціальна регуляція інтенсивності сексуального потягу може здійснюватися за такими напрямками, як:

- 1) позбавлення можливості навчання;
- 2) збільшення можливостей навчання;
- 3) зниження потягу з одночасною вимогою високої сексуальної активності.

Таким чином, соціальна регуляція інтенсивності сексуального потягу являє собою потрібну модель контролю сексуальності суспільством. Перша модель заснована на позбавленні можливості навчання. Наслідком подібного процесу соціалізації з'явилося б розв'язок в суспільстві осіб з низьким рівнем статевого потягу, що проявляють низьку сексуальну активність і мінімальні сексуальні фрустрації. Сексуальні властивості особистості. Друга модель заснована на збільшенні можливостей навчання, тобто таке суспільство всім своїм членам починаючи з раннього віку постійно представляє різні можливості навчання, завдяки чому відбувається максимальний розвиток сексуального потягу. Це проявилось б у сприйнятті, позитивній оцінці і рекомендації різних форм сексуальної поведінки у всіх вікових групах. Відповідно до третьої моделі соціальної регуляції сексуальності можна уявити суспільство, яке позбавляє своїх членів можливості навчання і обумовлює тим самим низький рівень сексуального потягу, але одночасно вимагає високої сексуальної активності, пропагуючи її як символ високого положення і гарантію щастя. У такому суспільстві люди стали б тренувати сексуальність, виходячи за рамки випробовується сексуального потягу, технічно вдосконалюватись без відповідної емоційної реакції. У схожій ситуації перебуває частина старшого покоління сучасного суспільства, представників якого в дитинстві виховували в дусі безумовного обмеження сексуального потягу і які в даний час стали свідками сексуальної пропаганди, яка не узгоджується з їх слабозвиненим сексуальним потягом. [76,77]

На основі статистичного аналізу Г. Айзенк виділив 12 основних факторів сексуального поводження: терпимість; задоволеність; невротичний секс, коли наявності конфлікт між сексуальними потягами індивіда і його внутрішніми заборонами; безособовий, деіндивідуалізований секс; порнографія і відношення до сексуального стимулювання; сором'язливість; соромливість;

домінантність і підпорядкованість, ставлення до ідеї сексуальної рівності; сексуальна відраза; сексуальне збудження; фізичний секс і ставлення до тілесної стороні сексуальності; агресивний секс. Укрупнення їх дає два більш загальних фактора: сексуальне лібідо на протигагу низькому рівню сексуальних потреб, стриманості і скутості, і сексуальна задоволеність на протигагу незадоволеності, фрустрації та патології. Крім істотних статевих відмінностей, про які говорилося вище, Г. Айзенк відзначає тісну залежність стилю сексуального життя від типу особистості. Екстраверти раніше інтровертів і амбівертов починають статеve життя, мають більше сексуальних контактів з більшим числом партнерів і в більш різноманітних формах; надають більше значення еротичній любовній грі; швидше звикають до сексуальних стимулів, тому вони більше інтровертів і амбівертов орієнтовані на зміну партнерів, ситуацій і т. д. Екстравертам легко дається зближення з особами протилежної статі, вони отримують більше задоволення від своєї сексуальності і не відчують у зв'язку з нею тривоги і сумнівів. Стримані і загальмовані інтроверти тяжіють до більш індивідуалізованим, глибоким, тонким і стійким відносинам. [76,77] Це часто пов'язане з психологічними проблемами і труднощами (знайти близьку людину значно важче, ніж когось, з ким можна "переспати"). Псіхотікі мають високий показник по лібідо, воліють безособовий секс, відчують сильне статеve збудження і часто не визнають ніяких соціальних і моральних обмежень. Однак вони рідко задоволені своїм сексуальним життям і часто схильні до нестандартної поведінки, включаючи груповий секс; їх установки відрізняються грубою біологізацією сексу в протилежність романтичним цінностям, на які орієнтуються інтроверти. Невротики часто мають сильне лібідо, але не можуть цілком задовольнити його, відчуючи сильне почуття провини і тривоги з приводу своєї сексуальної активності, а також внаслідок труднощів у спілкуванні. Індекс сексуальної задоволеності в них нижче, ніж у всіх інших груп. Секс часто здається їм небезпечним і огидним, а власні потягу - ненормальними. У цієї категорії людей найчастіше зустрічаються такі психосексуальні проблеми і порушення,

як аноргазмія і фригідність у жінок, передчасна еякуляція і імпотенція - у чоловіків. Облудники зазвичай пізно починають сексуальне життя, не схвалюють позашлюбних зв'язків, уникають сексуального експериментування, сприймаючи сексуальність скоріше в ідеалістичному, ніж в натуральному світлі. Слабке лібідо поєднується у них з достатньою мірою задоволеності своїм статевим життям - вони просто не мислять собі інших можливостей. На думку Г. Айзенка, ці особистісно-поведінкові синдроми наполовину обумовлені генетично, а наполовину - соціальними факторами. Однак він сам більше підкреслює біологічні детермінанти, пов'язуючи відмінність між екстравертами і інтровертами насамперед з рівнем збудливості кори головного мозку, невротизм - з активністю вегетативної нервової системи, а психотизм, імовірно, - з особливостями гормональної секреції, від якої залежить також сила лібідо. В остаточному підсумку, Г. Айзенк говорить про наявність 4 головних типів або груп людей, що розрізняються характером своїх сексуальних почуттів і поведінки. [76,77]

- 1) Індивіди зі слабким лібідо не цілком задоволені своїм статевим життям; це стійкі інтроверти, становлять опору відповідної моралі.
- 2) Стійкі екстраверти, що поєднують високу лібідо з високою сексуальною задоволеністю, але не дуже стабільною статевим життям.
- 3) Нестійкі інтроверти, у яких слабке лібідо сполучається із сильними внутрішніми гальмами, почуттям провини і комунікативними труднощами, результатом чого є постійний сексуальна незадоволеність.
- 4) Люди з сильним лібідо і одночасно - з високими показниками по психотизму або ж поєднують високу ступінь невротизму з сильною екстраверсією; вони не тільки самі випробовують сексуальну незадоволеність, але й становлять небезпеку для оточуючих. [76,77]

Висновки Г. Айзенка про зв'язок сексуальної поведінки з екстраверсією-інтроверсією і невротизмом підтверджуються й іншими дослідженнями. Е. Шнабль, обстеживши 3 500 чоловік, встановив, що розлади потенції і оргазму значно частіше зустрічаються у людей із слабким типом нервової системи

(меланхоліків). Найбільші труднощі в сексуальній сфері, як і в людських взаєминах взагалі, випробовують люди недостатньо контактні, емоційно загальмовані, страждаючі комплексом неповноцінності або зниженим самоповагою. Екстраверти виявляють більше любові до своїх партнерів, ніж інтроверти, прихильності яких психологічно більш суперечливі і пофарбовані почуттями тривоги й непевності. Можливо, що позначаються завищені очікування інтровертів щодо "справжньої любові". Значна частина відмінностей між інтро- і екстравертами обумовлена різним вихованням і розвитком в дитинстві і юності. Серед екстравертів більше людей, які виростили в ліберальній, сексуально-терпимій середовищі, тоді як у вихованні інтровертів було більше заборон і обмежень. Свій перший оргазм екстраверти пережили на півроку, перший сексуальний контакт - на рік, а перший статевий акт - на півроку раніше інтровертів. У момент опитування ще не мали сексуального досвіду: 7% екстравертованих і 14% інтровертованих жінок і відповідно 1% і 7% чоловіків. Вплив інтро - екстраверсії у чоловіків сильніше всього позначається на перших фазах розвитку відносин, від знайомства до встановлення міцного сексуального партнерства. У жінок воно триває довше, поширюючись і на відносини з постійним партнером, чоловіком. Однак не існує таких психічних рис, які б при всіх умовах давали одне і те ж поведінку. Це вірно і щодо сексуального темпераменту. Багато індивідуально-типологічні властивості, істотні в підлітковому і юнацькому віці, можуть надалі втрачати частину свого колишнього значення. Наприклад, при дослідженні 631 німецької подружньої пари з 10-річним шлюбним стажем єдиним статистично значущим чинником сексуальної задоволеності виявилось якість подружніх відносин, а не ступінь індивідуальної інтро - екстраверсії подружжя. Висока сексуальність виявилася тільки в щасливих шлюбах. У більш молодих, неодружених, частіше міняють партнерів людей індивідуально-психологічні властивості означають більше, але в тривалому шлюбному союзі вони до деякої міри погашаються, нівелюються взаємною адаптацією та умовами спільного життя. Вирішальне значення набуває партнерський секс, взаємна адаптація подружньої пари.

Періоди сексуальності у чоловіків включають і період юнацької гіперсексуальності [76,77].

1.2. Теоретико – методологічні підходи до вивчення особливостей сексуальних відносин

Свобода людини включає не тільки коло можливостей його зовнішньої поведінки, але й те, які почуття і переживання вона допускає всередині себе. Його чуттєва сфера піддається потужному тиску з боку внутрішніх моральних установок, які він ввібрав під впливом культурного середовища. Оскільки наша культура перебуває під впливом християнського світогляду, найбільшому контролю піддана сексуальна сфера людини. Наслідком цього є те, що людина не в змозі проникнути в глибини своєї чуттєвості і розібратися в хитросплетіннях внутрішньо особистісних проблем.

Саме цю сферу піддав дослідженню відомий психіатр З. Фрейд. Результати його досліджень були вельми неоднозначно зустрінуті, оскільки висновки, зроблені ним, суперечили звичним уявленням про людину [78].

На відміну від більшості своїх попередників, З. Фрейд розглядає сексуальність не як приватний, локальний, аспект людського життя, а як її основу і стрижень статевої потяг, лібідо становить, за З. Фрейдом, джерело всієї психічної енергії індивіда, а всяке емоційне задоволення він називає сексуальним. Ядро того, що ми називаємо любов'ю, - писав З. Фрейд, статева любов, метою якої є сексуальна близькість. Цей потяг лежить і в основі таких "несексуальних" почуттів, як любов до самого себе, батьківська і синівська любов, дружба, любов до людству в цілому і навіть прихильність до конкретних предметів і абстрактним ідеям [46]. Всі вони, за З. Фрейдом, "суть прояви одних і тих же інстинктивних імпульсів. У відносинах між статями вони пробивають собі шлях до сексуального союзу, а в інших випадках відволікаються від цієї мети або не можуть досягти її. Тим не менш, первісну лібідоносної природу цих почуттів завжди можна розпізнати по спразі близькості і самопожертви. Така розширювальні трактування лібідо викликала

на З. Фрейда небезпідставні звинувачення в пансексуалізм. Однак це не був вульгарний, механічний редукціонізм. Теза, що сексуальні імпульси включають всі емоційні і дружні потягу, до яких в просторіччі застосовується слово "любов", нерозривно пов'язаний у З. Фрейда з тим особливим значенням, яке він вкладає в поняття "сексуальність": "В першу чергу сексуальність відокремлюється від своєї занадто тісного зв'язку з геніталіями і розглядається як більш загальна тілесна функція, має своєю метою задоволення і тільки опосередковано службовець цілям відтворення". [45]

Інакше кажучи, сексуальні переживання аж ніяк не зводяться до генітальних. Спираючись на дані клініки, З. Фрейд стверджує, що у людини є не одна, а кілька ерогенних зон, подразнення яких викликає еротичні відчуття, причому значення цих зон з віком міняється. У відповідності з цим З. Фрейд виділяє кілька фаз психосексуального розвитку. Перша фаза, оральна, охоплює перший рік життя, коли основним органом задоволення є для немовляти рот (ссання, потім кусання). Друга, анальна, фаза (від 1 до 3 років) характеризується підвищеним інтересом дитини до дефекації; контролюючи цей процес, дитина отримує чуттєве задоволення і одночасно виробляє навички самоконтролю. Третя, фалічна, фаза (від 3 до 5 років) означає посилення інтересу до геніталій, що виражається, зокрема, в мастурбації. Головним символом цього віку є статевий член, фалос (звідси назва фази), а основний психологічний завданням - адекватна статева ідентифікація. Хлопчик повинен подолати несвідоме потяг до матері (едипів комплекс) і ідентифікуватися з батьком, а дівчинка - подолати потяг до батька (комплекс Електри) і відчуття заздрості до хлопчиків через відсутність у неї статевого члена і ідентифікуватися, з матір'ю. Четверта, латентна, фаза, що продовжується до початку статевого дозрівання, характеризується тимчасовим ослабленням сексуальних реакцій та інтересів; лібідо як би дримає, поступаючись місцем формуванню свідомого Я і предметних інтересів дитини. З статевим дозріванням починається генітальна фаза розвитку, коли лібідо шукає і знаходить задоволення на шляхах статевої близькості. Якщо цього щось

заважає, то відбувається ніби повернення, регрес до пройдених фаз. У психологічній регресії або "фіксації" на пройдених етапах З. Фрейд бачив ключ до розуміння девіантних форм сексуальності. Аж ніяк не заперечуючи можливих конституціональних і нейрохімічних чинників, певних індивіда до тієї чи іншої девіації, З. Фрейд вважав, що, поки ці фактори не відкриті, а можливо і після цього, головним і єдиним засобом лікування сексуальних відхилень може бути психоаналіз, тобто з'ясування психічної травми, що затримала або спотворила нормальне психосексуальний розвиток індивіда, і подолання психологічних наслідків цієї травми шляхом усвідомлення її причин [45,46].

Запропонований З. Фрейдом підхід до сексуальності, знімаючи жорсткий біологічний детермінізм, концентрував увагу на особливостях індивідуального розвитку. З. Фрейд аналізує найтонші нюанси психосексуальної мотивації, співвідношення "чуттєвого" і "ніжного" потягу, еротичних і Нееротичні прихильностей. Не обмежуючись вивченням психіки окремо взятої людини, він прагне виявити зв'язок індивідуальної поведінки з культурними нормами, розкрити філогенетичні коріння сексуального символізму, витоки та сутність найважливіших сексуальних табу і заборон, наприклад заборони інцесту (кровозмішення) або охорони невинності. З. Фрейд підкреслює, що деякі типові форми сексопатології, наприклад психічна імпотенція, мають насправді соціальні причини. Свою сексологічну теорію він ілюструє не лише даними клініки, але і матеріалами історії, агіографії, вивчення біографій і творчості великих людей (Мікеланджело, Леонардо да Вінчі, Гете та ін) [45].

Вплив З. Фрейда на розвиток сексології у всіх її аспектах був надзвичайно великий. Перш за все З. Фрейд, як ніхто інший, підкреслив роль і значення сексуальності в людському житті. Якщо вікторіанська епоха вважала секс швидше задоволенням, розвагою, без якого можна і обійтися, то тепер усвідомлюється його необхідність не тільки з точки зору продовження роду, але й для нормального функціонування особистості. Дуже цінними були вказівка на органічний зв'язок сексуальних і несексуальних переживань і

можливість переходу одного в інше. Це означає, що сексуальність не може бути зрозуміла поза цілісної особистості, а особистість - без урахування її сексуальних переживань. Взаємодія природного і соціального у розвитку сексуальності розуміється тепер не механічно, а на основі заломлення того й іншого в індивідуальній біографії, спонукаючи психотерапевта шукати витoki психосексуальних аномалій і труднощів в минулому досвіді особистості. Дуже плідною виявилася думка З. Фрейда про значення ранніх дитячих переживань і, зокрема, відносин з батьками як емоційного фону і навіть безпосередньої причини формування певного типу сексуальної поведінки. Аналіз неусвідомлюваних переживань - сексуальних символів, захисних механізмів, еротичних фантазій і сновидінь - був не тільки важливий у клінічному відношенні, але і стимулював порівняльно-історичне вивчення цих явищ на матеріалах історії релігії та культури. Статеві збочення, що здавалися злочином або наслідком фізичної дегенерації, постали тепер як гіпертрофія або фіксація окремих сторін і компонентів нормального психосексуального розвитку, елементи яких кожен може при бажанні знайти в своїй власній психіці.

Це відкриття викликало справжній культурний шок. Концепція З. Фрейда викликала спочатку скандал, її називали наклепом на людство. Поступово картина змінювалася. Фрейдизм, хоча і з істотними модифікаціями, знайшов підтримку у багатьох впливових представників наукової і особливо у художньої інтелігенції. Психоаналіз виявився методом лікування або, у всякому разі, пояснення і полегшення деяких психосексуальних розладів. Навіть ворожі Фрейду клініцисти стали знаходити у нього безліч цінних приватних спостережень. З середини 20-х років фрейдизм став практично панівною орієнтацією в західноєвропейській і американській сексології (По І. Кон. Введення в сексологію, 1985). [45,26-28]

Едипів комплекс - поняття, введене в психоаналіз Зигмундом Фрейдом, що позначає несвідоме сексуальне потяг до батьків протилежної статі і амбівалентні (двоїсті) почуття до батька тієї ж статі. У загальному ж сенсі едипів комплекс позначає іманентне, відповідне бісексуальних розташуванню,

універсальне несвідоме еротичний потяг дитини до батьків. Дане поняття є одним з ключових в психоаналітичній теорії [52].

Назва явища засноване на давньогрецькому міфі про царя Едіпа і однойменною драмою Софокла, в якому Едіп, всупереч своїй волі і не відаючи того, вбиває свого батька Лая і одружується на матері Іокаста. Розуміння едіпової ситуації в якості ключового фактора в утворенні невротичних захворювань виникло у Фрейда в ході самоаналізу, який він провів після смерті свого батька [74]; це розуміння прийшло на зміну теорії спокушання [43]. Уперше З. Фрейд згадує про драму Софокла в одному з листів своєму другу Вільгельму Флісу у 1897 році [43], в якому він пише: «Я також виявив на своєму власному прикладі закоханість у матір і ревності до батька і тепер розглядаю це як універсального явища раннього дитинства. І якщо це так, то ми можемо зрозуміти чарівну силу Царя Едіпа». [74] Перший докладний міркування про явище зустрічається в фундаментальній праці З. Фрейда «Тлумачення сновидінь» (1899). [43] Однак термін «едипів комплекс» Фрейд вводить тільки в 1910 році в невеликій роботі «Про особливому типі вибору об'єкта у чоловіків»: «Хлопчик, початківець знову бажати свою матір і ненавидіти батька як суперника ... потрапляє, як ми говоримо, під вплив Едіпового комплексу». [5]

Хлопчик, відчуваючи сексуальний потяг до матері, одночасно відчуває ворожі ревні спонукання по відношенню до батька. Дитина намагається приховати ці спонукання, оскільки очікує покарання від свого батька у формі кастрації. Внаслідок страху кастрації в психічному житті дитини формується особлива інстанція – Супер - Я, під впливом якої дитина придушує інцестуозне спонукання по відношенню до своєї матері і починає ідентифікувати себе з батьком. [52] Жінки, за Фрейдом, аналогічним чином іде перше інцестуозне спонукання на матір. Однак у віці 2-3 років, виявивши у себе відсутність пеніса, дівчинка починає випробовувати так звану заздрість до пенісу (англ.), під впливом якої реагує посиленням заздрісної прихильності до батька і обуреної образою на матір, вбачаючи в ній суперницю, яка претендує на любов батька. У

кінцевому рахунку, конфлікт вирішується спробою дівчинки компенсувати свою неповноцінність допомогою бажання мати дитину.

Згодом З. Фрейд прийшов до висновку, що існує більш складний характер Едипового комплексу - негативний, що виявляється в любові до батька тієї ж статі і ворожості до батьків протилежної статі. Вище описані варіанти були позначені як позитивні. Описуючи це явище, він використовував поняття бісексуальності і амбівалентності: «Більш докладне дослідження виявляє найчастіше більш повний Едипів комплекс, який є двояким - позитивним і негативним, залежно від бісексуальності дитини, тобто у хлопчика - не тільки амбівалентна установка до батька і ніжний вибір об'єкта-матері, але водночас він і поводить себе як дівчинка - проявляє ніжну жіночну установку до батька і відповідну їй, ревниво-ворожу, до матері». [46] Таким чином, З. Фрейд дотримувався думки, що на практиці Едипів комплекс проявляється у вигляді комбінації варіантів уздовж осі між його позитивним і негативним типом, що включає в себе як гетеросексуальні, так і гомосексуальні імпульси. [74] З. Фрейд розглядає Едипів комплекс як етап психосексуального розвитку і сприйняття, вперше виявляється між другим і третім роками життя (в теорії З. Фрейда цей період характеризується приматом генітального, під яким об'єднуються оральне і анальний потягу попередніх стадій розвитку лібідо. [45] Пікових ж значень, по Фрейду, Едипів комплекс досягає між 3 і 5 роками життя людини і після деякого згасання відроджується в період статевого дозрівання (пубертатний період), у процесі якого долається тим або іншим вибором еротичного об'єкта. [37] Значимість самих витоків психоаналітичної теорії З. Фрейд надавав Едипову комплексу першорядне значення в освіті всіх невротичних захворювань. За Фрейдом, успішне вирішення Едипового комплексу є ключовим для психічного здоров'я людини. Невдача ж веде до неврозів і сексуальним відхиленням: у цьому випадку говорять про недозволенний Едипів комплекс або недозволеної Едипової ситуації. [44] Згодом З. Фрейд надавав Едиповому комплексу ще більшого значення, вбачаючи практично у всіх проявах людської цивілізації Едипального коріння.

Так, наприклад, в «Тотем і табу» (1913) Фрейд пише: «Таким чином, на закінчення цього вкрай скороченого дослідження, я хочу висловити висновок, що в Едипові комплексі збігається початок релігії, моральності, громадськості та мистецтва в повній згоді з даними психоаналізу, за якими цей комплекс складає ядро всіх неврозів». [44] На пізньому етапі розвитку психоаналізу З. Фрейд вказує на необхідність встановлення деяких меж застосування даного поняття і на необхідність обмежень спекуляцій на його рахунок («Кінець Едипового комплексу», 1924). Втім, від попередніх поглядів З. Фрейд не відмовився, а згадана робота ставила своєю метою «розставити крапки над і» в лавах психоаналітиків, що допускають собі вільності в інтерпретації явища (див. нижче). Відомі також слова З. Фрейда, згідно з якими визнання Едипового комплексу є свого роду відмітною ознакою психоаналітиків: «Визнання Едипового комплексу є шибболет, який відрізняє прихильників психоаналізу від його супротивників». [45] На сьогоднішній день більшість психоаналітиків фрейдистської школи слідом за З. Фрейдом визнає першорядну значимість Едипового комплексу в психосексуальному розвитку людини. Однак за межами психоаналітичної теорії поняття Едипового комплексу не отримало визнання з причини своєї ненауковості. Карл Густав Юнг вказував, що Едипів комплекс З. Фрейда не може адекватно описати аналогічну стадію у дівчаток (по Фрейд, дівчинки на цій стадії психосексуального розвитку випробовують гомосексуальна потяг до матері). У зв'язку з цим у 1913 році Юнг увів новий термін - «комплекс Електри», згідно з яким дівчинка, подібно дочки Агамемнона Електрі, відчуває сексуальний потяг до свого батька і ворожі спонукання по відношенню до матері. [74] Крім того, визнаючи наявність сексуального аспекту, Юнг вважав його лише похідною від символічного прагнення повернутися до джерела життя. [4]

Альфред Адлер вказував на те, що Едипів комплекс Фрейда нехтує впливом братів і сестер на психічне життя людини. [37] Згодом Адлер повністю переформулював всі процеси, які поставлені Едиповим комплексом, в термінах і поняттях своєї школи. Він стверджував, що інтерпретацію Едипового

комплексу слід будувати виключно на розпещеності дитини і що, більше того, Едипів комплекс є нічим іншим, як одним з багатьох проявів розпещеності. Сексуальний же аспект набуває чинності з тієї причини, що розпещена дитина, що звикла до задоволення всіх своїх бажань, дозріває в недалекому темпі і в сексуальному відношенні, а провокуючи ласки матері тільки підсилюють прояв згаданих явищ. [4] Е. Фромм, визнаючи спостереження З. Фрейда за проявами Едипового комплексу правильними, тим не менш, пропонував розуміти Едипів комплекс не стільки у вузькому сексуальному сенсі, скільки в більш широкому, згідно з яким сутність інцесту в Едиповому комплексі полягає в тому, що індивід прагне залишатися дитиною, прив'язаним до оберігає фігурам (не обов'язково тільки до матері). [37] Ця прихильність в основному не сексуальна. Конфлікт же між батьком і сином, за Е. Фроммом, є продуктом авторитарного патріархального суспільства, в рамках якого син розглядається в якості власності батька. І цей конфлікт, в свою чергу, має мало спільного з сексуальним суперництвом, а є вираженням прагнення індивіда відстояти свою незалежність і свободу. [4] М. Кляйн стала одним з перших психоаналітиків, які підкреслюють те, що Едипів комплекс Фрейда, як і вся теорія З. Фрейда, занижує вплив матері в психічному житті індивіда; вона також критикувала використання З. Фрейдом хлопчика в якості моделі розвитку. Крім цього М. Кляйн прийшла до висновку, що Едіпальною відносини можна спостерігати навіть на перших роках життя дитини: «Я неодноразово згадувала про те, що Едипів комплекс починає діяти раніше, ніж зазвичай вважається. У моїй останній статті "Психологічні принципи дитячого аналізу" я розглянула це питання детально. Висновок, до якого я прийшла, полягав у тому, що Едіповою тенденції з'являються в результаті фрустрації, яку переживає дитина, коли його віднімають від грудей, і що вони стають явними в кінці першого і на початку другого року життя». [38] М. Кляйн вважала що з віку семи місяців (коли в малюка починають розвиватися когнітивні здібності), він починає усвідомлювати що об'єкт (матір) і частковий об'єкт (груди) не належать тільки йому і що він повинен розділяти їх ще з кимось. Внаслідок цього розуміння, у

малюка зароджується Едипового тенденція у вигляді ревнощів до матері. Згодом в теорії М. Кляйн Едиповому комплексу приділялася другорядне значення, а основній її компонентою стала так звана «депресивна позиція». К. Хорні піддавала критиці як сексуальне забарвлення Едипового комплексу, так і думка З. Фрейда про біологічну детермінованість його виникнення, заявляючи, що відсутність біологічної зумовленості феномена можна стверджувати з упевненістю. [4] Вона також вказувала, що Едипів комплекс є не первинним освітою і наріжним чинником виникнення неврозів, а лише реакцією дитини на деякі процеси в сімейних відносинах: прагнення матері зробити дитину об'єктом сліпий прихильності, спостереження дитиною сексуальних сцен і т. д. На закінчення одній зі своїх робіт К. Хорні пише: «... Едипів комплекс можна розглядати як джерело неврозу, так як він сам є невротичних освітою». [51]. Тобто, за К. Хорні, Едипів комплекс є наслідком неврозу, а не його причиною. Ще одним пунктом критики К. Хорні з'явилося розуміння З. Фрейдом розвитку Едипового комплексу в дівчаток, яке вона вважала абсолютно неправильним, «результатом спотвореного розуміння жіночої психології» і «продуктом чоловічого нарцисизму».

Розглянемо ставлення традиції Тантри до сексуальності людини.

Виходячи з тантричної посилки щодо всеприсутності Божественного, можна говорити про його присутність у нашому тілі. Глибоке розуміння цієї істини і призвело до створення тантричного вчення, що відрізняється унікальним, комплексним підходом до земного втілення як до прояву Божественного. Більш консервативні - вертикальні - індійські традиції розглядають тіло як щось обтяжливе, і навіть заважає отриманню блаженства і свободи. Тіло і його функції викликають у аскетів всіх мастей огиду і несприйняття. Ставлення до тіла як до мішка зі сміттям в рівній мірі характерно як для індійських аскетів, так і для середньовічних гностиків. [42]

Майстри тантри дотримуються діаметрально протилежної позиції. Саме позитивне ставлення до тіла підказало тантріки новий підхід до сексуальності, емоціям і жіночої статі. Замість того щоб вбачати в жінці небезпеку або

ущербність, присвячені тантристи почали ставитися до неї як до можливості більш швидкого звільнення. Більш того, представляється досить імовірним, що спочатку присвяченими в езотеричний світ тантри були не чоловіки, а жінки-адепти. У цьому зв'язку стає зрозумілим те, що тантріки завжди високо цінували представниць слабкої статі, які вважалися втіленнями божественної Шакті, подружжя Шиви, і жіночого аспекту кінцевої Реальності. [19,1]

Індійські аскетичні вчення оперують поняттями фолософско-космологічних тотожностей, таких як «Природа (практриті) не є Душа», «Природа є Страждання (духкха)», «Душа є Блаженство (ананда)», «Страждання = Небажаність (АКАМ)», «Блаженство = Бажаність (Кам'я)», «Чоловік (пуме) = Дух», «Жінка (стри) = Природа». Таким чином, отримуємо зловісну і песимістичну формулу: «Жінка = Страждання = Небажаність». [1] Тантрізм вибудовує прямо протилежну за змістом схему. Підтверджуючи тотожність жіночого природі, вчення не вбачає в останній ілюзорність (майю) або спотворення, але вважає її проявом Шакті, сутність якої завжди бажана.

Згідно з ученням пули, бхога призводить до йоги, гріх діється на благо, а мирські справи призводять до звільнення». У даному контексті «бхога» позначає «задоволення», зокрема «плотське насолода», а під терміном «бхогін» мається на увазі «шукач насолоди», а саме, мирянин, прив'язаний до мирських задовольень. Поняття «йога» протистоїть цій тенденції. Згідно з ученням Каули, дві протилежності об'єднуються в третій категорії, що представляє інтегральний підхід. Тантріки не відчують болючою прихильності до чуттєвих задовольень, але при цьому і не відкидають їх, як і не заперечують і одночасно не випробовують патологічного потягу до містичного союзу (йозі), яке виключає мирські цінності. Вони розглядають проявлений світ як маніфестацію божественного союзу Шиви-Шакті. Тому вони вільні шукати і знаходити задоволення у всьому різноманітті його прояви. Фактично все, що відбувається залежить від займаної позиції. Саме тому древні мудреці стверджували, що розум може бути як причиною прихильності до світу, так і

засобом звільнення. Для тих, чий розум перебуває під впливом спотворених уявлень і помилкових теорій, навіть чисте представляється брудним. [45,19]

Все, що буденне мислення, обтяжене ілюзіями, самообманом, помилковими судженнями і негативними емоціями, заперечує як небажане і гідне осуду, витончений розум присвяченого тантриста вітає як форму Божественного. [1]

Для тантріки світ - це тіло кінцевого Буття; жінки - Шакті в людському обличч; задоволення - різновид вищого блаженства. Тому тантристи вирощують в собі не тільки насіння прагнень і чистої думки, але і чистого бажання (кама). Цю думку підтверджує Кула-ар-нава-тантра. [45]

У пошуках принципу свідомості або самої сутності Духа тантріки не бояться глибокого занурення у води матеріального. Ті, хто дотримується шляху лівої руки, або ті, хто слідує вченню деяких шкіл Каули, постійно стикаються з мирськими проявами, які символічно виражаються у функціях двох нижніх психоенергетичних центрів. Вони далекі від того, щоб сором'язливо закривати очі на прояв людської сексуальності, сприйманої як маніфестація божественної Шакті, яка сама є втілене бажання. У своїй мікрокосмічній формі - як кундаліні-шакті - богиня представляє силу, ініціюючу всі фізіологічні і розумові процеси. Це включає відправлення природних фізіологічних потреб, таких як дефекація (асоційована з Муладхара), сечовиділення і сексуальне бажання (асоційоване зі свадхистхану). [1,45]

Навідміну від тантричного вчення камасутра фокусується на створенні ритуалів навколо статевого акту. Камасутра показує приклад всеосяжною сексуальності. Вона включає всі відчуття, все сприйняття. Це не просто проведення часу разом. Це церемонія. Камасутра дає можливість повернути ті елементи сексуального життя, що були втрачені через повсякденної рутини. В ній йдеться, що потрібно відродити насолоду. [79]

Камасутра це вчення, яке перетворює секс в особливу подію, в якому жінка перетворюється на богиню, в улюблену богиню і бажану. Також, згідно камасутри, це не просто близькість при якій чоловік отримує насолоду завдяки

еякуляції. Він отримує задоволення завдяки самій близькості і того, що приносить задоволення жінці.

Секс допомагає зустрітися людям, подивитися один на одного і відчутти один одного. Це одна з найцікавіших особливостей сучасного суспільства, яке боїться сексуальності та інтимності.

В дійсності статевих контактів може бути багато, але вони не справжні, оскільки вони не повністю віддаються цьому, їх розум зайнятий їх проблемами. Йде тільки тілесний контакт, не більше. До того ж відсутня зоровий контакт, немає почуттів, немає контакту, який змусив би нас відчутти.

Секс - це більше ніж руху або вправи для тіла. Це означає, що сексуальність пізнавалася дослідним шляхом. Передбачалося, що людина народжувався зі знаннями, як займатися сексом [79].

Молоде покоління може отримати перший досвід з однолітками, але вони переконані, що повинні знати як це робиться. У нашій культурі немає методів виховання. Це та тема, про яку ніхто не говорить в родині.

Чоловіку, який дізнається все через порнографічні журнали, не розуміє, що потрібно жінці для задоволення. У цьому випадку камасутра приходиться на допомогу. Вона розкриває той факт, що сексуальність - це не тільки анатомія, це і атмосфера навколо партнерів, обстановка, час, місце і взаємини.

Звичайно, уявлення про чуттєвості тісно пов'язане з еротизмом. У камасутри говориться, що важливо вивчити 64 мистецтва. Основна частина цього мистецтва була пов'язана з ароматами, мистецтво масажу, мистецтво розслаблення, збудження, садівництва і ткацтва [79].

Ці техніки мають розвивати в коханців чутливість, сексуальність і чуттєвість. Правильне дихання і розслаблення перед напругою. Коли люди діють автоматично після робочого дня або через втому. Такого не може статися, коли любов тільки пробуджується, оскільки вона захоплює і змітає все на своєму шляху. Закохані дуже легко збуджуються. Тепер, коли стосунки, турботи і ритм життя стали постійними, ваші почуття притупилися. Потрібно

просто заспокоїтися, зупинитися, розслабитися, залишити всі проблеми на вулиці і постаратися зберегти відносини з коханою людиною.

Важливою для нашого дослідження є думка індійського філософа Ошо, щодо трансформації сексуальної енергії.

Не існує такої речі як сексуальна енергія. Енергія єдина і однакова. Секс - це один із виходів, один із напрямків її, це одне з застосувань енергії. Життєва енергія єдина, але вона може проявлятися в різних напрямках. Секс - одне з них. Коли життєва енергія стає біологічною, вона приймає форму сексуальної. Секс - це всього лише застосування життєвої енергії. Тому й мови не може бути про сублимації. Коли життєва енергія тече в іншому напрямку, немає сексу. Але це не сублимація, а трансформація. Секс - це природне, біологічне перебіг енергії, і найнижча її прояв. Секс природний, тому що життя не може існувати без нього, а нижчий тому, що це підстава, а не вершина. Коли секс стає всім, життя проходить даремно. Це можна порівняти з закладанням фундаменту, коли ви тільки це й робите, весь час тільки закладаєте фундамент, але так і не приступаєте до споруди будинку, для якого призначався фундамент. Секс - це можливість для більш високої трансформації життєвої енергії. Сам по собі він не шкідливий, але коли він стає всім, коли він стає єдиним виходом для життєвої енергії, тоді секс перетворюється в руйнівну силу. Секс може бути тільки засобом, а не метою. І кошти мають сенс тільки тоді, коли досягається мета. Якщо зловживати засобами, то знищується весь сенс. Якщо секс перетворюється в центр життя (Як це зараз і відбувається), тоді кошти стають метою. Секс створює біологічну основу для існування життя, для її продовження. Це засіб, воно не повинно перетворюватися на мету. Як тільки секс стає метою, втрачається духовний вимір. Але якщо секс стає медитативним, тоді він спрямований в духовний вимір. Він перетворюється на сходинку, на трамплін. Немає необхідності в сублимації, тому що енергія сама по собі не є ні сенсуального, ні духовної. Енергія завжди нейтральна. І вона безіменна. Назва вона отримує за назвою тієї дверей, через яку вона тече. Це не ім'я самої енергії, це назва тієї форми, яку вона приймає. Коли ви говорите

"Сексуальна енергія", це визначає ту енергію, яка витікає через сексуальний вихід. Та ж сама енергія є духовною, коли вона спрямовується до божественного. Сама по собі енергія нейтральна. Коли вона виражається біологічно, це секс. Коли вона виражається емоційно, вона може ставати любов'ю або ненавистю, або гнівом. Коли вона виражається інтелектуально, вона проявляється в науці, чи літературі. Коли вона рухається по тілу, вона стає фізичною, коли проходить через розум, стає ментальною. [79].

Розглянемо питання одностатевих стосунків, як одного із основних показників готовності учасної молоді до вступу у сексуальні відносини. [25-28].

Відомий американський вчений Х. Елліс так охарактеризував виклад життя його гомосексуальних сучасників: «Ці історії були отримані приватним чином; їх герої не є мешканцями в'язниць і божевільних будинків, в більшості випадків вони ніколи не консультувалися з лікарем щодо своїх інстинктів. Вони ведуть життя звичайних, а іноді і шанованих членів суспільства» [58].

Радикалізм цього викладу полягав у тому, що гомосексуали зображувалися нормальними людьми, що відрізнялися від інших переважно тільки своїми сексуальними уподобаннями. Елліс відкинув уявлення про гомосексуальність к «дегенеративном захворюванні» [58] [75], аморальності і злочині. Він розглядав гомосексуальність як деякий вроджена властивість [58], яке актуалізується життєвим досвідом. Елліс скептично ставився до можливості лікування гомосексуальності. Шлюби «вилікувалися» гомосексуалів («інвертованих») він вважав безперспективними, стверджуючи, що: «Позірна зміна виявляється неглибоким, положення інвертованого стає ще найнещасніші, ніж первинне, як для нього самого, так і для його дружини» [25].

На рубежі XIX-XX століть австрійський психіатр і засновник психоаналізу З. Фрейд вважав, що всім людям властива природжена бісексуальність [62], а гетеросексуальність і гомосексуальність - це варіанти раннього дитячого розвитку. З. Фрейд не розглядав гомосексуальність як хворобу. Широко відомо наступне його висловлювання в листі до однієї матері, яка просила вилікувати її гомосексуального сина: «Гомосексуальність,

звичайно, не є перевагою, але це не те, чого варто соромитися, не порок, не деградація, і вона не може бути кваліфікована як захворювання. Ми вважаємо це варіацією сексуальної функції, причиною якої є певна затримка в розвитку». [62] З. Фрейд вважав, що терапія гомосексуалів повинна бути спрямована на корекцію виникає у них внаслідок їхньої сексуальної орієнтації психічного дискомфорту («дисфорії сексуальної орієнтації») і на прийняття пацієнтом власного «я» - незалежно від того, чи зможе при цьому відбутися зміна сексуальної орієнтації або немає. У листі до тієї ж жінці З. Фрейд далі продовжив: «Інше питання, чи зможе аналіз чимось допомогти вашому синові. Якщо він нещасливий, нервовий, його роздирають конфлікти, він відчуває себе пригнічено в суспільстві, аналіз може принести йому гармонію, душевний спокій, повну дієздатність, незалежно від того, чи залишиться він гомосексуалістом або зміниться» [62]. З. Фрейд сумнівався в перспективах лікування гомосексуальності, він висловлювався, що «спроба перетворення ... гомосексуаліста в гетеросексуала, швидше за все, виявиться невдалою» [62].

А. Кінсі у своїх дослідженнях людської сексуальності, заснованої на вибірці з кількох тисяч осіб у 1940-1950-х роках, запропонував семибальною шкалою сексуальності (так звану шкалу Кінсі), «підкреслюючи безперервність градацій між виключно гетеросексуальними і виключно гомосексуальними особистими історіями» [27]: крайні точки на цій шкалі відзначають людей з однозначними перевагами, а проміжні - тих, для кого характерне поєднання гетеросексуального і гомосексуального початку в тій чи іншій пропорції.

У розвиток цього підходу американський психіатр Ф. Клейн розробив надалі так звану решітку сексуальної орієнтації, в якій за аналогічною шкалою розкладаються кілька не цілком корелюють один з одним параметрів: сексуальний потяг (бажаний підлогу сексуальних партнерів), сексуальну поведінку (стать реальних сексуальних партнерів), еротичні фантазії, емоційні переваги (з особами якої статі індивід воліє спілкуватися), соціальні переваги (з ким він фактично проводить більше часу), самоідентифікація (як він визначає свою сексуальну ідентичність), стиль життя (міра включеності особистості в ту

чи іншу субкультуру). Не збігаючись один з одним і по-різному проявляючись на різних стадіях життєвого шляху, ці параметри ведуть до неможливості або, принаймні, проблематичності однозначного поділу людської популяції на гетеро-, гомо-та бісексуалів, так само як і їх кількісного підрахунку. У зв'язку з цим в науковій літературі останнім часом прийнято користуватися уточнюючими або більш вузькими термінами - наприклад, говорити про гомосексуальну орієнтацію, гомосексуальній поведінці, гомосексуальності як точці на подшкалі «сексуальність» шкали Кінсі і так далі [82].

Поряд з А. Кінсі, одним з найбільш відомим дослідників гомосексуальності вважається Е. Хукер. Значні результати її досліджень були опубліковані в роботі «Адаптованість відкрито гомосексуальних чоловіків» (1957) [82]. У цій роботі за допомогою клінічних діагностичних тестів Роршаха і ТАТ порівнювалися психологічні характеристики гетеро-і гомосексуалів. Незалежні експерти виявили, що рівень психологічної адаптації учасників експерименту не відрізняється, і не змогли визначити, які результати тестів належать гомосексуалів. Висновок, зроблений Е. Хукер, полягав у необхідності відмови від концепції гомосексуальності як психічного захворювання.

Сучасні концепції у ХХ столітті осмислення проблем формування різноманітних індивідуальних властивостей особистості, в тому числі прояви сексуальності в цілому і гомосексуальності зокрема, протікає крізь призму і через полеміку двох фундаментальних підходів - есенціалістськими і конструктивістського [58], [75].

Есенціалістський підхід. Есенціалізм є філософським уявленням про незмінних властивостях і якостях. Есенціалістськими підхід розглядає сексуальність в якості фундаментальної культурно індіферентною характеристики, не залежного від соціального впливу біологічно даного потягу [82], що направляється імпульсами або інстинктами. Сексуальність в цьому випадку пояснюється через співвіднесення з якоюсь внутрішньою сутністю людини, природною основою або універсальною моделлю поведінки і аналізується через набір бінарних опозицій на кшталт природне/неприродне,

приховане/відоме, базис/надбудова, істинне/хибне, реальність/інтерпретація, сутність/вияв і інші [82]. Все розмаїття сексуальних практик диференціюється і деякі з них визначаються як «нормальні» або «здорові», а інші як «неприродні» або «збочені». З цієї точки зору будь-яка сексуальність постає як надзвичайно потужне, але деструктивне і небезпечне бажання, яке може бути стримано тільки формальним соціальним контролем і суворими дисциплінарними техніками. Подібний погляд корениться в іудейо-християнській культурі і довгий час підтримувався психіатрією і класичної соціальної теорією. Гомосексуальність при есенціалістськими підході розуміється як сутнісна протилежність гетеросексуальності - в новітній час аргументи для такого розуміння шукаються не в біблійних моральних заборонах, а в біологічній (генетичної) зумовленість того чи іншого типу сексуальної поведінки [62]: від природи кожна людина - то або інше, і соціокультурні впливи не здатні змінити це положення справ.

Конструктивістський підхід. На відміну від есенціалістськими, конструктивістський підхід розглядає прояви сексуальності створеним культурою і суспільством конструктом. Згідно соціологу і сексолога І. Кону, перша формулювання конструктивізму в сексології була предложена американськими соціологами Дж. Геньоном і В. Саймоном, які створили теорію сексуального сценарію (Gagnon and Simon, 1973; Gagnon 1990). У цій теорії сексуальність спирається на певні біологічні передумови, однак детермінована історично і культурно. Дж. Геньон і В. Саймон вважають, що еротичні переваги впливають із специфічних стимулів і значень, пропонованих культурою. Більшість людей в нашій культурі вважають сексуальний контакт з особою своєї статі якісно відмінним від контакту з особою іншої статі, категоризують таку поведінку і його носіїв як щось особливе [25-28]. Інший схожою теорією є соціально-психологічна теорія маркування. Відповідно до цієї теорії, гомосексуальність асоціюється з безліччю негативних якостей, що утворюють клеймо, ярлик або стигму по причині того, що гомосексуальні люди розглядаються суспільством як засуджуваного меншини. Стигматизація

гомосексуалів може мати різні прояви, але у всіх випадках являє собою пригнічення і дискримінацію меншості. Стигматизація накладає відбиток на психіку й самосвідомість меншини, породжуючи знижений самоповагу, неврози і інші психологічні проблеми [82]. Найбільш відомим і видатним теоретиком соціального конструктивізму в питаннях сексуальності став французький філософ Мішель Фуко, який створив тритомну працю «Історія сексуальності» [82]. У цій роботі він показує, що західна культура пронизана сексуальністю, і прагне позначити причини різних сексуальних практик і категоризувати їх, відшукати «істину сексу», а ідентичність і навіть внутрішню сутність людини визначити через його сексуальну біографію. Головними теоретиками квір теорії стали Тереза де Лауретіс, Е. Гросс і В. К. Седжвік. Квір-теорія дозволила засумніватися у фіксованих ідентичності. Поняття квір, де визначено інакшість, передбачало відмову від категоризації людей по їх сексуальним практикам. Квір - це не об'єктивна природна даність, а незафіксована сексуальна ідентичність [75].

Багатофакторний підхід. У сучасній науці основна маса дослідників не протівоставляється категоричним чином вплив біологічних і соціально-культурних факторів на формування різних проявів сексуальності. Прийнято, що кожен з цих факторів робить свій вплив на розвиток сексуальної орієнтації. Американський сексолог Гері Ф. Келлі у відомому навчальному виданні «Основи сучасної сексології» констатує на 2000 рік, що теоретики віддають перевагу багатофакторної моделі, в якій враховуються всі чинники, здатні вплинути на формування сексуальної орієнтації: біологічні, психологічні і соціальні (Naumann, 1995). Вважається цілком імовірним, що в кожному конкретному випадку існує своєрідна комбінація факторів, що впливають на формування сексуальної орієнтації (Berger, Suesmatsu, & Ono, 1994) [82]. Фр. Мондімор з цього приводу пише [82]: «Сексуальна орієнтація слід такій кількості біологічних "правил", що гомосексуальність не може вважатися виключно соціальним "конструктом". Критичні періоди розвитку, гормональні процеси, відмінності в структурі і функціонуванні мозку - все вказує на

наявність біологічної основи сексуальної орієнтації. Але, як показав Кінсі, людей не можна ділити на "праведників і грішників". Перевагу людей свого або протилежної статі або обох статей може виявлятися в різних співвідношеннях. Унікальні події життєвого досвіду взаємодіють з унікальними біологічними можливостями і формують унікальну сексуальність особистості». Розвиток сексуальних орієнтацій розглядається більшістю сучасних дослідників на основі біологічних передумов, але як саме ці передумови проявляються в житті конкретного індивідуума залежить від особливостей його особистих відносин з навколишнім світом, соціальним середовищем. У цьому зв'язку, описуючи різні дослідження походження гомосексуальності, І. Кон робить наступне узагальнення [28]: «Завдяки біомедичним дослідженням, ми знаємо сьогодні про причини і супутніх факторах гомосексуальності незмірно більше, ніж десять чи двадцять років тому. Саме тому суперечка - спадковість чи виховання - вчених більше не хвилює ... Одна людина може бути виключно гомо-чи гетеросексуалом, в іншого існують лише більш-менш гнучкі сексуальні уподобання. Немає єдиного, однакового для всіх гомосексуалізму, є різноманітні гомосексуальності. Як сказав відомий голландський ендокринолог Л. Гурен, "якщо б мене запитали, чи існує біологія гомосексуальності, я відповів би - так. Але це така біологія, яка допускає різноманітні вираження сексуальності "(Gooren, 1995, p.245)».

Д. Кун узагальнюючи праці провідних вчених своєї книзі викладає наступне трактування гомосексуальності. Гомосексуальність - частина нормальних варіацій в сексуальній орієнтації (Garnets & Kinmei, 1991). Геї, лесбійки та бісексуали наштовхуються на ворожість, тому що вони - представники групи меншин, а не тому що вони володіють вродженими вадами (Meuer, 1995). Дані останніх національних опитувань показують, що близько 7% всіх дорослих американців вважають себе гомосексуалістами або бісексуалами (Janus & Janus, 1993). Пізніше дослідження юнаків показало, що 6% з них вважають себе гомосексуалами (Bagley, Tremblay, 1998). Тим не менше серед чоловіків як мінімум 1 з 25 - гомосексуаліст, 1 з 50 жінок -

лесбіянка; 1 людина з 25 - бі-сексуал. (Janus & Janus, 1993). Це означає, що тільки в США близько 50 мільйонів - геї, лесбіянки або мають члена родини - гомосексуаліста (Patterson, 1995). [31]

Оцінюючи гомосексуальність, важливо пам'ятати, що культурні стандарти сильно варіюють. Опитування, проведені в 76 культурах, показали, що майже 70 % визнають деяку форму гомосексуальності. Близько 20 % всіх жінок і 25 % всіх чоловіків принаймні один раз мали гомосексуальний досвід. Історично гомосексуальність була частиною людської сексуальності з незапам'ятних часів. На відміну від гетеросексуалів, гомосексуали, як правило, виявляють свою сексуальну орієнтацію досить пізно - зазвичай це припадає лише в ранньому отроцтві. Дуже ймовірно, що так відбувається тому, що будь-яка людина оточений потужними культурними образами, які часом суперечать його природним почуттям. Однак більшість гомосексуальних індивідів починає відчувати себе відмінними від інших вже в дитинстві. До раннього підліткового віку гомосексуальні чоловіки і лесбіянки починають відчувати потяг до представників своєї статі. Поступово це приводить їх до питання про свою сексуальну ідентичність і прийняттю гомосексуальної орієнтації (Diamond, 1998). [31]

Для більшості гетеросексуальних людей, вірогідно, важко собі уявити, наскільки сильний стрес відчуває людина, коли заперечує щось основне наприклад, свою сексуальну орієнтацію. Все ж відступився, що гомосексуалісти можуть з небажанням приймати або визнавати свою власну сексуальну орієнтацію, оскільки якщо вони це зроблять, то ризикують бути відкинутими родиною, друзями та іншими людьми (Krivascka, Savin-Williams & Slater, 1992).

Тестування незмінно показує, що немає різниці в рисах особистості або пристосованості між гетеросексуалами і гомосексуалістами (Bell et al.; Marmor.). Сексуальна орієнтація не пов'язана зі здатністю людини функціонувати в суспільстві, конструктивно працювати, підтримувати своє психічне здоров'я, піклуватися про дітей або створювати любовні відносини (Seligman, 1994).

Проблеми, з якими стикаються лесбіянки і геї, в основному пов'язані з відкиданням в сім'ї, дискримінацією при найманні на роботу та отримання житла і прихованої гомофобією та гетеросексуалізмом в нашому суспільстві (Meуer. 1995). Гомофобія характеризує забобони, страх і неприязнь по відношенню до гомосексуалістів. Гетеросексуалізм - це припущення про те, що гетеросексуальність краще і природніше гомосексуальності. Зі зрозумілих причинам соціальне відкидання породжує більш високий рівень тривожності і депресії серед геїв і лесбіянок (Gilmar et al., 2001). Однак кожен, хто зіткнувся б з дискримінацією та викриттям, реагував би практично точно так само. Гомосексуальність сама по собі не є проблемою (Mays & Cochran, 2001).

Більшість геїв і лесбіянок в більшій чи меншій мірі терпіли словесні образи або страждали від своєї сексуальної орієнтації (Pilkington & D'Augelli, 1995). Таке неприйняття найчастіше будується на фальшивих стереотипних уявленнях про геїв та лесбіянок. Наступні тези частково представляють реакцію на ці стереотипні уявлення (Melton). Геї та лесбіянки:

- не намагаються зробити інших гомосексуалістами;
- не розбещують дітей;
- психічно здорові;
- не ненавидять людей протилежної статі;
- якщо стають батьками, то не роблять своїх власних дітей гомосексуалістами;
- часто мають тривалі любовні моногамні відносини;
- не менш здатні приносити суспільну користь, ніж гетеросексуали.

Гомосексуалісти є у всіх сферах життя, на всіх соціальних і економічних рівнях і у всіх культурних групах. Гомосексуалісти можуть бути різних рас, належати до різних етнічних груп, бути різного віку і походження, мати зовсім різні відносини в родині, кар'єру, здоров'я, освіта, представляти різні політичні погляди і сексуальну поведінку, так само як і гетеросексуальна громада (Garnets & Kimmel, 1991). Може бути, якщо люди стануть рас бачити геїв і лесбіянок з точки зору їх людських якостей, а не їх сексуальності, то перед-розуму, з якими ті стикаються, зникнуть. [75]

Сексуальна орієнтація - ступінь емоційного чи еротичного потягу до представників тієї ж статі, до статі або обох статей.

Гетеросексуал - людина, яку романтично або еротично залучають представники протилежної статі. Гомосексуаліст - людина, яку романтично і еротично приваблюють люди своєї статі.

Бісексуал - людина, яку романтично і еротично залучають як чоловіки, так і жінки.

Гомофобія - сильний страх перед гомосексуальністю. [75]

1.3. Особливості сексуальних стосунків серед студентської молоді

У даному підрозділі ми поговоримо про віковий аспект проблеми сексуальності. Сексуальна активність дуже сильно залежить від віку і певних фізіологічних особливостей. Тому обов'язково потрібно прислухатися до будь-яких змін, які відбуваються в організмі. На статевий потяг впливають спадкові, гормональні і фізіологічні чинники. Тому між чоловіками і жінка існує велика різниця в ставленні до сексу. Вік з 18-22 років характеризується такими особливостями сексуальності. [2]

У двадцятирічних дівчат спостерігаються сильні коливання сексуальності. Статевим життям в цьому віці управляє несформований і нестійкий гормональний фон. Дівчата в 20 років дуже погано знають своє тіло і досить часто можна зустріти відсутність оргазму. У цьому віці крім сексу їх хвилює велика кількість інших проблем. Наприклад, зовнішній вигляд, навчання і недостача коштів. [22-24]

У чоловіків цей вік вважається піком сексуальності. Вони можуть постійно міняти партнерок у пошуках нових відчуттів. У цей період їх поведінкою керують гормони, тому постійні відносини їх не сильно цікавлять. Молоді люди дуже швидко збуджуються і погано вміють контролювати еякуляцію. Процес відновлення після пройденого статевого акту може займати всього кілька хвилин. У зв'язку з цим чоловік може витримати більше чотирьох статевих актів за одне побачення. Але тривалість сексу дуже маленька. Тому

для молодих людей у віці 20 років важливо кількість актів. Ніяких особливих сексуальних переваг немає, як і втоми. Вони можуть займатися сексом практично в будь-який час і зовсім неважливо в якому місці. У такому молодому віці дуже рідко у чоловіків є хороша робота і постійний заробіток. У зв'язку з цим вони не сильно впевнені в своїх силах і віддають перевагу більш доступних дівчат. Також молоді люди практично не вміють доставляти задоволення своїм партнеркам, а дбають тільки про себе. [18,19]

Фактори, що впливають на сексуальну поведінку:

Перш за все мова йде про запліднення: трепетний кидок сперми в родючий краплю яйцеклітини, вдувають нове життя в пульсуюче цвітіння. Але це може бути зроблено без сексу, за допомогою штучного запліднення.

По-друге, про зачаття, що може бути, а може не бути сексуальним, але задовольняє потребу жінки наповнитися зростаючої нової життям і потреба чоловіка наповнити її і змінити її тіло і її життя силою і владою свого інструменту.

По-третє, мова може йти про борг для людей, які думають і говорять про це подібним чином. Ось що вони говорять: борг жінки - народжувати чоловікові дітей, борг чоловіка - давати їх дружині; борг жінки - поступатися бажанням чоловіка, а борг чоловіка - дати їй те, чого вона не могла мати, коли була дівчиною, а в наші дні борг жінки і чоловіки - обдарувати один одного жаданим оргазмом.

По-четверте, це може стосуватися ритуалів: ритуал нічного сексу або ранкового сексу; сексу з приводу річниці або з приводу паски.

По-п'яте, це може бути полегшення, звільнення від стримуваних напруг, що викликають збудження, незручність або навіть біль. Як би не пручався людина подібного звільненню і наскільки б не вважав це негідною розбещеністю, рано чи пізно він знаходить собі для цього виправдання, хоча деякі продовжують боротьбу зі спокусою, насолоджуючись при цьому почуттям власної шляхетності й праведності. Для таких людей визволення досягається за допомогою того, що називається «віддушина». Якщо

«віддушиною» опиняється людина, то виникає почуття провини за використання людину в якості «віддушину». Якщо ж ця «віддушину» розглядається в якості людини, виникає почуття сорому за брак людяності. Якщо полегшення не вимагає іншої людини, за принципом «кожен сам собі дружина, або медовий місяць в руках», як вони це називають - тоді чоловік відчуває таємний тріумф самодостатності разом з самотністю, розчаруванням і відторгнення від людської раси, тому що це - один з первородних гріхів, до якого багато спонукаємо своєю особистістю або обставинами. [18].

По-шосте, це може бути нове фізіологічне пристосування до життя, угоду, яка дає взаємне відчуття благополуччя.

По-сьоме, це може бути задоволення, до якого невпинно прагнуть, вічна гонитва за обітованим оргазмом.

По-восьме, це може бути взаємно приємне розвага, спосіб провести час в очікуванні Санта Клауса або смерті.

По-дев'яте, це може бути гра спокушання і відступу, сварок і примирень, коли постіль перетворюється на арену для всіляких психологічних ігор, як уже відомих, так і зовсім нових, з витонченою винахідливістю народжуваних у відносинах між чоловіком і жінкою.

По-десяте, це може бути засобом для досягнення єдності і розуміння, для закріплення досягнутих угод і для укладення нових, для наближення до зустрічі двох душ, двох ліній, ковзних уздовж ретельно зведеного для них бар'єру.

По-одинадцять, це може бути інтимність і прихильність, сплавлення двох твердих тіл у вогні пристрасті в союз, який може стати вічним, якщо не розіб'ється під ударами молота життя або не зітреться монотонними краплями тривіальності, які вічно тут як тут.

По-дванадцять, це може бути граничне і вічно оновлюваний прояв любові, кульмінує природним продуктом, заплідненої яйцеклітиною, даючи тим самим завершення кола.

Це основні причини вступу в сексуальні відносини, описані мною по Е. Берну «Секс у людській любові», як ми вважаємо найбільш важливі і чіткі, що

дають найбільш повне уявлення про мотивацію вступу в сексуальні відносини, аналіз перерахованих вище даних дає нам уявлення про багатогранність причин вступу до сексуальні зв'язки, багато що залежить від індивіда, його віку, його сприйняття світу, виховання, розуміння того, що відбувається. [2, 3]

Сексуальне виховання людини напряму залежить від тих ідей, думок які в нього заклали батьки. Але це зовсім не означає, що якщо сім'я пропагує секс виключно після весілля, то їх чадо неодмінно заразитися цією думкою і в точності виконає припис своїх родичів. Так само на сексуальне виховання впливає суспільство (школа, інститут) в якому росте людина, ті думки, які літають в його оточенні, неодмінно нададуть належне вплив. Ще один важливий чинник - це релігія, хоча в питаннях сучасності вона, на жаль, грає все меншу роль.

Дошлюбні сексуальні відносини сприймаються молоддю як соціальна норма чи відхилення в залежності від статевовікових ознак, конфесійної приналежності, регіону проживання та типу поселення.

Молодші вікові групи молоді (14-17, 18-19 років) більшою мірою схильні кваліфікувати дошлюбні сексуальні відносини як соціальну норму на відміну від старших вікових груп (20-24, 25-29 років). Наведемо дані опитування проведеного сектором дослідження девіантної поведінки інституту соціології РАН (число (респондентів - 1235 чоловік) - 37% опитаних учнів 9-11 класів вже вступали в сексуальні зв'язки, 10% з яких мали більше одного сексуального партнера. [48]

Відмінності за статтю серед молоді виражені незначно, на відміну від старших вікових груп, де частка засуджують дошлюбні сексуальні стосунки серед жінок значно більше, ніж серед чоловіків. Найбільш чітку позицію в якості відхилення дошлюбні сексуальні відносини виявляють молоді люди, що відносяться до мусульманської віри, найменш чітку - невіруючі. Регіональний чинник діє в тісному зв'язку з фактором конфесійними: провідна конфесія в межах даної території робить вирішальний вплив на ставлення до дошлюбним

статевим зв'язкам і особливо дошлюбного співжиття серед молоді як нормі або відхиленню на молодих представників інших конфесій і невіруючих.

Молодь, яка проживає в мегаполісах, набагато більшою мірою визнає дошлюбні сексуальні стосунки в якості норми, ніж молодь, яка проживає в невеликих поселеннях. [47]

Отже сексуальні відносини вже не стоять у рамках віку, а скоріше є підготовчим етапом до спільного співжиття, а далі до заміжжя, хоча ми бачимо яке розмаїття факторів впливає на вік вступу в сексуальні стосунки.

Щоб зрозуміти соціальні норми сексуальності сучасні молоді потрібно звернутися до історичного контексту. Погляд на сексуальність в минулому був простіше. Дівчатка рано ставали дружинами і матерями, захист своєї невинності, була необхідною умовою залучення підходящого чоловіка. Дорослішання хлопчиків відбувалося в контексті переважної орієнтації на подальшу кар'єру, цілком прийнятним для них вважалося, що вони можуть «розкидати дикі сексуальні зерна» по мірі освоєння соціальної ролі захисника сім'ї.

Сьогодні ідеї про «правильному» і «неправильному» сексуальній поведінці виглядають не настільки однозначно, межі між хорошими і поганими хлопчиками і дівчатками не настільки виразні. Сучасні молоді люди зовсім не схильні до раннього заміжжя і одруження, в той час як їх статева зрілість настає набагато раніше, ніж колись. Збільшення тимчасової дистанції між фізичним дозріванням молоді і засвоєнням їм традиційних ролей разом з абсолютною доступністю контрацепції призводить до того, що сексуальність, одруження і обзаведення дітьми - роз'єднуються і в часовому, і на ціннісно-смысловому рівнях. Переосмислення існуючих поглядів і підходів до розуміння сексуальності молоді стає все більш актуальним.

Аналіз досліджень сексуальної поведінки молоді у попередньому столітті виявив три історичних періоди, для яких характерні різні сексуальні стандарти. [14] Перший - до кінця 40-х чи початку 50-х - був періодом «подвійних стандартів», з соціально прийнятої (схвалюваної) сексуальною активністю

хлопців і яка забороняється формою активності для дівчат. У наступні 20 років вважалося, що дошлюбний секс дозволен для молодих людей, які збираються вступити в любовні відносини, в якості прелюдії до шлюбу. Практично з кінця 60-х весілля перестає бути очевидною необхідністю для багатьох сексуально активних молодих людей обох статей. Більшість західних авторів пояснюють ці зміни «сексуальною революцією» 60-х і 70-х. Для того періоду було характерне більш толерантне, «дозвільне» ставлення до молодіжної сексуальності, велика турбота про особисте задоволення і сексуальному задоволенні. У суспільствах в цілому сформувався «дозволяючий» дискурс по відношенню до пізніх шлюбів, дорослі стали спокійно сприймати дошлюбний секс, розуміючи, що абсолютно нереально розраховувати на стриманість підлітків від сексуальної активності до весілля, яка неясно коли буде і чи буде взагалі.

Однак в останнє десятиліття ситуація помітно змінилася. Багато вчених почали задаватися питаннями, що могло так сильно вплинути на помітну стабілізацію рівня сексуальної активності молоді. Західні вчені пропонували різні варіанти. Серед яких: часткове відродження релігійних вірувань; зростання переконаності в тому, що для колишніх часів був характерний більш низький рівень сексуальної активності; боязнь заразитися СНІДом; висока ефективність «соціальної» реклами, присвяченої ризикам, пов'язаним з ранньої сексуальним життям, «американізація» сексуальності. Слід враховувати, що культурні репрезентації сексуальності молоді, голосами дорослих (кіно, теле-проекти, «правильні» журнали для підлітків) можуть і не відображати реальних практик серед молоді. Так, наприклад, дані досліджень, проведених австралійськими вченими на початку 90-их років, говорять про те, що 60% незаміжніх і неодружених 18-річних молодих людей ведуть досить активне сексуальне життя. [9]

Намагатися звести все різноманіття сексуальної поведінки молоді до якогось спільного виду досить небезпечна процедура. Різноманітні як види поведінки, які включають індивідуальні відмінності, так і соціальні впливи, які

відчувають підлітки в різних групах і спільнотах (в тому числі і в субкультурах) [53].

Моделі сексуальної поведінки. Сучасні молоді люди стикаються з цілою гамою сексуальної поведінки, включаючи сексуальне насильство. Багато популярні сучасні фільми зачіпають сильні і відверті сексуальні теми. Секс і сексуальність стають загальним місцем, переставши бути таємницею за сімома печатками. Студенти починають «розбиратися» [25] в тонкощах сексуального життя все раніше і раніше.

Однак це навчання вкрай суперечливо. Більшість медіа послань базуються на спрощених образах-кліше моделей взаємодій чоловіка і жінки, в той же час вони містять у собі багато прихованих, неявних, контекстових натяків на те, що відповідає реальному сексуальному контакту [14]. Австралійські вчені в своїй книзі [15] пропонують наступну типологізацію основних моделей сексуальної поведінки жінок, що репрезентується в сучасних популярних фільмах.

«Жінка - пасивна жертва». Вона не в змозі врятувати себе своїми власними силами, тому вона вдається до допомоги чоловіка, який привабливий і гарний у сексі. Дзеркальної чоловічий моделлю [16] буде - *«чоловік - мачо»* з характерними атрибутами влади і агресії (накочене тіло, зброя, супер «прикид», поблажливо-зневажливе ставлення до жінки). Можливі варіанти: пасивна жертва - *«холоднокровний вбивця»* (маніяк, серійний вбивця і т.д.). Образ гвалтівника скоріше не мачо, а витончений інтелектуал (ботанік).

«Жінка - вамп». Цей жанр сфокусований на жінці, яка швидше прагне до задоволення власних сексуальних потреб, ніж бажає догодити чоловікові. Ці жінки діють сексуально не в чоловічих, а у власних термінах. Як правило вони представляються в образі дияволицями - спокусниці, яка руйнує любов і сімейне життя. У подібних образах швидше за все відбивається страх чоловіків перед тими жінками, які адаптували «маскулінні» моделі сексуальності. Чоловічі моделі тут - це *«добропорядний сім'янин»*, строго наступний сімейним

традиціям, або це - молодий, недосвідчений «хлопчик-кролик», який неминуче проковтується такою жінкою.

«Жінка - іграшка». Тут як правило зображуються фантазії хлопчиків-підлітків по відношенню до жінок, які виглядають в цих фільмах настільки несерйозно, що навряд чи про них можна говорити взагалі, як про реальних людей. Секс тут показується як предмет споживання. Навряд чи поважаючий себе чоловік захоче мати стосунки з подібними жінками з якихось інших причин, крім досягнення сексуального задоволення. Чоловічі моделі - «крутий підліток» або «перманентно ерегований супермен».

Уявлення, почерпнуті з цих фільмів, не дають позитивної моделі здорового сексуального самовираження жінок, не відображають вони специфіки сексуальних відносин, побудованих на чуттєвості, інтимності, духовної близькості. Чоловічі моделі сексуальності, які добудовуються в залишену ним нішу, так само позбавлені глибини [27,28].

Важко припустити, які моделі роблять на студентів найбільший вплив і чи роблять взагалі.

Студенти сьогодні дивляться багато «сексуальних» кіно та відео фільмів, відео кліпів - від явної порнографії до «м'якого порно». Медіа інтерпретації сексуальності одночасно однозначні і жорсткі, рухливі і нестабільні. Можна припустити, що студенти, перш за все, за допомогою і через медіа вчаться тому, що, як і в якій послідовності робити. Однак оскільки мас-медіа рідко дають послідовний опис сексуального відносини, залишаючи студентів без точного сценарію, то вони стикаються лицем до лиця з необхідністю самостійно класифікувати різні «способи», і, продираючись через різні плутанини і неясності, розвивати власні працюючі моделі сексуального життя.

Висновок до розділу I

Розглядаючи проблеми формування культури інтимного спілкування, я спробувала зорієнтувати учнів в ознаках, за якими можна робити висновок про сексуальне благополуччя. Їх виділення має сприяти розумінню багатьох проблем щасливого майбутнього та шлюбу: рівень співпадання бажань близькості у партнерів; взаємне ініціювання статевих стосунків; частота відмов у близькості; характер реакції на відмову партнера (образ, розчарування,

розуміння, тощо); ставлення до елементів новизни, сексуальних експериментів, прагнення до різноманітності; ніжність, ласкавість у сексі; широта діапазону прийнятності у кожного партнера; досягнення кульмінації в статевому спілкуванні обома партнерами; частота зривів у сексі; наявність чи відсутність взаємозвинувачень у сексуальній неспроможності, конфліктів у сексуальному спілкуванні; відсутність хвилювань з приводу сексу.

Найважливішим завданням дослідження сексуальних відносини в сучасному світі є правильне сприйняття цієї теми товариством шляхом аналізу та узагальнення фактів, складених в чітку картинку. Відбувається здобуття наукових знань про об'єктивну ситуацію навколо, можливість побічно впливати на нові покоління для нормального розвитку та якісної оцінки своїх дій. Сексуальне розвиток - це складний, багатогранний процес, і в ньому чималу роль відіграє соціологія, яка допомагає впоратися з ультраконсервативних і ліберально-новими поглядами на сексуальні відносини, знаходячи позитивне рівновагу.

Дослідження сексуальних відносин у молоді не тільки розвивають психологію, як багатогранну науку, а й допомагають включити суб'єктивні естетичні цінності в формуються суспільно-значущі цінності.

Виходячи з вище сказаного слід зазначити, що сексуальні відносини є новою, але від цього не менш значущою темою для соціологічних досліджень, що має величезне значення в сучасності, для правильного розуміння нинішньої оцінки молоді цієї проблеми, і контролю сексуальних зв'язків сучасної людини, щоб уникнути ексцесів, адже секс - це рушійна сила суспільства, без нього існування людей неможливо за всіма пунктами.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПРИНЯТТЯ СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИНЬ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

2.1. Характеристика методів та методик дослідження

Для проведення психодіагностики використовувалися такі конкретні методики:

- Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера, адаптація Бажина Є. Ф., Голинкіної С. А., Еткінда А. М. [80, С. 288-297], призначена для визначення кількісних і якісних показників РСК учасників дослідження.
- Методика діагностики потреби у пошуках відчуттів Цукермана М. Для дослідження рівня потреб у відчуттях різного роду ;
- Діагностика по методиці « Уявлення про сенс життя» (методика Крамбо). для виявлення ставлення до життя та методика Р. Кеттелла (16PF-опитувальник) та анкета.

Анкета

- Ім'я Стать Вік
- Маєте опит сексуальних відносин?
Так Ні
- Особистісне відношення до сексуальних відносин?

позитивне ставлення	негативне ставлення	не сформоване ставлення
---------------------	---------------------	-------------------------
- Інформацію о сексуальних відношеннях маю:

- від друзів	- з інтернета	- з кінофільмів	- книг
- батьків(родичів)	- власний досвід	- інші варанти	
- Ваше відношення до добрачних зв'язків?

позитивне ставлення	негативне ставлення	не сформоване ставлення
---------------------	---------------------	-------------------------
- Відношення до сексуального партнера

Різного полу	Одного полу	Групові відносини
--------------	-------------	-------------------
- Тривалість відносин у віковому вимірі

- до 1 року	- Декілька років	- До 5 років	ваш варіант
-------------	------------------	--------------	-------------

8.Звісні лі наслідки сексуальних відносин?

Так

Ні

Не знаю

9.Відношення до постійного партнера

позитивне ставлення

негативне ставлення

не сформоване ставлення

10.Відношення до вас соціуму?

позитивне ставлення

негативне ставлення

не сформоване ставлення

Діагностика потреби в пошуках відчуттів (М. Цукерман)

Методика використовується для дослідження рівня потреби у відчуттях різного роду стосовно до підліткам і дорослим людям. Пошук нових відчуттів має велике значення для людини, оскільки стимулює емоції і уяву, розвиває творчий потенціал і в кінцевому рахунку веде до особистісного зростання. Піддослідним пропонується ряд тверджень, об'єднаних в пари. З кожної пари необхідно вибрати одне твердження, яке людина вважає найбільш характерним для себе.

Обробка та інтерпретація результатів

Кожна відповідь, який співпав з ключем, оцінюється в один бал. Отримані бали підсумовуються, а сума збігів є показником рівня потреби у відчуттях.

Від 11 до 16 балів - високий рівень потреби у відчуттях. Це означає наявність потягу, можливо безконтрольного, до нових, "лоскочуть нерви" враженням, що часто може провокувати випробуваного на участь у ризикованих авантюрах і заходах.

Від 6 до 10 балів - середній рівень потреби у відчуттях. Він свідчить про вміння контролювати такі потреби, поміркованості в їх задоволенні. Або, кажучи іншими словами, про відкритість новому досвіду, з одного боку, і про стриманість і розсудливості в необхідні моменти життя - з іншого.

Від 0 до 5 балів - низький рівень потреб у відчуттях. Це означає присутність передбачливості й обережності перешкоджає отриманню нових вражень (і інформації) від життя. Випробуваний з таким показником віддає перевагу стабільності і впорядкованість невідомого і несподіваного в житті.

Опитувальник «Рівень суб'єктивного контролю» (РСК)

Тест РСК виявляє екстернальний або інтернальний тип поведінки. У першому випадку людина вважає, що події, які з нею відбуваються, — результат дії зовнішніх сил — випадку, інших людей тощо. У другому випадку людина інтерпретує значущі події як результат своєї діяльності.

Локус контролю, характерний для індивіда, універсальний щодо будь-яких подій та ситуацій, з якими йому доведеться постати. Той самий тип контролю характеризує поведінку цієї особистості і при невдачах, і при досягненнях, причому це стосується різних галузей соціального життя.

Конформна та поступлива поведінка більш властива людям із екстернальним локусом. Інтернали, на відміну від екстернатів, менш схильні підпорядковуватись тиску інших, чинять спротив, коли відчувають, що ними маніпулюють, реагують сильніше ніж екстернали на втрату особистої свободи.

Люди з інтернальними локусами контролю краще працюють наодинці, ніж під наглядом або при відеозаписі. Для екстернатів характерне прагнення до постійного спілкування.

Екстернальність корелює з тривожністю та депресією.

Інтернали надають перевагу недирективним методам психокорекції, екстернали суб'єктивно більш орієнтовані на зовнішній контроль.

Опитувальник РСК складається з 44 пунктів. Він містить пункти, які вимірюють екстернальність-інтернальність у міжособистісних та сімейних стосунках, а також пункти, які вимірюють РСК щодо хвороб і здоров'я.

Для збільшення спектра можливих застосувань опитувальник сконструйований у двох варіантах, які відрізняються форматом відповідей досліджуваних. Варіант А використовують для дослідження. Він потребує відповіді за 6-ти бальною шкалою (-3, -2, -1, +1, +2, +3), в якій відповідь «+3» означає «повністю згоден», «-3» — «зовсім не згоден» із цим пунктом.

Варіант Б призначений для психодіагностики. Він потребує відповіді за бінарною шкалою «зго-ден-не згоден».

Обробку заповнених відповідей слід проводити за зазначеним нижче ключем, підсумовуючи відповіді на пункти у стовпчиках «+» зі своїм знаком і відповіді на пункти у стовпчиках «-» із зворотним знаком.

1. Шкала загальної інтернальності (Із). Високий показник за цією шкалою відповідає високому рівню суб'єктивного контролю над будь-якими значущими ситуаціями. Такі люди вважають, що більшість важливих подій у їхньому житті були результатом їхніх дій. Таким чином, вони відчують власну відповідальність за ці події і за те, як складається їхнє життя в цілому. Низький показник за шкалою Із відповідає низькому рівню суб'єктивного контролю. Такі досліджувані не бачать зв'язку між своїми діями та значущими для них подіями в житті, не вважають себе здатними контролювати їх розвиток та вважають, що більшість їх - результат випадку або дій інших людей.

2. Шкала інтернальності в галузі досягнень (Ід). Високі показники за цією шкалою відповідають високому рівню суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями та ситуаціями. Такі люди вважають, що вони самі досягли всього того, що було і є у їхньому житті, і що вони здатні успішно досягати своєї мети в майбутньому. Низькі показники за шкалою Ід свідчать про те, що людина приписує свої успіхи, досягнення та радощі зовнішнім обставинам - везінню, щасливій долі або допомозі інших людей.

3. Шкала інтернальності в галузі невдач (Ін). Високі показники за цією шкалою свідчать про розвинене відчуття суб'єктивного контролю стосовно негативних подій та ситуацій, які виявляються у схильності звинувачувати самого себе у різноманітних неприємностях та стражданнях. Низькі показники Ін доводять, що досліджуваний схильний приписувати відповідальність іншим людям або вважати їх результатом невезіння.

4. Шкала інтернальності у сімейних стосунках (Іс). Високі показники Іс означають, що людина вважає себе відповідальною за події, які відбуваються в її подружньому житті. Низькі Іс вказують на те, що суб'єкт вважає не себе, а своїх партнерів причиною значущих ситуацій, які виникають у його сім'ї.

5. Шкала інтернальності в галузі виробничих відносин (Ів). Високий Ів підтверджує те, що людина вважає свої дії важливим фактором організації власної виробничої діяльності, в стосунках у колективі, у своєму просуванні тощо. Низький Ів вказує на те, що досліджуваний схильний приписувати важливіше значення зовнішнім обставинам - керівництву, співробітникам, везінню-невезінню.

6. Шкала інтернальності стосовно здоров'я і хвороб (Іх). Високі показники Іх свідчать про те, що досліджуваний вважає себе відповідальним за своє здоров'я: якщо він хворий, то звинувачує в цьому самого себе і вважає, що одужання багато в чому залежить від його дій. Людина з низьким Іх вважає здоров'я та хворобу результатом випадку і сподівається на те, що одужання прийде внаслідок дій інших людей, насамперед лікарів.

Дослідження самооцінок людей із різними типами суб'єктивного контролю довело, що:

- люди з низьким РСК вважають себе егоїстичними, нерішучими, залежними, несправедливими, метушливими, ворожими, невпевненими, нещирими, несамостійними, дратівливими;
- люди з високим РСК — добрими, незалежними, рішучими, справедливими, здібними, дружелюбними, чесними, самостійними, спокійними.

Таким чином, РСК пов'язаний з відчуттям людиною своєї сили, достоїнства, відповідальності за те, що відбувається, з самоповагою, соціальною зрілістю та самостійністю особистості.

Тест призначений для індивідуального та групового дослідження. Застосування опитувальника РСК придатне для вирішення низки соціально-психологічних та медико-психологічних проблем. Рівень суб'єктивного контролю підвищується в процесі психокорекційного впливу на особистість, тому можливе застосування РСК для оцінювання ефективності методів психологічної корекції.

Тест «Смисложиттєві орієнтації»

Інструкція: Вам будуть запропоновані пари протилежних тверджень. Ваше завдання - вибрати одне з двох тверджень, яке, на вашу думку, більше відповідає дійсності, і відзначити одну з цифр 1, 2, 3, залежно від того, наскільки ви впевнені у виборі (або 0, якщо обидва твердження, на ваш погляд, однаково вірні).

Незважаючи на малий обсяг опитувальника (20 пунктів), при факторному аналізі виділилися шість чинників, п'ять з яких (за винятком другого) добре інтерпретуються, включають з вагою не менше 0,40 від 4 до 6 пунктів кожен, і значимо ($p < 0,01$) корелюють із загальним показником свідомості життя. Результати, отримані при факторизації, дозволяють стверджувати, що свідомість життя особистості не є внутрішньо однорідною структурою. Отримані фактори (за винятком другого) можна розглядати як складові сенсу життя особистості. При цьому вони розбиваються на дві групи. У першу входять власне смисложиттєві орієнтації: цілі в житті, насиченість життя і задоволеність самореалізацією. Неважко побачити, що ці три категорії співвідносяться з метою (майбутнім), процесом (справжнім) і результатом (минулим). Як виявляється з наведених даних, людина може черпати сенс свого життя або в одному, або в іншому, або в третьому (або у всіх трьох складових життя). Це зайвий раз підтверджує правоту В. Франкла, який зазначав, що сенс завжди може бути знайдений, і закладає основу для теоретичної та емпіричної типології смислів життя. Два решти чинника характеризують внутрішній локус контролю, з яким, згідно з наведеними вище даними, осмисленість життя тісно пов'язана, причому один з них характеризує загальне світоглядне переконання в тому, що контроль можливий, а другий відображає віру у власну здатність здійснювати такий контроль (образ «Я »).

На підставі цих результатів тест свідомості життя був перетворений в тест смисложиттєвих орієнтації, що включає поряд із загальним показником свідомості життя також п'ять субшкал, що відображають три конкретні смисложиттєві орієнтації і два аспекти локусу контролю.

У таблиці 2.1 наведені середні і стандартні відхилення за загальним показником ОЖ і всім п'яти субшкалам (окремо для чоловіків і жінок, отримані на вибірці 200 чоловік у віці від 18 до 29 років).

Таблиця 2.1 - Середні та стандартні відхилення субшкал і загального показника ОЖ (N-200 чол.)

№ п/п	Шкала	Мужчина		Женщина	
		X		X	
1	Цели	32,9	5,92	29,38	6,24
2	Процес	31,09	4,44	28,80	6,14
3	Результат	25,46	4,30	23,30	4,95
4	ЛК-«Я»	21,13	3,85	18,58	4,30
5	ЛК-життя	30,14	5,80	28,70	6,10
	Общий показатель ОЖ	103,10	15,03	95,76	16,54

Обробка результатів.

Для підрахунку балів слід перевести помічені обстежуваним позиції на симетричній шкалою (3 2 1 0 1 2 3) в оцінці по висхідній (1 234 567) або низхідній (7 6 5 4 3 2 1) на асиметричною шкалою.

Висхідну шкалу 1 234567 переводять наступні пункти 1,3,4, 8, 9, 11, 12, 16, 17. Спадну шкалу 7 6 5 4 3 2 1 - наступні пункти 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 19, 20.

Ключ до тесту

Субшкала 1 (цілі життя) - 3, 4, 10, 16, 17, 18.

Субшкала 2 (процес) - 1, 2, 4, 5, 7, 9.

Субшкала 3 (результат) - 8, 9, 10, 12, 20.

Субшкала 4 (локус контролю - «Я») - 1, 15, 16, 19.

Субшкала 5 (локус контролю-життя) - 7, 10, 11, 14, 18, 19.

Загальний показник свідомості життя - сума по 20 пунктам.

Інтерпретація субшкал

1.Цілі в житті.

Бали за цією шкалою характеризують наявність або відсутність в житті випробуваного цілей у майбутньому, які надають життю осмисленість,

спрямованість і часову перспективу. Низькі бали за цією шкалою навіть при загальному високому рівні ОЖ будуть властиві людині, яка живе сьогоднішнім або вчорашнім днем. Разом з тим високі бали за цією шкалою можуть характеризувати не тільки цілеспрямованої людини, а й прожектери, плани якого не мають реальної опори в сьогоденні і не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. Ці два випадки нескладно розрізнити, враховуючи показники по інших шкалах СЖО.

2. Процес життя або інтерес і емоційна насиченість життя.

Зміст цієї шкали збігається з відомою теорією про те, що єдиний сенс життя полягає в тому, щоб жити.

Цей показник говорить про те, сприймає чи випробовуваний процес свого життя як цікавий, емоційно насичений і наповнений змістом. Високі бали за цією шкалою і низькі по іншим будуть характеризувати гедоніста, що живе сьогоднішнім днем. Низькі бали за цією шкалою - ознака незадоволеності своїм життям у сьогоденні; при цьому, однак, їй можуть надавати повноцінний сенс спогади про минуле або націленість в майбутнє.

3. Результативність життя, або задоволеність самореалізацією.

Бали за цією шкалою відображають оцінку пройденого відрізка життя, відчуття того, наскільки продуктивна і осмислена була прожита її частину. Високі бали за цією шкалою і низькі по іншим будуть характеризувати людину, яка доживає своє життя, у якого все в минулому, але минуле здатне надати сенс залишку життя. Низькі бали - незадоволеність прожитого частиною життя.

4. Локус контролю-«Я» («Я» - господар життя).

Високі бали відповідають уявленню про себе як про сильну особистості, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями про його сенс. Низькі бали - невіра в свої сили контролювати події власного життя.

5. Локус контролю-життя, або керованість життя.

При високих балах - переконання в тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя. Низькі бали -

фаталізм, переконаність у тому, що життя людини не підвладна свідомому контролю, що свобода вибору ілюзорна і безглуздо що-небудь загадувати на майбутнє.

Тест Р.Б. Кеттелла (16 PF - опитувач)

Опитувач призначений для виміру 16 чинників особи - особових рис (форма А).

Опитувач містить 187 питань, на які пропонується відповісти обстежуваним (дорослим людям з освітою не нижче 8 - 9 класів).

Випробовуваному пропонується занести в реєстраційний бланк один з варіантів відповіді на питання " так", " немає", "не знаю" (чи " а", " в", " з").

Інструкція: Вам пропонується відповісти на низку запитань, мета яких - з'ясувати особливості Вашого характеру, схильностей і інтересів.

Таблиця 2.2 - Таблиця нормування первинних оцінок

Стени фактори	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	3-4	5-6	7	8	9	10-11	12	13	14-15	16-19
В	0-1	2-3	4	5	6	7	8	9	10	11-17
С	1-6	7-8	9-10	11-12	13	14-15	16-17	18-20	21	22-26
Е	2-4	5-6	7	8-9	10	11-12	13	14-15	16-17	18-22
F	4-5	6-7	8-9	10	11-12	13-14	15-16	17-18	19-20	21-26
G	2-4	5-7	8-9	10-11	12-13	14	15-16	17	18	19-22
Н	1-3	4-5	6-7	8-9	10-13	14	15-16	17-18	19-20	21-25
І	0-3	4	5	6	7-8	9	10-11	12-13	14	15-18
L	2-3	4-5	6	7	8-9	10	11	12-13	14-15	16-18
М	2-3	4-5	6-7	8	9	10-11	12	13-14	15-16	17-20
N	2-4	5	6-7	8	9-10	11	12-13	14-15	16	17-20
О	2-4	5-6	7	8-9	10-11	12-13	14-15	16	17-18	19-22
Q1	2-3	4	5-6	7	8	9-10	11	12-13	14	15-18
Q2	0-2	3	4-5	6	7	8-9	10-11	12	13-14	15-17
Q3	3-5	6-7	8-9	10	11-12	13	14-15	16	17	18-20
Q4	0-1	2-3	4-5	6-8	9-10	11-12	13-15	16-17	18-19	20-22

Відповідаючи на питання, Ви можете вибрати один з трьох запропонованих варіантів відповідей.

Відповідаючи, пам'ятаєте: не витрачайте часу на роздуми, давайте перша природна відповідь, яка спадає Вам на думку; намагайтеся уникати проміжних, "невизначених" відповідей; не пропускайте нічого, обов'язково відповідайте на усі питання підряд.

Для проведення емпіричного дослідження нами була створена модель, яка передбачала виявлення залежності між індивідуальними особливостями особистості та діючими подразниками (ситуативний фактор) на сприйняття сексуальних відносин в юнацькому віці.

Для дослідження було використано 3 групи методів:

1. Теоретичний аналіз і систематизація підходів;
2. Емпіричне (спостереження, бесіда, психодіагностика за допомогою методики:
3. Математично – статистичний (метод середніх значень, математичне очікування та дисперсія) і кореляційний аналіз.

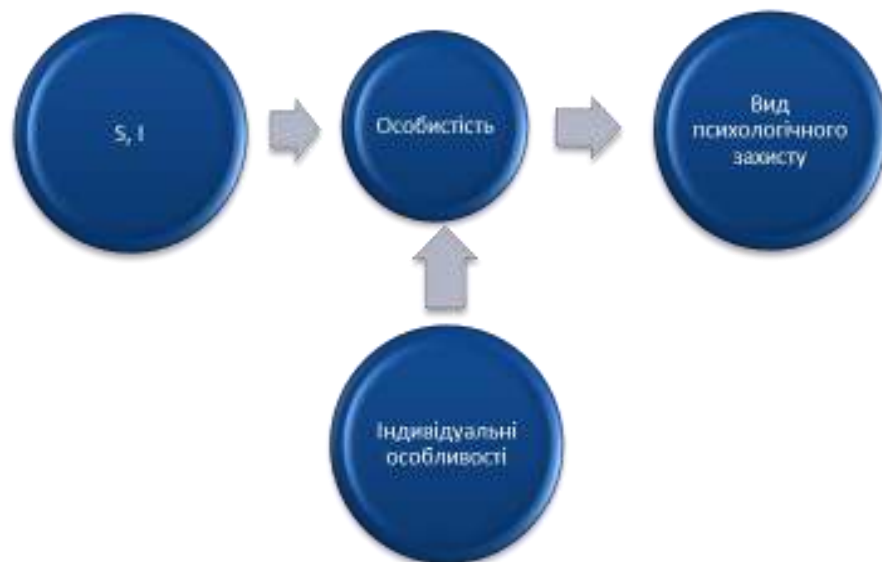

Рисунок 2.1 - Модель дослідження відношення до сексуальних відносин від індивідуальних особливостей особистості та ситуативного фактору

Даємо коротку характеристику кожному методу:

1. Власне теоретичні методи спираються на раціональне пізнання (поняття, судження, умовивід) і логічні процедури виведення. До числа цих методів відносяться:

- аналіз - процес уявного або реального розчленування предмета, явища на частини (ознаки, властивості, відносини);
- синтез - з'єднання виділених в ході аналізу сторін предмета в єдине ціле;
- класифікація - об'єднання різних об'єктів в групи на основі загальних ознак (класифікація тварин, рослин і т.д.);
- абстрагування - відволікання в процесі пізнання від деяких властивостей об'єкта з метою поглибленого дослідження однієї певної його боку (результат абстрагування - абстрактні поняття, такі, як колір, кривизна, краса і т.д.);
- формалізація - відображення знання в знаковій, символічному вигляді (в математичних формулах, хімічних символах і т.д.);
- аналогія - умовивід про схожість об'єктів в певному відношенні на основі їх подібності в ряді інших відносин;
- моделювання - створення і вивчення заступника (моделі) об'єкта (наприклад, комп'ютерне моделювання генома людини);
- ідеалізація - створення понять для об'єктів, що не існують в дійсності, але мають прообраз в ній (геометрична точка, куля, ідеальний газ);
- дедукція - рух від загального до приватного;
- індукція - рух від приватного (фактів) до загального твердженням.

2. Основою емпіричних методів є чуттєве пізнання (відчуття, сприйняття, уявлення) і дані приладів. До числа цих методів відносяться:

- спостереження - цілеспрямоване сприйняття явищ без втручання в них;
- експеримент - вивчення явищ в контрольованих і керованих умовах;
- вимір - визначення ставлення вимірюваної величини до
- еталону (наприклад, метру);

- порівняння - виявлення подібності чи відмінності об'єктів або їх ознак.

3. Математична статистика - розділ математики, в якому на основі дослідних даних вивчаються імовірнісні закономірності масових явищ. Основними завданнями математичної статистики є статистична перевірка гіпотез, оцінка розподілу статистичних ймовірностей і його параметрів, вивчення статистичної залежності, визначення основних числових характеристик випадкових вибірок. До методів математичної статистики і використаних в даній роботі відносяться

В емпіричному дослідженні для досягнення мети, спростування або підтвердження гіпотези, використовувалися методи дослідження, серед яких домінують математичні, такі як середнє вибіркоче значення(мат. очікування), лінійна кореляція, стандартне вибіркоче відхилення.

Вибіркове (емпіричне) середнє значення — характеристика положення для вибіркового розподілу.

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} \quad (2.1)$$

Лінійний кореляційний зв'язок для емпіричних даних, вимірюваних за шкалою інтервалів або відношень, оцінюється за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона r_{xy} . В статистиці, коефіцієнт кореляції Пірсона (позначається «r»), є показником кореляції (лінійної залежності) між двома змінними X та Y, який набуває значень від -1 до +1 включно. Він широко використовується в науці для вимірювання ступеня лінійної залежності між двома змінними.

Коефіцієнт кореляції Пірсона між двома змінними дорівнює коваріації двох змінних, або сумі добутків відхилень, поділений на добуток їх стандартних відхилень. Нехай, є дві вибірки $x^m = (x_1, \dots, x_m)$ $y^m = (y_1, \dots, y_m)$; коефіцієнт кореляції Пірсона розраховується за формулою:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^m (y_i - \bar{y})^2}} = \frac{cov(x, y)}{\sqrt{s_x^2 s_y^2}}, \quad (2.2)$$

де \bar{x}, \bar{y} — вибіркові середні x^m, y^m , s_x^2, s_y^2 — вибіркові дисперсії, $r_{xy} \in [-1, 1]$.

Стандартне відхилення або середнє квадратичне відхилення — а) найпоширеніший показник розсіювання значень випадкової величини відносно її математичного сподівання. Вимірюється в одиницях виміру самої випадкової величини; б) це найбільш використовуваний індикатор мінливості об'єкта, що показує, на скільки в середньому відхиляються індивідуальні значення ознаки від їх середньої величини.

Середньоквадратичне відхилення — дорівнює кореню квадратному з дисперсії випадкової величини:

$$\sigma = \sqrt{\sigma^2} \quad (2.3)$$

Відповідно до формул з обчислення дисперсії:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \quad (2.4)$$

В дослідженні використовувалися такі методи, як спостереження, психодіагностика (тестування та анкетування), бесіда та інтерв'ю.

Спостереження — метод наукового дослідження, що полягає в а) активному, систематичному, цілеспрямованому, планомірному, і навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого отримується знання про зовнішні сторони, властивості і відносини досліджуваного об'єкта; б) вимагає активізації всіх психічних процесів особистості, особливо уваги та мислення; в) потребує малих матеріальних затрат.

Тестування — це особливий вид експериментального дослідження, що а) являє собою спеціальне завдання або систему завдань; б) застосовується при дослідженні здібностей, рівня розумового розвитку, навичок, рівня засвоєння знань, а також при вивченні індивідуальних особливостей протікання психічних процесів; в) відрізняється порівняною простотою процедури, воно короткотермінове, проводиться без складних технічних пристроїв, потребує найбільш простого обладнання (часто це просто бланк з текстами задач).

Анкетування - метод соціально-психологічного дослідження за допомогою набору запитань, кожне з яких логічно пов'язане з центральним завданням дослідження.

Бесіда – метод, що полягає у а)встановленні психічних особливостей в процесі безпосереднього спілкування; б)допомагає виявити особливості характеру, мотиви поведінки, ставлення; в) виступає основним засобом отримання фактичних даних, застосовується також як спосіб введення піддослідного в ситуацію психологічного дослідження.

Інтерв'ю - спосіб отримання соціально-психологічної інформації за допомогою усного опитування.

Для проведення психодіагностики використовувалися такі конкретні методики: Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера, адаптація Бажина Є. Ф., Голинкіної С. А., Еткінда А. М. [80, С. 288-297], призначена для визначення кількісних і якісних показників РСК учасників дослідження. Методика діагностики потреби у пошуках відчуттів Цукермана М. Для дослідження рівня потреб у відчуттях різного роду ; Діагностика по методиці « Уявлення про сенс життя» (методика Крамбо). для виявлення ставлення до життя.

2.2. Учасники емпіричного дослідження

В емпіричному дослідженні брали участь студенти вузів м. Дніпра в кількості 80 осіб державної та приватної форми власності. Серед вузів державної форми власності були студенти Національного Дніпровського університету ім. О. Гончара у кількості 30 осіб. Серед приватних форм власності були студенти Дніпровського Гуманітарного університету кафедри психології у кількості 30 осіб та студенти вищого навчального закладу міста Дніпра – ПЕБТ у кількості 20 осіб. Студенти входили до вікової групи від 17 до 24 років. Із 80-ти осіб були 48 дівчат (чия питома вага становить 60 %) і 32 хлопця (чия питома вага становить 40 %).

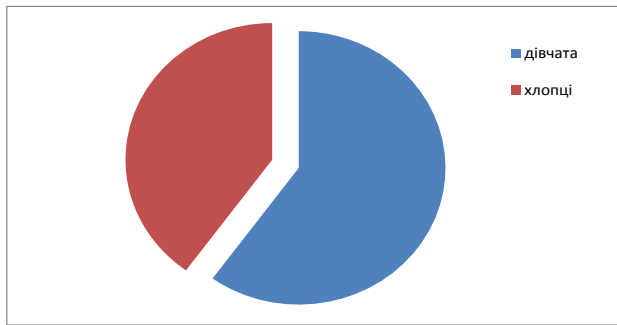

Рисунок 2.2 - Відображення гендерної специфіки учасників емпіричного дослідження

Більш детальніша інформація представлена в вигляді таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Учасники емпіричного дослідження

ВНЗ	Вік (років)	Жінки	Чоловіки	Разом
ДНУ	21-24	20	10	30
ДГУ	19-20	10	20	30
ПЕБТ	17-18	18	2	20
ВСЬОГО	17-24	48 (60%)	32 (40%)	80 (100%)

Таким чином, ми поділили учасників емпіричного дослідження на декілька груп в залежності від вікової, гендерної специфіки та професійної направленості студентів: 1 група – студенти ПЕБТ, 2 група – студенти ДГУ, 3 група – студенти ДНУ.

2.3. Результати емпіричного дослідження

2.3.1 Результати анкетування

Нами була створена анкета, яка рахувала 10 питань, 9 із яких містять питання про сексуальні відносини. Після анкетування була проведена співбесіда, яка дала інформацію про специфіку сприйняття відношення до сексуальних відносин. Проаналізуємо та прокоментуємо відповіді у молоді трьох груп.

Питання 2 – Маєте опит сексуальних відносин

1 група - 90% (27 осіб) має та 10 % (3 особи) не має;

2 група - 90% (27 осіб) має та 10 % (3 особи) не має;

3 група – 100% (20 осіб) має опит сексуальних відносин.

Таким чином, із 80 осіб 74 особи має сексуальні відносини та 6 осіб не мають відносини. Із 6 осіб мешкають дома, а не в гуртожитку. Студенти 1 групи в бесіді вказали, що секс- це прояв любові, студенти 2 групи вказали, що секс робить існування людини більш відповідальним, а студенти 3 групи стверджували, що секс це частина нормального життя.

Питання 3 – Особистісне відношення до сексуальних відносин

1 група – 100% згідні із позитивним ставленням до сексуальних відносин;

2 група – 80% студентів згідні із позитивним ставленням до сексуальних відносин, а 20% не сформувавши свого ставлення до сексуальних відносин..

3 група – 30% - позитивне ставлення, 40%- негативне ставлення, 30%- не сформувавши ставлення.

Таким чином, 60 осіб мають позитивне ставлення до сексуальних відносин, 12 осіб не сформувавши ставлення, 8 осіб мають негативне ставлення тому, що були згалтовані . Учасники анкетування вказують, що сексуальні відносини- це те, що поєднує чоловіка та жінку, це енергетичний допінг людини.

Питання 4 – Інформацію о сексуальних відносинах маю

Від друзів- 20%, із Інтернету- 70%, особистісний опит – 10%, батьків -0%, кінофільмів – 0%. Результати свідчать про відсутність сексуального виховання молоді, а також про існування певної категорії питань, яку батьки минають у своїх оговореннях із дітьми. Саме батьки не вказують, що сексуальні відносини мають різні прояви та бувають прекрасними або негативними, високими або брудними. Таке важливе питання сексуального виховання остається у підлітків та студенської молоді без відповіді.

Питання 5 – Ваше відношення до добрачних зв'язків

Всі учасники анкетування вказали, що відношення до зв'язків залежать від виховання та середовища, це офіційна та індивідуальна мораль, це суспільні нрави, які пронизують особистість у суспільстві. Це прояв ставлення до ретельного вибору дружини, або чоловіка, а не сексуального партнера. 100% відповіли позитивно на це питання в 1, 2, 3 групах.

Питання 6 – Відношення до сексуального партнера

Результати анкетування представлені у вигляді кількісних показників:

	Одного полу	Різного полу	Групові відносини
Група 1	5 осіб	23 осіб	2 особи
Група 2	2 особи	24 особи	4 особи
Група 3	1 особа	17 осіб	2 особи
Разом	8 осіб (10%)	64 особи(80%)	8 осіб(10%)

Пояснення відношення до сексуального партнера виглядає наступним чином: 80% - відносини можливі тільки у парі, а не в групі; 80% - с партнером одного і того ж віку; 90%- секс – це форма любовного діалогу в парі; 10% - відносини в групі – це екстрим. Таким чином, відношення до сексуального партнера – це віковий феномен, це індивідуальні особливості.

Питання 7 – Тривалість відносин у віковому вимірі

№ групи	До 1 року	Декілька років	До 5 років
Група 1	2	5	20 осіб
Група 2	4	8	15 осіб
Група 3	2	14	4 особи

Пояснення тривалості відносин виглядає слідуючим чином, сексуальний потяг формується починаючи з 14-16 років, гіперсексуальність проявляється в 19-20 років, а з 21 року наблюдаються високі сексуальні показники. Це пов'язано з виконанням статевих обов'язків чоловіками і жінками.

Питання 8 – Звісні лі наслідки сексуальних відносин

100% учасників анкетування назвали наслідки – СНІД, вагітність, венеричні захворювання. Тому, щоб уникнути наслідка треба використовувати при сексі гумові засоби.

Питання 9 – Відношення до постійного партнера

З віком зростає потяг до постійного партнера. Це пов'язано з намірами будівництва сім'ї та намірами мати дітей.

Група 1 - 80% опитаних мають постійного партнера.

Група 2 - 85% опитаних мають постійного партнера.

Група 3 - 50% опитаних мають постійного партнера..

Це пояснюється особистісним Я молоді: ідентичністю (визначенням себе, своїх пріоритетів та свого місця в соціальному світі), близькістю (єднання двох ідентичностей без втрати своїх неповторних особливостей), генеративністю (спробою увічнити себе шляхом внесення тривалого та значущого внеску в навколишній світ).

Питання 10 – Відношення до вас соціуму

100% учасників анкетування визначили байдуже відношення до них соціуму та байдуже своє ставлення до соціуму.

2.3.2. Діагностика рівня суб'єктивного контролю

Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера, адаптація Бажина Є. Ф., Голинкіної С. А., Еткінда А. М. [80, С. 288-297], призначена для визначення кількісних і якісних показників РСК учасників дослідження.

У нашому дослідженні побудовані профілі РСК для кожної групи випробовуваних з урахуванням тендера, а також для тих осіб, що перебувають в шлюбі (у першому, і в повторному) і з урахуванням тендера, і з урахуванням задоволеності-незадоволеності шлюбом.

У основу визначення РСК особи покладено 2 передумови:

1. Люди розрізняються між собою по тому, як і де вони локалізують контроль над значними для себе подіями. Можливі два полярні типи такої локалізації: екстернальний та інтернальний. У першому випадку людина вважає, що події, які відбуваються з нею, є результатом дії зовнішніх сил - випадку, інших людей і т.д. В другому випадку людина інтерпретує значимі події як результат своєї власної діяльності. Будь-якій людині властива певна позиція на континуумі, що тягнеться від екстернального до інтернального типу.

2. Локус контролю, характерний для індивіда, універсальний по відношенню до будь-яких типів подій і ситуацій, з якими йому доводиться стикатися. Один і той же тип контролю характеризує поведінка даної особи у разі невдач і у сфері досягнень, причому це в рівній мірі стосується різних областей соціального життя.

Методика складається з 44 тверджень, що стосуються різних сторін життя і відношення до них. Тому окрім показників за шкалою загальної інтернальності отримуємо показники і за іншими шкалами (диференційованим сторонам життя). Загальна кількість шкал - 7:

Іо — шкала загальної інтернальності;

Ід — шкала інтернальності в області досягнень;

Ін — шкала інтернальності в області невдач;

Іс — шкала інтернальності в сімейних відносинах;

Іп — шкала інтернальності у виробничих відносинах;

Ім — шкала інтернальності в області між особових відносин;

Із — шкала інтернальності відносно здоров'я і хвороби.

Опис оцінених шкал - Додаток А.

За результатами тестування отримуємо кількісні і якісні показники.

Дослідження самооцінок людей з різними типами суб'єктивного контролю показало, що люди з низьким РСК характеризують себе як егоїстичних, залежних, нерішучих, несправедливих, метушливих, ворожих, невпевнених, неширих, несамостійних, дратівливих. Люди з високим РСК вважають себе добрими, незалежними, рішучими, справедливими, здатними, доброзичливими, чесними, самостійними, незворушними. Таким чином, РСК пов'язаний з відчуттям людиною своєї сили, гідності, відповідальності за те, що відбувається, з самоповагою, соціальною зрілістю і самостійністю особи.

Після визначення показників за всіма шкалами, будуємо "профілі РСК", де 5,5 стенів відповідають нормі, відхилення управо ($> 5,5$ стенів) свідчить про інтернальний тип контролю РСК у відповідних ситуаціях, відхилення ліворуч від норми ($< 5,5$ стенів) свідчить про екстернальний тип РСК.

Розрахунки по алгоритму:

У тестуванні по даній методиці взяли участь всі учасники дослідження, тобто 80 чоловік (з них 32 чоловічої статі, 48 жіночої статі).

За наслідками опиту нараховуємо бали за кожною шкалою відповідно до ключа. Переводимо "сирі" бали в стени (стандартні оцінки). Стени представлені в 10-ти бальній шкалі і дають нам можливість порівнювати результати різних досліджень. Далі будуємо "профілі РСК" для кожного учасника дослідження: відкладаємо показники 7 результатів (стенів) на 7-ми десятибальних шкалах, аналізуючи отримані показники з нормою, яка відповідає 5,5 стенам.

На наступному етапі обробки результатів дослідження обчислюємо середні величини показників 7-ми шкал для всіх учасників дослідження з урахуванням гендера. Також обчислюємо ці показники для кожної групи окремо з урахуванням тендера. Результати дослідження заносимо в таблиці (табл. 2.4-2.6).

Таблиця 2.4 - Середні показники по шкалах інтернальності (по групах)

Шкали	I	II	III	Середнє
Групи				
Ю	5,3	5,5	5,75	5.52
Д	6,5	6,3	6,25	6.35
Н	5,2	5,5	5,6	5.43
С	5,4	6,3	6,05	5.92
П	4	4,4	4,75	4.38
М	6,7	5,9	6,1	6.23
З	3,9	4,6	5,25	4,58
Б	5,29	5,5	5,68	5.49

Таблиця 2.5 - Середні показники по шкалах інтернальності (чоловіки)

Шкали	I	II	III	Середнє
Групи				
Ю	5,4	4,9	5,4	5.23
Д	6,45	5,3	5,9	5.88
Н	5,25	5,1	5,3	5.22
С	5,75	6	6,5	6.08
П	4,05	4	4,6	4.21
М	6,45	5,2	5,5	5.72
З	4,3	4,7	4,3	4.43
Б	5,37	5,02	5,36	5.25

Таблиця 2.6 - Середні показники по шкалах інтернальності (жінки)

Групи Шкали	I	II	III	Середнє
Ю	5	5,9	6,1	5.67
Д	6,75	7	6,6	6.78
Н	5,1	5,8	5,9	5.6
С	4,6	6,5	5,6	5.57
П	4	4,6	4,9	4.37
М	7,25	6,4	6,7	6.78
З	3	4,5	6,2	4.57
Б	5,1	5,81	6,0	5.64

Отримані кількісні показники дозволяють виявити вікові особливості прояву показників по шкалах інтернальності – з віком зростає значення показників в області досягнення та в області міжособистісних відносин. Саме в віці 21-24 років студенти демонструють мінімальні показники в області невдач.

Аналіз отриманих результатів свідчать про гендерні особливості самооцінок студентів з різними типами суб'єктивного контролю. Люди з низьким РСК характеризують себе як егоїстичних, залежних, нерішучих, несправедливих, метушливих, ворожих, невпевнених, нещирих, несамостійних, дратівливих. Люди з високим РСК вважають себе добрими, незалежними, рішучими, справедливими, здатними, доброзичливими, чесними, самостійними, незворушними. Таким чином, РСК пов'язаний з відчуттям людиною своєї сили, гідності, відповідальності за те, що відбувається, з самоповагою, соціальною зрілістю і самостійністю особи.

Для всіх отриманих результатів будуюмо "профілі" РСК, але не у вигляді запропонованому авторами, а у вигляді діаграми, що дозволяє прослідкувати зміну структури площ (рис. 2.2 - 2.6).

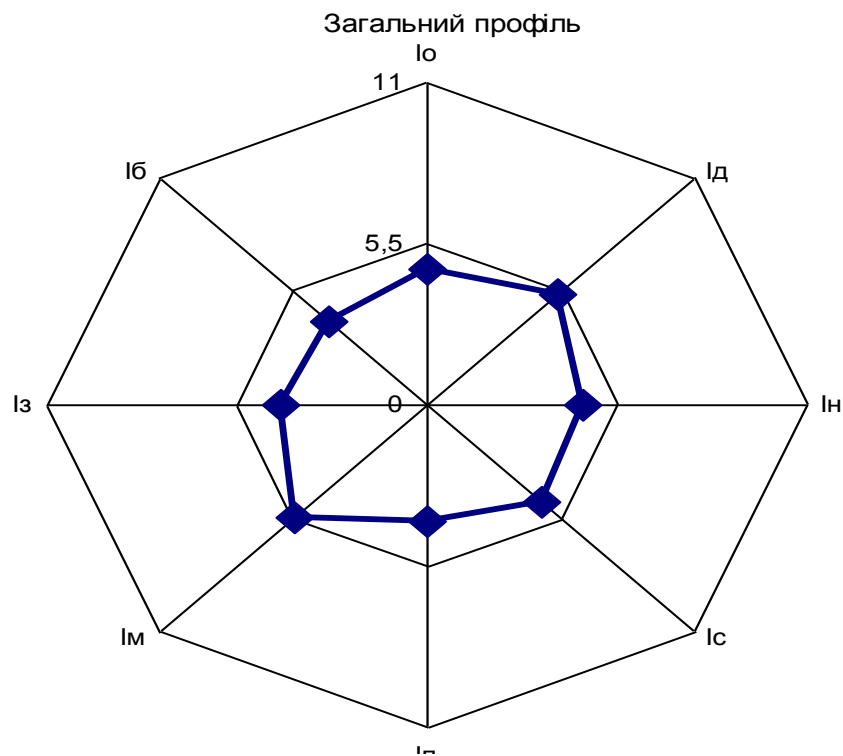

Рисунок 2.2 - Загальний профіль РСК для учасників емпіричного дослідження

З урахуванням гендеру

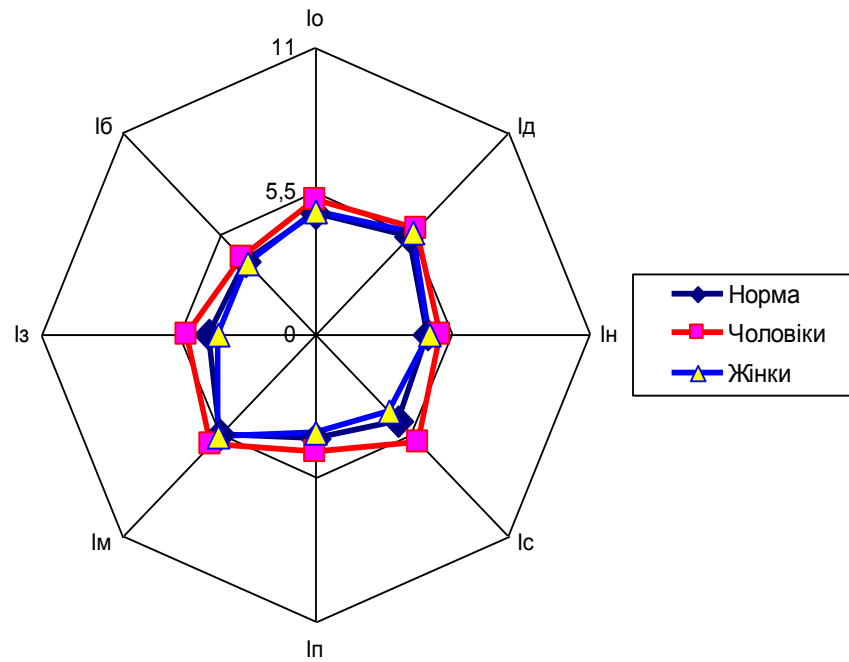

Рисунок 2.3. Гендерні особливості профілю РСК усіх досліджуваних

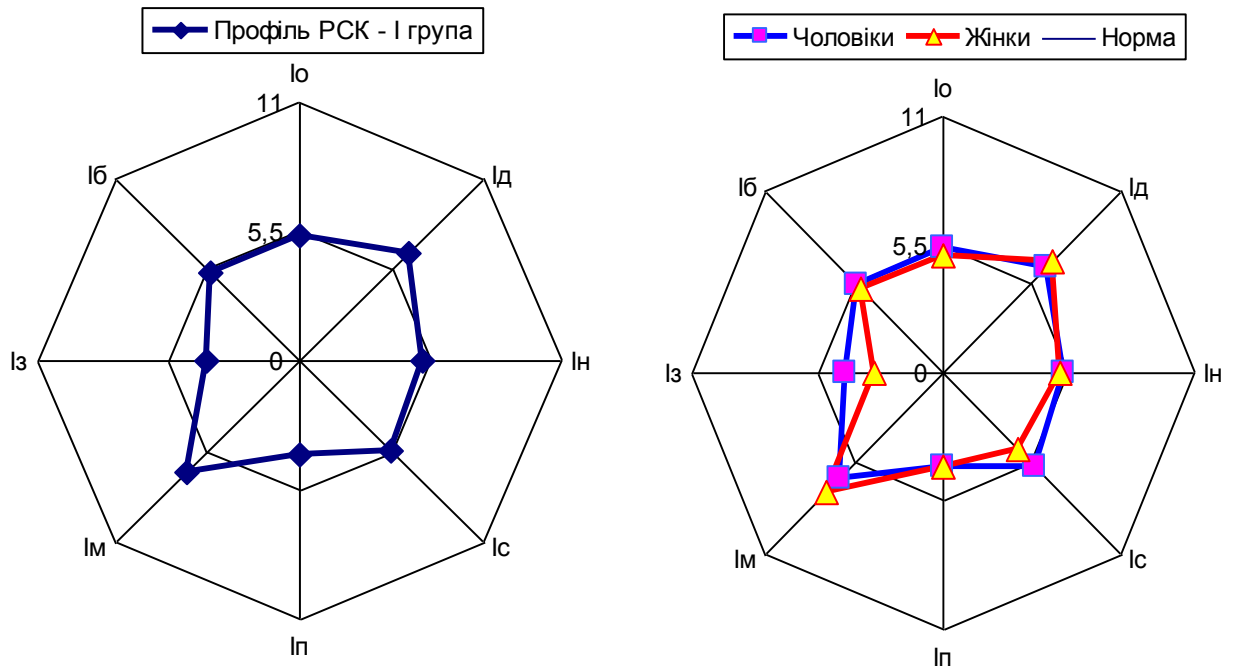

Рисунок 2.4 - Профіль РСК досліджуваних I групи (загальний та з урахуванням гендера)

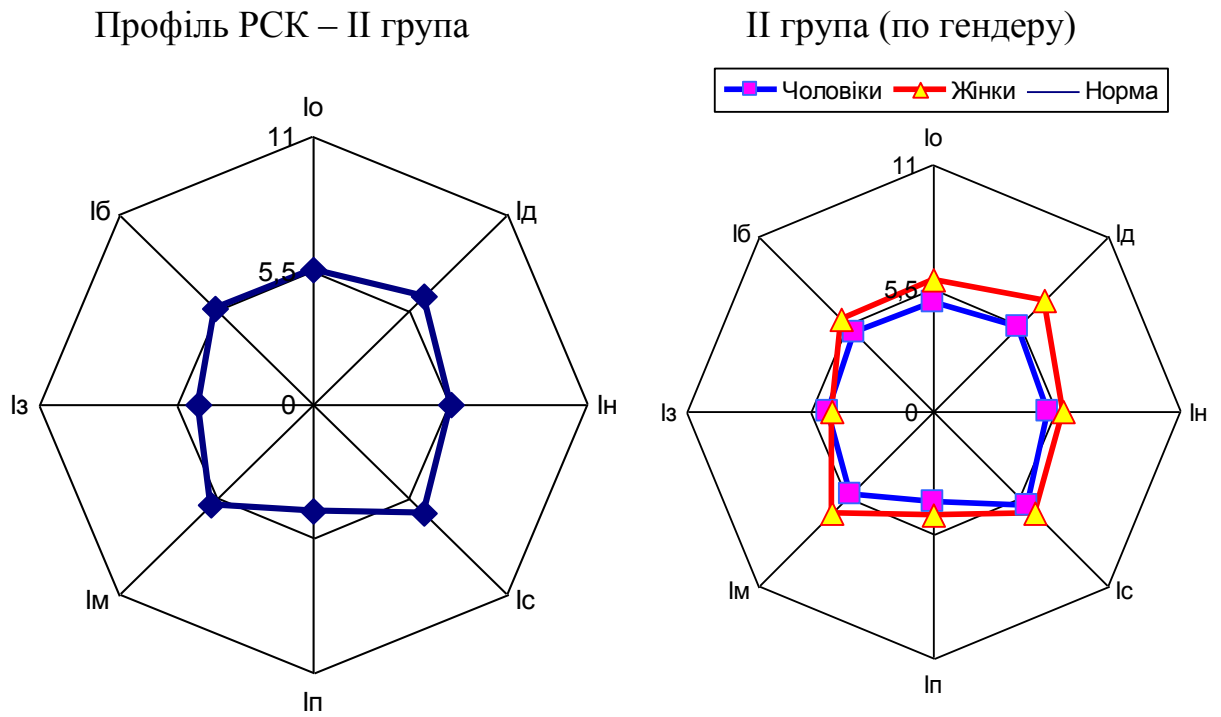

Рисунок 2.5 - Профіль РСК досліджуваних II групи (загальний та з урахуванням гендера)

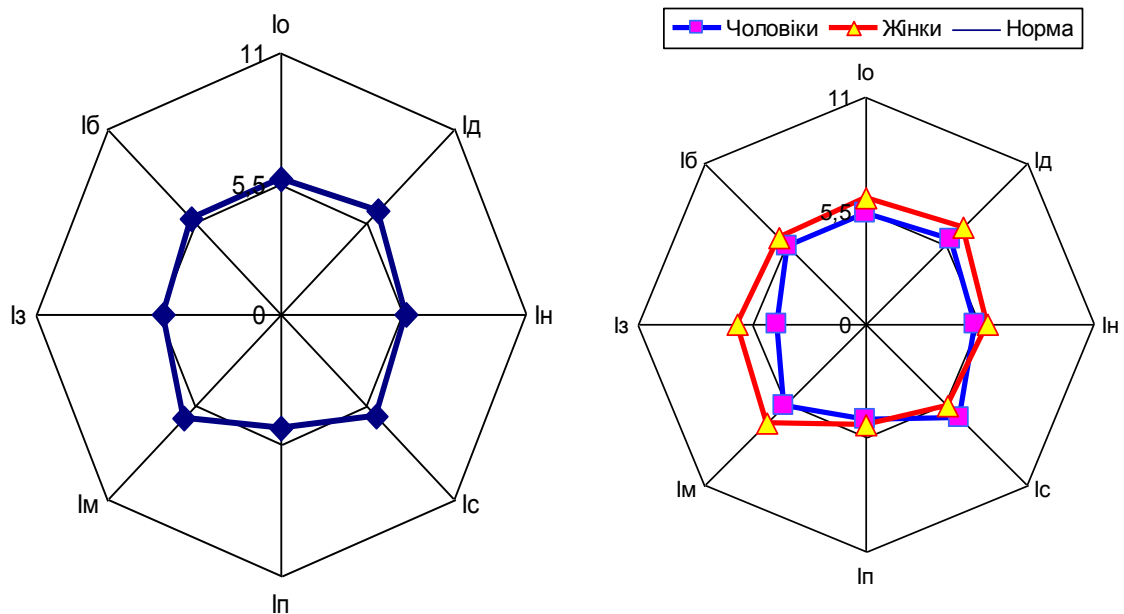

Рисунок 2.6 - Профіль РСК досліджуваних III групи (загальний та з урахуванням гендера)

2.3.3. Діагностика потреби у пошуках відчуттів

Методика діагностики потреби у пошуках відчуттів Цукермана М. використовується для дослідження рівня потреб у відчуттях різного роду

Текст опитувальника складається з 40 тверджень, які оцінювались згідно схеми: А – да, вірно, Б – затримуюсь з відповіддю, В – невірно. Після обробки результатів тестування отримуємо кількісні і якісні показники, що визначають рівень потреби у відчуттях кожного учасника дослідження. Результати діагностики дають змогу розглянути чотири шкали – шкала TAS – пошук гострих відчуттів; шкала BS - непереносимість однообразія, шкала ES - пошук нових вражень, шкала UA – неадаптивний потяг до труднощів

Пошук нових відчуттів має велике значення для людини, оскільки стимулює емоції і уяву, розвиває творчий потенціал, що, кінець кінцем, веде до її особистісного зростання.

Високий рівень потреб у відчуттях (11-16 балів) позначає наявність ваблення, можливо, безконтрольного, до нових, таких, що "лоскочуть нерви" вражень, що часто може провокувати людину на участь в ризикованих авантюрах і заходах.

Від 6 до 10 балів — середній рівень потреб у відчуттях. Він свідчить про уміння контролювати такі потреби, про помірність в їх задоволенні, тобто, з одного боку - про відвертість новому досвіду, з іншого боку - про стриманість і розсудливість в необхідних моментах життя.

Низький рівень потреб у відчуттях (від 0 до 5 балів) позначає присутність передбачливості і обережності в збиток отриманню нових вражень (і інформації) від життя. Випробовуваний з таким показником віддає перевагу стабільності і впорядкованості над невідомим і несподіваним в житті.

Аналізуючи дані рівнів потреб у відчуттях учасників дослідження, ми знаходимо, що у 13-х осіб (10 дівчат і 3 хлопців) низький рівень. Це свідчить про присутність передбаченості і обережності в ущерб отримання нових вражень (і інформації) від життя. Досліджувані особи з такими показниками

схильні до стабільності і впорядкованості невідомому і неочікуваному в житті. Більш всього виявились особи (40 осіб) з середнім рівнем потреб в відчуттях.

Такий рівень свідчить про вміння контролювати такі потреби, про помірність в їх задоволеності, про стриманість і розсудливості в необхідних моментах життя. Вони думають йти на ризик, чи ні. Щодо середнього показника за цією методикою, то серед дівчат у яких в середньому він склав - 14,2, серед хлопців 14,1. Тобто, ми бачимо, що дівчата за цією методикою і хлопці майже однаково мають схильність до нових вражень і відчуттів.

Інша картина з юнаками, що мають високий рівень до потреб у відчуттях. Таких серед наших досліджуваних 27 осіб (17 - дівчата) і (10 - хлопці). Їх "тягне" до нових вражень, вони люблять "гострі відчуття", мають схильність до необдуманих вчинків, зокрема й експериментування з сексуальними стосунками. Всі отримані результати заносимо в підсумкові таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Розподіл значень по групам учасників дослідження по методиці Цукермана

Стать	1 група	2 група	3 група	Разом
Хлопці	2 середній	4 високий, 13-середній, 3 низький	2 низький, 7 середній, 1 високий	32 особи: 5 низький, 22 середній, 5 високий
Дівчата	2 середній, 10 високий, 6 низький	2 низький, 4 середній, 4 високий	5 низький, 11 середній, 4 високий	48 особи: 13 низький, 17 середній, 18 високий
Разом	20 (25%)	30 (37.5%)	30 (37.%)	80 (100%)

Таким чином, 18 осіб має низький рівень, 39 осіб – середній, 23 особи високий рівень пошуку почуттів. Високий рівень пошуку почуттів спостерегається у дівчат 1 групи, тобто у віці 16 років.

2.3.4 Результати діагностики по методиці « Уявлення про сенс життя» (методика Крамбо)

Модифікація цієї методики, розрахованої на підлітковий вік, пропонована фінською дослідницею Х.Ниеллі. Методика виявляє загальне представлення про осмислення чи безсмыслення життя. В методиці 20 запитань. При обробці підраховується сума балів по всім пунктам. В результаті отримуємо показник, який умовно може бути названим "індексом осмисленості життя". Якщо цей індекс виявиться більше як 10 балів, то це говорить про негативне уявлення про сенс життя, життєві цінності, а якщо менше 10 балів - то відношення молоді позитивне до уявлення про сенс життя і такі особистості усвідомлюють життєві цінності. Дані отримані при дослідженні за цією методикою представлені в таблиці 2.6

Таблиця 2.8 - Результати діагностики по методиці « Уявлення про сенс життя» (методика Крамбо).

Учасники дослідження	1 група	2 група	3 група
Дівчата	Негативне =17	Позитивне= 4	Позитивне= 8
Хлопці	Негативне= 12	Позитивне=7	Позитивне=6

Як видно із результатів таблиці щодо до уявлень про сенс життя, то вони мають неоднозначний вигляд. В першій групі, це студенти ПЕБТ у кількості 20 осіб, мають негативне ставленн до життя. Середній показник негативного відношення до уявлення про сенс життя складає 14.5 балів.У дівчат цей показник вище, ніж у хлопців. У 2 групі, це студенти ДГУ у кількості 30 осіб, позитивне ставлення про сенс життя і складає 5.5 балів, у хлопців цей показник вище, ніж у дівчат. В 3 групі, це студенти ДНУ у кількості 30 осіб, позитивне ставлення і складає середнє значення 7 балів. Як бачимо, що уявлення залежить не тільки від вікових та гендерних особливостей, а ще від середовища, тобто від місця навчання та від родини й її благополуччя та соціального стану. 36.25%

осіб мають негативне уявлення про сенс життя, а 63.75% мають позитивне уявлення про сенс життя.

У хлопців середній показник негативного відношення до уявлення про сенс життя був дещо більшим - 16,2 бали, а позитивне - 6,0 балів. Отже хлопці негативно були домінуючими.

Методика, яка була використана мною – це методика Р. Кеттелла (16PF-опитувальник). Цей опитувальник діагностує риси особистості, які автор позначив як „конституційні” фактори. Р.Кеттелл визначав властивості особистості як такі, що дозволяють передбачати поведінку людини в даній ситуації. Тому треба виміряти і описати основні риси, які формують поведінку. Згідно Р. Кеттеллу риси поділяються на загальні і унікальні (ті, які характеризують конкретну особистість). Особистісний опитувальник Р.Кеттелла “Шістнадцять особистісних факторів” 16PF (коротко - 16PF). Використання саме цього опитувальника пояснюється нашим прагненням проводити дослідження, дотримуючися однієї методики, а саме – отримання кількісних характеристик якісних рис особистості з метою їхнього співставлення та виявлення впливу факторів, утворюючих емоційний інтелект, на рівень адаптації особистості.

Опитувальник 16 PF вперше було опубліковано Р.Кеттелом у 1950 році, а останнє перероблене керівництво – у 1970 р. Цей опитувальник призначено для вимірювання 16 факторів особистості та є реалізацією підходу до її дослідження на підґрунті теорії рис.

Керуючися тим, що з 23 нормальних рис, які було описано Р.Кеттеллом, найбільш повно вивченими є 16 особистісних факторів, які входять до “Шістнадцятифакторного особистісного опитувальника” (16 PF) Р.Кеттелла, ми взяли до роботи саме цей опитувальник та отримали для кожного досліджуваного саме 16 особистісних рис, або факторів (А.В. Батар-шев, 2001, с.78)

На відміну від Г.Айзенка, Р.Кеттелл використовував так звану неортогональну систему факторів, це означає, що відокремлені факти в

геометричному сенсі не знаходяться друг відносно друга “під прямим кутом”, тобто корелюють поміж собою. Це надає нові можливості для аналізу – можна провести факторний аналіз оригінального факторного аналізу та з’ясувати, які з рис першого порядку мають тенденцію об’єднуватися в групи. Такі фактори ми одержували за наступними формулами:

F1 – тривожність – адаптованість

$$(38+2L+3O+4(Q4)-2C-2H-2(Q3))/10 \quad (2.5)$$

F2 – інтроверсія – екстраверсія

$$(2A+3E+4F+5H-2(Q2)-11)/10 \quad (2.6)$$

F3 – чутливість – реактивна врівноваженість

$$(77+2C+2E+2F+2N-4A-6I-2M)/10 \quad (2.7)$$

F4- конформність – незалежність

$$(4E+3M+4(Q1)+4(Q2)-3A-2C)/10 \quad (2.8)$$

Фактори першого порядку за опитувальником Р.Кеттелла :

A- занепокоєність - доброзичливість

B-низький інтелект- високий інтелект

C- емоційна неврівноваженість- емоційна стабільність

E-залежність (покірливість)- домінантність (наполегливість)

F- стурбованість(серьозність) - безтурботність(легковажність)

G- безсумлінність - висока сумлінність

H- несміливість (обережність) - сміливість (упевненість)

I-суровість (жорсткість) – м’якосердя (чутливість)

L-довірливість (поступливість) - підозрілість

M-практичність (твердість) - мрійливість(непрактичність)

N-наївність (безпосередність) - проникливість (стриманість)

O-самовпевненість – схильність до почуття провини

Q1-консерватизм - радикалізм (гнучкість)

Q2-соціабельність (залежність від групи) - самодостатність

Q3-імпульсивність - контроль бажань (організованість)

Q4-нефрустрованість (розслабленість) - фрустрованість (напруженість)

При допомозі опитувальника Р.Кеттелла є можливість визначити рівні ефективності при вагових коефіцієнтів факторів.

Результати діагностики за методикою Кеттелла та їх аналіз

Методика дозволяє визначити симптомокомплекси та прояви в комунікативній, інтелектуальній, емоційній та регуляторних сферах студенської молоді м. Дніпра. Для розрахунку значень ми використали значення таблиць в які внесли значення, отримані в результаті діагностики. Ми студентів ПЕБТ визначили, як група 1, студентів ДГУ, як група 2, а студентів ДНУ, як група 3.

Таблиця 2.9. - Значення комунікативних особливостей учасників дослідження (середні значення)

Учасники дослідження	A	H	N	L	E	Q2
1 група ПЕБТ	5.6	4.6	4.9	6.3	5.8	7.2
2 група ДГУ	6.3	5.6	6.5	7.3	6.9	6.8
3 група ДНУ	6.5	6.4	6.7	7.1	6.8	6.9

Аналіз результатів діагностики нами використовувався для розрахунку:

- потреби в спілкуванні та вміння спілкуватися (A+N)

$$1 \text{ група} = 5.6 + 4.6 = 10.2$$

$$2 \text{ група} = 6.3 + 5.6 = 11.9$$

$$3 \text{ група} = 6.5 + 6.4 = 12.9$$

Відносини особистості до інших (L+N) в кількісному вигляді виглядають наступним чином

$$1 \text{ група} = 4.9 + 6.3 = 11.2$$

$$2 \text{ група} = 6.5 + 7.3 = 13.8$$

$$3 \text{ група} = 6.7 + 7.3 = 14.0$$

Сторона лідерського потенціалу (E+ Q2)

$$1 \text{ група} = 5.8 + 7.2 = 13.0$$

$$2 \text{ група} = 6.9 + 6.8 = 13.7$$

$$3 \text{ група} = 6.8 + 6.9 = 13.7$$

Значення комунікативного комплексу

$$1 \text{ група} = 10.2 + 11.2 + 13.0 = 34.4$$

$$2 \text{ група} = 11.9 + 13.8 + 13.7 = 39.4$$

$$3 \text{ група} = 14.0 + 13.7 + 12.9 = 40.6$$

Отримані значення свідчать о необхідності підвищення комунікації у студентів ПЕБТ, що вплине і на зменшення кількості осіб вступаючих у сексцальні відносини.

Таблиця 2.10 - Значення інтелектуальних якостей учасників дослідження (середні значення)

	В	М	N	Q1
1 група ПЕБТ	4.0	3.8	4.9	5.0
2 група ДГУ	5.5	4.9	5.8	5.9
3 група ДНУ	6.4	6.5	5.9	6.3

Для аналізу інтелектуального симптомокомплексу ми використовували застосований алгоритм:

Інтелектуальні можливості учасників дослідження

$$1 \text{ група} = 4.0 + 3.8 = 7.8$$

$$2 \text{ група} = 5.5 + 4.9 = 10.4$$

$$3 \text{ група} = 6.4 + 6.5 = 12.9$$

Креативність та оперативність мислення (N+Q1)

$$1 \text{ група} = 4.9 + 5.0 = 9.9$$

$$2 \text{ група} = 5.8 + 5.9 = 11.7$$

$$3 \text{ група} = 5.9 + 6.3 = 12.2$$

Інтелектуальні особливості учасників дослідження

$$1 \text{ група} = 7.8 + 9.9 = 17.7$$

$$2 \text{ група} = 10.4 + 11.7 = 22.1$$

$$3 \text{ група} = 12.9 + 12.2 = 25.1$$

Таким чином, у студентів ПЕБТ самі мінімальні інтелектуальні можливості, тому вони не здатні в повній мірі аналізувати ситуацію та її наслідки.

Таблиця 2.11 - Емоційно-вольові особливості учасників дослідження (середні значення)

Учасники	С	О	F	G	I	Q3	Q4
1 група ПЕБТ	4.7	5.8	4.4	6.0	5.4	3.8	4.4
2 група ДГУ	6.7	7.8	6.5	7.2	7.1	6.6	5.8
3 група ДНУ	7.2	7.9	6.7	7.4	7.4	6.9	6.2

Аналогічним чином були проаналізовані значення і по емоційному симптомокомплексу:

- чутливість до емоційних впливів (С+I)

$$1 \text{ група} = 4.7 + 5.4 = 10.1$$

$$2 \text{ група} = 6.7 + 7.1 = 13.8$$

$$3 \text{ група} = 7.7 + 7.4 = 15.1$$

- схильність до поведінки, що має ризик (H+F)

$$1 \text{ група} = 4.4 + 4.6 = 9.0$$

$$2 \text{ група} = 6.5 + 5.6 = 12.1$$

$$3 \text{ група} = 6.7 + 6.4 = 13.1$$

- прояви тривожності як особистісної властивості (O+Q4)

$$1 \text{ група} = 5.8 + 4.4 = 10.2$$

$$2 \text{ група} = 7.8 + 5.8 = 13.6$$

$$3 \text{ група} = 7.9 + 6.2 = 14.1$$

Значення емоційного комплексу

$$1 \text{ група} = 10.1 + 9.0 + 10.2 = 29.3$$

$$2 \text{ група} = 13.8 + 12.1 + 13.6 = 39.5$$

$$3 \text{ група} = 15.1 + 13.1 + 14.1 = 42.3$$

Четвертий симптомокомплекс – регуляторний:

самодисципліна (G+Q3)

$$1 \text{ група} = 6.0 + 3.8 = 9.8$$

$$2 \text{ група} = 7.2 + 5.8 = 13.0$$

$$3 \text{ група} = 7.4 + 6.2 = 13.6$$

Таким чином, ми маємо змогу провести розрахунок значень суми по симптомокомплексам методики Р.Кеттелла

$$1 \text{ група} = 34.4 + 17.7 + 29.3 + 9.8 = 91.2$$

$$2 \text{ група} = 39.4 + 21.1 + 39.5 + 13.0 = 113.0$$

$$3 \text{ група} = 40.6 + 25.1 + 42.3 + 13.6 = 121.6$$

Якщо співставити значення по методиці Р.Кеттелла із результатами анкетування, то можна зробити висновки:

- чим нижче значення суми симптомокомплексів, тим більш тривалий опит сексуальних відносин;
- чим нижче значення суми симптомокомплексу, тим більш частіше відбувається зміна сексуальних партнерів;
- чим нижче значення суми симптомокомплексу, тим більш нетривалі в часі стосунки.

Висновки до розділу II

У другому розділі роботи було охарактеризовано та використано спеціальні методики, які адекватні меті дослідження. Отримані показники, свідчать про специфіку готовності осіб студентського віку до сексуальних відносин. Якщо співставити значення по методиці Р.Кеттелла із результатами анкетування, то можна зробити висновки:

- чим нижче значення суми симптомокомплексів, тим більш тривалий опит сексуальних відносин;
- чим нижче значення суми симптомокомплексу, тим більш частіше відбувається зміна сексуальних партнерів;
- чим нижче значення суми симптомокомплексу, тим більш нетривалі в часі стосунки.

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЯ ДИСГАРМОНІЙНОЇ СЕКСУАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПАРІ

Неадекватна сексуальна поведінка одного або обох партнерів може бути усунуто шляхом підвищення їх інформованості про психофізіологічні і технічних нюансах сексуальних відносин. У необхідних випадках фахівець повинен роз'яснити парі, що гармонійні інтимні стосунки визначаються умінням розуміти бажання партнера й адекватно виражати власні сексуальні потреби в спілкуванні з ним.

Гармонія у статевому житті залежить від хорошої психологічної сумісності і виникає при взаємній сексуальній адаптації партнерів, часто вимагає обопільної гнучкості і своєрідною «притирання», бо далеко не завжди те, що дуже подобається одному, спочатку викликає такий же захват в іншого. Разом з тим якщо пара прагне до взаімоудовлетворяючих сексуальних відносин, партнери можуть поперемінно «соло»: бути то дає, то приймаючої ласки стороною. Крім того, прирегулярному позитивному підкріпленні ті еротичні ласки або позиції коїтусу, які спочатку здавалися малопривабливими, з часом нерідко починають викликати все більший чуттєвий відгук. Таким чином, при наявності в парі взаємних претензій до технічних нюансів статевих контактів дуже важливо прояснити індивідуальні сексуальні переваги партнерів, обговорити з ними обоюдодоприємлемі варіанти інтимних відносин і виробити найбільш підходящу в даному випадку модель сексуальної взаємодії.

Важливу роль у підвищенні сексуальної адаптації пари грає бібліотерапія. Партнерам пропонується спеціально підібрана література, звідки вони можуть почерпнути відсутні відомості, отримати повніші та адекватні уявлення про людську сексуальність, знайти для себе найбільш прийнятну модель поведінки в ситуаціях інтимної близькості. Слід підкреслити, що серед наявних в даний час на книжковому ринку численних популярних видань, присвячених різним аспектам сексуальних відносин, далеко не всі формують у читача реалістичну картину статевого життя людей, нав'язуючи часом вельми суб'єктивні і

спотворені уявлення про оптимальне інтимномі взаємодії. Зазвичай ми рекомендуємо пацієнтам наступні книги: К. Імелінській «Психогігієна статевого життя»; М. Яффе, Е.Фенвік «Секс у житті чоловіка» і «Секс у житті жінки»; У. Майстра, В. Джонсон, Колодний «Майстрі і Джонсон про любов і секс» у двох частинах; А. Комфорт «радості сексу»; С. Квилл «Секс у вашому житті».

Спеціальні навчальні відеофільми також дозволяють подружжю розширити репертуар інтимного взаємодії. Зокрема, парі можна порекомендувати спільний перегляд відеопроеграми, розробленої сексологами Х. Лікіно і М. Пері «Секс - задоволення на все життя» у двох частинах (1998). Дана програма пропонуєряд технічних прийомів і вправ, які сприяють підвищенню взаємної задоволеності партнерів статевої близькістю.

Спільне виконання сексотерапевтичеських вправ є важливим фактором розвитку у пари здібності відкрито говорити про свої сексуальні бажання і реалізовувати їх в інтимному контакті. Для поліпшення сексуальної адаптації подружньої пари застосовуються прийоми поведінкової терапії, об'єднані в єдину програму, яка складається з ряду послідовних ступенів: науčenje того, як при несексуальних дотиках і масажі отримувати насолоду від тіла партнера і розслаблятися.

Легка генітальна стимуляція, яка повинна бути для партнера приємною, але не викликати у нього сильного статевого збудження і оргазму.

Навчання тому, як пояснити один одному, які форми стимуляції є для кожного з партнерів найбільш ефективними і вироблення вміння фізично допомагати при їх здійсненні.

Використання спеціальних вправ, спрямованих на усунення дисфункціональних звичок і вироблення моделі сексуальної взаємодії, яка приємна обом партнерам і задовольняє їх.

Для здійснення перших трьох з перерахованих вище завдань парі рекомендуються різні види вправ, націлені на те, щобпартнери навчилися доставляти один одному фізичне задоволення. Це - прийоми чуттєвого фокусування, які дозволяють парам виробити за допомогою партнера і оцінити

відчуття, привносять в інтимні стосунки почуття фізичного насолоди. Перша фаза чуттєвого фокусування включає негенітальні дотики у вигляді масажу і погладжувань, які по черзі здійснюють партнери. Іноді це дає можливість парі вперше по-справжньому насолодитися фізичної близькістю, не відчуваючи напруги, виникаючої раніше при сексуальних контактах. У другій фазі допускається легка генітальна стимуляція і ласки, не переходять у прелюдію статевому акту. Партнери повинні просто отримувати насолоду, а в разі виникнення сексуального збудження дати йому можливість непомітно зникнути. Заключна фаза зазвичай складається з якихось направляючих дій, за допомогою яких один партнер показує іншому, який вид стимуляції є для нього оптимальним. Партнери беруть обоюдозручну позу, і один з них поміщає свою руку поверх руки іншого, м'яко направляючи її під час генітальної стимуляції.

Тривалість проходження парами різних фаз чуттєвого фокусування залежить від того, наскільки успішно і швидко вони просуваються вперед. Слід своєчасно виявляти потенційні перешкоди чи інші труднощі в процесі терапії і прагне до того, щоб на кожному ступені були досягнуті позитивні результати перш ніж вправи перейдуть в наступну фазу. Важливо, щоб пара виробила модель позитивного сексуального досвіду, подолавши невдачі, які були викликані нерозумінням потреб один одного або статевим розладом. Тому на ранніх етапах лікування пацієнтам пропонується уникати коїтусу чи інших видів сексуальних контактів, які були обтяжені проблемами. Поступово, у міру того як будуть знову знаходитися впевненість і здатність розслаблятися на кожній послідовної щаблі, пара може знову почати практикувати статеві зносини.

Заснований на припущенні, що більшість гетеросексуальних пар використовують (і, ймовірно, вважають за краще) в ході коїтусу позицію, коли чоловік знаходиться зверху, а жінка знизу, типовий сексотерапевтичеський підхід рекомендує поетапний перехід до звичного варіанту інтимної близькості. Спочатку жінці пропонується займати під час статевому акту верхнє положення, що дає їй більше можливостей регулювати протікання коїтусу, а чоловікові

дозволяє легше розслабитися. Проміжним кроком, що допомагає сформувати у чоловіка почуття впевненості при зносинах, є бічна позиція «обличчям до обличчя», яка забезпечує партнерам найбільшу фізичну релаксацію. Нікому з них не доводиться витримувати вагу іншого. Коли партнери лежать на боці, вони обидва приймають участь в контролі фрикційних рухів, а їх руки залишаються вільними для взаємних дотиків і ласк. Вважається, що ця позиція доставляє багатьом парам таку насолоду, що вони починають практикувати її при статевих актах частіше, ніж позицію, коли чоловік перебуває зверху.

Заключний терапевтичний крок, за умови що він є для партнерів бажаною метою, - досягнення успіху в їх звичній позиції, коли всі сексуальні дії відбуваються так, як хочеться їм обом, і партнери відчувають обопільне задоволення від статевого акту.

Тактика психотерапевтичної корекції ключових психологічних чинників
сексуальної дезадаптації :чоловіки

Психологічні чинники	Тактика психотерапевтичного впливу і використовувані методи психотерапії
Затримки психосексуального розвитку	<p>Формування у пацієнта адекватних уявлень про вибір сексуального партнера і гармонійних інтимних відносинах.</p> <p>Використання гіпнотичних технік для вироблення нових установок і поведінкової ролі з закріпленням останньої в уяві в ході виконання «домашніх завдань».</p> <p>Поетапна практична реалізація моделі інтимного зближення з постійною партнеркою (від першого знайомства і платонічного залицяння до еротичних ласк,петтінга і коїтусу)</p>
Фобічні фактори: тривожне очікування сексуальної невдачі і коїтофобія	<p>Нейтралізація негативного сексуального досвіду чоловіки з використанням технік НЛП (різні варіанти інтеграції якорів, ВКД, помах); ДПДГ; вікова регресія в гіпнотичному трансі з наступною нейтралізацією травматичного досвіду.</p> <p>порушення тригерів (думок, образів і відчуттів), що запускають дисфункціональні сексуальні реакції. За допомогою «процедури відстеження» визначають послідовність включення різних модальностей тригерів, а потім впливають на них у тому ж порядку:</p>

<p>Фобічні фактори: тривожне очікування сексуальної невдачі і коїтофобія</p>	<p>а) на думки - «розкрутка негативних думок» або бихевиоральна техніка «зупинки думок», техніка Сандерса; б) на образи -помах, скорочена версія ДПДГ; трансї з подальшою трансформацією отриманого пацієнтом образу. Усунення Гіперконтроль коїтусу і навчання пацієнта асоційованого сприйняттю статевої близькості: тактика мнимого заборони; сексотерапія у вигляді в) на відчуття - техніка світлового потоку, візуалізація дискомфортних відчуттів в 5 послідовних етапів (еротичне насолоду без ерекції, ерекція без оргазму, екстравагінальний оргазм, интроитус без оргазму, коїтус); техніка «асоціювання в переживання»; ЛД зв'язування з візуалізацією</p>
--	--

продовження таблиці

<p>Фобічні фактори: тривожне очікування сексуальної невдачі і коїтофобія</p>	<p>пацієнтом ситуації коїтусу; гіпнотичні техніки (занурення в ресурсне спогад, метафоричні трансї із заданою фабулою, левітація руки); наркопсихотерапія з використанням закису азоту; уявна тренування по Лазарус. Активізація внутрішніх ресурсів пацієнта через звернення в гіпнотичному трансї до позитивного досвіду минулого (як сексуальному, так і іншого досвіду, пов'язаного з впевненістю і спокоєм).</p>
<p>Неадекватні переконання і установки щодо статевого життя, дисфункціональні схеми мислення</p>	<p>Застосовуються техніки когнітивної терапії: корекція автоматичних думок; виявлення і послідовна корекція когнітивних помилок, спростування ірраціональних переконань, емпірична перевірка реалістичності. Когнітивне переструктурування за допомогою ДПДГ. робота з неадекватними переконаннями в моделі НЛП. Лінгвістичний рефреймінг (перевизначення). Зміна ярлика (релейбінг)</p>
<p>Интрапсихические конфлікти, що зачіпають сексуальну сферу</p>	<p>Усунення внутрішніх протиріч, глибинних страхів перед проявами сексуальності і почуття провини: робота з полярними частинами особистості в еріксонівського гіпнозу; використання стратегій гіпноанализа, а також прийомів символ драми (мотиви «луг», «кущ троянди»); техніка 2-х стільців. Робота з глибиною тривою в екзистенціальної моделі (дослідження проблем кінцівки буття, свободи, самотності і безглузді існування).</p>

Порушення міжособистісних відносин в парі	Використовуються техніки сімейної і подружньої терапії для вирішення наступних задач: прояснення і видозміну характеру комунікацій міжподружжям (техніки «незакінчені пропозиції», «повноцінне слухання», «три
Порушення міжособистісних відносин в парі	позитивні відповіді», «прояснення комунікацій», «інсценізація»); дослідження і зіставлення взаємних очікувань і розбіжностей в парі (техніки «порівняння цінностей», «прояснення взаємних очікувань», «конструктивний суперечка »); зосередження подружжя на найбільш значущих проблемах у відносинах і можливі шляхи їх вирішення (техніки «подружня хорерграфія», «вечірка частин», «створення аналогічних ситуацій»);

	зміна стилюповедінки, тобто навчання партнерів більш ефективній взаємодії (дебрифінг, техніки «потрійного збільшення», «семи основних правил», «дні турботи», парадоксальні інтервенції)
Дисгармонійний сексуальний взаємодія партнерів	З'ясування індивідуальних сексуальних уподобань партнерів, спільне обговорення, планування і подальша реалізація оптимальних для них варіантів сексуального взаємодії. Бібліотерапія і використання навчальних відеофільмів. Сексотерапевтичні прийоми (по У. Мастерс і В. Джонсон, Х. Каплан), спрямовані на підвищення фізичного задоволення від сексуальних контактів

У таблиці в систематизованому порядку (з урахуванням основних точок докладання) представлені психотерапевтичні прийоми і методи, використовуваних у психотерапії сексуальних розладів ми виділяємо три рівні, на яких може здійснюватися основна робота. Перший рівень - феноменологічний (симптоматичний), що передбачає цілеспрямоване усунення симптомів статевої дисфункції. Використовуються прямі сугестії в гіпнотичному трансі, аутогенне тренування, раціональна психотерапія, сексотерапевтичні програми і т. п. При відсутності серйозних особистісних та партнерських проблем психотерапія на цьому рівні може бути цілком ефективною. Другий рівень - проблема-який утворює. робота на цьому рівні

вимагає виявлення та корекції психологічних механізмів, що лежать в основі дисфункціональних сексуальних реакцій індивіда. Всі психотерапевтичні інтервенції на даному рівні здійснюються з урахуванням конкретної психологічної проблематики пацієнта, безпосереднім результатом якої і є виникнення і поглиблення первинно-психогенних статевих розладів, приєднання порушень в сексуальній сфері до наявних психопатологічним розладів або невротичне реагування з посиленням симптомів сексуальних дисфункцій у пацієнтів з органічною патологією. Тому максимально індивідуалізоване застосування психотерапевтичної стратегії, орієнтованої на вирішення психологічних проблем пацієнтів, не тільки створює умови для відновлення їх сексуальної активності, а й надає корегуючі вплив на наявну психопатологічну симптоматику. Третій рівень - сутнісний (екзистенційний), пов'язаний з внутрішнім динамічним конфліктом, породжуваним конфронтацією індивіда з кінцевими даностями існування. У практиці психотерапевта-сексолога необхідність в роботі на цьому рівні виникає не так часто.

Як впливає з вищевикладеного, психотерапевтична робота в рамках запропонованої стратегії здійснюється переважно на «проблемообразующем» рівні, тому дана модель є проблемно-орієнтованою. Разом з тим в необхідних випадках вона дозволяє використовувати симптоматичні методи психотерапії, а також звертатися до деяких екзистенціальних аспектам людського буття.

Отже, практичне використання розробленої стратегії інтегративної психотерапії сексологічних пацієнтів передбачає визначення ключових психологічних чинників сексуальної дезадаптації чоловіки з подальшою їх прицільною корекцією за допомогою найбільш адекватних для цього методів психотерапії. Так, якщо пацієнт страждає психогеннообумовленою ерекційною дисфункцією (F 52.2), в основі якої лежать тривожне очікування невдачі при коїтусе, неадекватні переконання і установки, що створюють у чоловіка спотворені уявлення про нормальну статевого життя, а також порушення

взаємин з партнеркою, психотерапевтична стратегія будується з урахуванням всіх виявлених психологічних механізмів статевого розладу.

На перших індивідуальних сесіях можуть застосовуватися техніки когнітивної терапії для корекції у пацієнта дисфункціональних схем мислення і когнітивних помилок. Паралельно, для нейтралізації нав'язливих спогадів про попередні зриви та усунення страху перед новими невдачами при статевої близькості, використовується метод ДПДГ або прийоми з арсеналу НЛП (тримісна ВКД з подальшим виконанням техніки помаху). Надалі індивідуальні сесії з застосуванням технік для послідовного руйнування тригерів, що гальмують генітальні реакції чоловіки в ситуаціях інтимної близькості, чергуються з роботою з парою, в ході якої здійснюється подружня психотерапія, спрямована на підвищення рівня комунікації партнерів та поліпшення взаємин між ними.

При наявності органічної, зокрема судинної патології, яка призводить до порушення гемодинамічних механізмів ерекції, чоловік також може відчувати тривогу і невпевненість у своїх силах, а подружні стосунки нерідко все більше погіршуються. В цьому випадку лікувальні заходи, спрямовані на поліпшення генітального кровотоку (вазоактивні препарати загальної і локальної дії, процедури ЛД), поєднуються з психотерапією, яка фокусується на тривожному очікуванні сексуальної невдачі пацієнта і проблемах неадекватного подружнього взаємодії.

Таким чином, розроблена нами інтегративна модель психотерапевтичної корекції сексуальних дисфункцій у чоловіків виходить з прагматичного еkleктизму, звертаючись для вирішення конкретних сексологічних проблем до різних методів психотерапії, і використовує численні прийоми і техніки, об'єднані загальною ідеєю відновлення сексуальної активності пацієнтів і поліпшення їх якості життя. Обсяг і послідовність психотерапевтичного впливу визначаються строго індивідуально, а запропоновані методики легко можуть бути доповнені іншими, адекватними основному завданню психотерапії - прицільної корекції всіх виявлених у пацієнта психологічних механізмів

сексуальної дисфункції. В силу полісиндромності і поліетіологічності більшості статевих дисфункцій у чоловіків їх лікування, як правило, є комплексним. При цьому психотерапевтичні заходи поєднуються з іншими способами лікувального впливу, зокрема з фармакотерапії. Підкреслимо, що основні принципи і техніки запропонованої моделі можуть використовуватися при психотерапевтичній корекції статевих дисфункцій у жінок, безумовно, з поправкою на особливості жіночої сексуальності.

Психотерапія порушень, межлічностностних відносин і сексуальної взаємодії в парі.

Статева функція людини адекватно реалізується в процесі тісної взаємодії з іншою людиною. Тому будь-які порушення партнерських відносин можуть негативно впливати на сексуальне функціонування індивіда. Проблеми міжособистісної взаємодії з партнером можуть бути успішно вирішені за допомогою прийомів і технік сімейної і подружньої психотерапії. Фокус застосування даних психотехнік спрямований на поліпшення взаємної психологічної та сексуальної адаптації подружньої пари. Для виконання цього завдання важливо визначити основні поведінкові патерни, що призводять до посилення негативних тенденцій у взаєминах подружжя і допомогти їм виробити і закріпити на практиці більш продуктивні форми спілкування один з одним; підвищити рівень комунікації партнерів, що сприяє їх переходу від конфронтації до співпраці, а також зростанню взаєморозуміння і довіри, відкритості у вираженні власних почуттів і бажань по відношенню один до одного. Здійснювана паралельно з індивідуальною психотерапією чоловіка, який страждає статевою дисфункцією, робота з парою створює очевидні передумови для більш гармонійного сексуальної взаємодії партнерів.

Якщо подружжя знаходяться в конфлікті, вони мало і непродуктивно спілкуються один з одним. Видозмінити характер комунікацій в парі допомагає техніка незакінчених пропозицій у модифікації А. В. Чернікова (1998, 2001). Подружжя просять розташуватися навпроти один одного і по черзі закінчувати наступний ряд незавершених пропозицій: 1) Мені подобається, що ти ... 2) Я

засмучуюсь, коли ... 3) Я злюся, коли ... 4) Я вдячний тобі за те 5) Ми могли б по-іншому ...

Емпіричним шляхом було виявлено, що оптимальним в такій роботі є завершення п'яти речень. Кожен із подружжя має пройти по цьому списку 3 - 4 рази, що займає 15 - 20 хвилин і, як правило, не зустрічає сильного опору. Вони отримують можливість наочно переконатися, як легко виявляти негативні почуття по відношенню один до одного і як непросто почати відкрито визнавати гідності партнера по шлюбу. Техніка стимулює діалог між подружжям, структуруючи їх спілкування і роблячи його більш безпечним (формулювання у вигляді Я-висловлювань, збалансованість у вираженні негативних і позитивних почуттів, позначення напрямку бажаних змін). Озвучування позитивних характеристик особливо важливо в ситуації подружнього конфлікту, коли партнери обмінюються в основному негативними підкріпленнями, провокуючи наростання сварки. Прийом дозволяє забезпечити рівний внесок в розмову, стримуючи багатослівного і заохочуючи мовчазної дружина. Крім зміни процесуальних характеристик спілкування, дана техніка дозволяє досліджувати основний зміст взаємних претензій.

Відомо, що добрі відносини між людьми багато в чому залежать від того, наскільки точно вони сприймають інформацію, передану один одному. Численні непорозуміння між партнерами можуть виникати із за того, що вони неухважні до висловлювань один одного. Замість того щоб осмислити суть сказаного, постаратися максимально точно зрозуміти співрозмовника, подружжя дуже швидко починають робити свої власні, нерідко помилкові висновки, приймаючи їх за істину в останній інстанції. Важливо роз'яснити парі, що повноцінне слухання передбачає дотримання ряду умов (цит. за В. Сатир, 1997):

1. Слухає повністю зосереджений на промовистою.
2. Слухає відмовляється від будь-яких упереджень відносно до мовця.
3. Слушаючий ніколи не користується чужими і упередженими оцінками.

4. Слушаючій абсолютно вільний від якого б то не було збентеження і може задавати будь-які питання.
5. Слушаючій показує говорящому, що той почутий і сенс сказаного зрозумілий.

У тих випадках, коли дотримання перерахованих вище умов з якихось причин неможливо, правильніше перестати прикидатися і чесно сказати: «Вибач, але мені зараз не до тебе. Я не можу зосередитися на тому, що ти мені кажеш. Давай повернемося до цієї розмови трохи пізніше».

Щоб навчити клієнтів справжнього слухання замість домислювання слів співрозмовника, В. Сатир запропонувала техніку трьох позитивних відповідей.

Парі пропонується сісти лицем до лица. Один з партнерів вимовляє якесь то твердження, яке представляється йому вірним. Наприклад: «Мені здається, тут жарко», «я відчуваю себе самотньо», «ти мені не довіряєш» і т. п. Той хто слухає повинен висловити свою реакцію на висловлювання партнера фразою, що починається словами: «Ти маєш на увазі, що ... », і далі в питальній формі передати як він зрозумів зміст цього твердження. Мета слухача - тричі добитися позитивної відповіді. Це буде означати, що в кінці кінців він правильно вловив сенс висловлювання мовця. Якщо задає питання, невірно інтерпретуючи фразу сказану партнером, так і не зможе отримати три стверджувальних відповіді, мовець повинен пояснити йому, який саме зміст він вклав у ті чи інші слова. Партнери кілька разів по черзі міняються ролями, намагаючись через уточнюючі питання, як можна краще зрозуміти один одного. При повторних виконаннях даного завдання в парі поступово зростає розуміння того, що люди можуть вкладати в одні і ті ж слова зовсім різний зміст. Усвідомлення цих різних смислів і означає, що співрозмовники починають помітати один одного. У свою чергу поліпшення комунікації між партнерами сприяє зростанню довіри і взаємної симпатії.

ВИСНОВКИ

Аналіз зарубіжних та вітчизняних фахівців дозволив нам зробити такі висновки:

1. Проаналізувавши літературні джерела, що присвячені проблемі готовності сучасної молоді до сексуальних стосунків, можна зробити висновок, що в нашій країні проблема біологічних та психологічних умов готовності до вступу у сексуальні відносини розвинута недостатньо. Цією проблемою в різні часи займалися різноманітні вчені у різних аспектах. Ф. Бич, И.С. Кон, Г. С. Васильченко, Г. Айзенк, В. Мастерс, В. Джонсон, З. Фрейд та багато інших.

2. Теоретично було проаналізовано основні підходи до сексуальних стосунків. Запропонований З. Фрейдом підхід до сексуальності, знімаючи жорсткий біологічний детермінізм, концентрував увагу на особливостях індивідуального розвитку. Позитивне ставлення до тіла підказало тантріки новий підхід до сексуальності. На відміну від тантричного вчення камасутра фокусується на створенні ритуалів навколо статевого акту. Камасутра показує приклад всеосяжною сексуальності. Вона включає всі відчуття, всі сприйняття. Камасутра дає можливість повернути ті елементи сексуального життя, що були втрачені через повсякденної рутини. В ній йдеться, що потрібно відродити насолоду. Індійські філософи зазначають, що не існує такої речі як сексуальна енергія. Енергія єдина і однакова. Секс - це один із виходів, один із напрямків її, це одне з застосувань енергії. Життєва енергія єдина, але вона може проявлятися в різних напрямках.

3. Була визначена специфіка вікових аспектів проблеми сексуальності. Сексуальна активність дуже сильно залежить від віку і певних фізіологічних особливостей. Тому обов'язково потрібно прислухатися до будь-яких змін, які відбуваються в організмі. На статевий потяг впливають спадкові, гормональні і фізіологічні чинники. Тому між чоловіками і жінками існує велика різниця в ставленні до сексу. У двадцятирічних дівчат спостерігаються сильні коливання сексуальності. Статевим життям в цьому віці управляє несформований і нестійкий гормональний фон. У чоловіків цей вік вважається піком

сексуальності. У цей період їх поведінкою керують гормони. Молоді люди дуже швидко збуджуються і погано вміють контролювати еякуляцію.

4. Були проаналізовані основні причини вступу в сексуальні відносини, що дають найбільш повне уявлення про мотивацію вступу в сексуальні відносин, аналіз перерахованих вище даних дає нам уявлення про багатогранність причин вступу до сексуальні зв'язки. Багато що залежить від індивіда, його віку, його сприйняття світу, виховання, розуміння того, що відбувається.

5. Визначені основні моделі сексуальної поведінки. Сучасні молоді люди стикаються з цілою гамою сексуальної поведінки, включаючи сексуальне насильство. Багато популярні сучасні фільми зачіпають сильні і відверті сексуальні теми. Секс і сексуальність стають загальним місцем, переставши бути таємницею за сімома печатками. Студентии починають «розбиратися» в тонкощах сексуального життя все раніше і раніше.

Теоретично було встановлено, що природа готовності особистості до сексуальних стосунків це цілеспрямована активність, що характеризується факторами внутрішнього та зовнішнього порядку. Внутрішня готовність характеризується психологічним станом особистості, її рисами характеру, локус контролем, рівнем емпатії та довіри до оточуючих, емоційно – вольовим станом та ін. Зовнішня готовність це – біологічний аспект, який полягає у сформованості анотомо – фізіологічної побудови організму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Л.Н. Психологія сексуальності. Одеса: СМІЛ, 2005. 254 с.
2. Вірна Ж.П. Організація життя позитивної особистості: конструктивна прогностика та професійна успішність. Наука і освіта. 2014. № 9. С. 65-71
3. Говорун Т.В., Кікінежді О.Г. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 1999. 384 с.
4. Гупаловська В.А., Володимирець О.І. Психологічні особливості сексуальності чоловіків: результати емпіричного дослідження. Проблеми сучасної психології. 2012. Випуск 16. С. 222-235.
5. Гупаловська В.А., Лень Н.І. Психологічні особливості сексуальності жінок з різним рівнем суб'єктивного благополуччя. Вісник Чернігівського нац. пед. університету. Вип. 126. 2015. С. 47-56.
6. Гупаловська В.А. Сексуальне благополуччя як чинник суб'єктивного благополуччя: особливості сексуальних сценаріїв осіб з інвалідністю. Соціальна психологія сьогодні: здобутки і перспективи: матеріали II всеукр. конгресу із соціальної психології. Київ, 2019. С. 81-83.
7. Джаббарова Л.В. Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Одеса, 2020. 20 с.
8. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. К.: Арістей, 2003. 302 с.
9. Єрмакова А.С. Психологічні особливості сексуального здоров'я людини як розвиток ідей ортобіозу. Дослідження психології ортобіозу людини: монографія / за заг. наук. ред. проф. Н.В. Родіни, Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 144-161.
10. Засекіна Л.В., Майструк В.М. Безумовне самоприйняття та психологічне благополуччя особистості. Наука і освіта. 2017. № 11. С. 187- 192.

11. Ігнатенко І.В. Жіноче тіло у традиційній культурі українців. К.: Дуліби, 2013. 226 с.
12. Ігнатенко І.В. Чоловіче тіло у традиційній культурі українців. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 224 с.
13. Карамушка Л.М., Ткалич М.Г. Самоактуалізація менеджерів у професійно-управлінській діяльності: монографія. К.–Запоріжжя: Просвіта, 2009. 258 с.
14. Кочарян А.С. Личность и половая роль. Харьков: Основа, 1996. 176 с.
15. Кочарян Г.С. Современная сексология. Киев.: Ника-Центр, 2007, 400 с.
16. Кришталь В.В., Гульман Б.Л. Сексология. Нормальная сексология. Т. 1. Харьков: Академия сексологических исследований, 1997. 352 с.
17. Лантух І.В. Психологічна структура особистісної надійності суб'єктів підприємницької діяльності: дис. ... д-ра. психол. наук.: 19.00.01. К. 2020. 595 с.
18. Литвиненко О.Д. Взаємовплив окремих особистісних потенціалів та здоров'я особистості. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. №2(20). Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. С. 33-38.
93. Максименко С.Д. Психологія підприємницької діяльності. Філософська і соціологічна думка. 1993. № 5. С. 23.
19. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. К.: ТОВ КММ, 2006. 240 с. 174
20. Попович І.С. Вплив соціально-психологічних очікувань на професійне зростання та професійне здоров'я фахівців. Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного ун-ту імені В. Даля. Сєверодонецьк: Вид-во СХУ імені В. Даля, 2018. № 2 (46). С. 129–139.
21. Сенека, Л.-А. Діалоги; [пер. з латин. А. Содомора]. Львів: Апріорі, 2016. 320 с.
22. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності: монографія. К.: Либідь. 2003. 376 с. 177

23. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. К.: Каравела, 2013. 372 с.
24. Титаренко Т.М. Як подолати наслідки травматизації: контури соціально-психологічної реабілітації. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/158553975.pdf>
25. Чернявская Т.П. Личностные особенности собственников и несобственников бизнеса: гендерный аспект. Наука і освіта. Південний науковий центр НАПН України. Одеса. 2013. № 4/СХІV. С. 29 –33.
26. Чернявская Т.П. Психология успешности личности в бизнесе: монография. Одесса: Астропринт, 2010. 288 с.
27. Чернявська Т.П. Оптимізм як фактор успішності бізнес-діяльності. Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика: монографія, книга восьма / за ред. д.е.н., проф. Кузнєцова Е.А. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. С. 400-419.
28. Чернявська Т.П. Психологія благополуччя і успішності діяльності особистості в контексті ортобіозу людини. Дослідження психології ортобіозу людини: монографія / за заг. наук. ред. проф. Н.В. Родіни, Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 58-75. 179
29. Чернявская Т.П. Психологическое обеспечение эффективной коммуникации в бизнесе. Вісник ОНУ. Серія: Психологія. Т. 17. Випуск 9 (21). Одеса. 2012. С. 222-231.
30. Швалб Ю.М., Данчева О.В. Практична психологія в економіці та бізнесі. Київ: Лібра, 1999. 270 с.
31. Ainsworth S.E. & Baumeister R.F. Changes in Sexuality: How Sexuality Changes Across Time, Across Relationships, and Across Sociocultural Contexts. *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation*, 9(1), 2012. P. 32–38. 32. Androshchuk I., Balakhtar V., Balakhtar K., Oleshko P. (2020). Creativity as a factor of psychological well-being of teachers of higher educational institutions. *The New Educational Review*. Vol. 60, №2 Warszawa, Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020 p. 191-202 DOI: 10.15804/tner.2020.60.2.1

33. Bancroft J. *Human Sexuality and its Problems*. Edinburg, Churchill Livingstone, 2009. 540 p.
34. Baumeister R.F. & Vohs K.D. Sexual Economics: Sex as Female Resource for Social Exchange in Heterosexual Interactions. *Personality and Social Psychology Review*, 8(4), 2004. P. 339–363.
35. Buss D.M. & Schmitt D.P. Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating. *Psychological Review*, 100(2), 1993. P. 204–232.
36. Byers E.S. & Demmons S. Sexual Satisfaction and Sexual Selfdisclosure within Dating Relationships. *Journal of Sex Research*, 36(2), 1999. P. 180–189.
37. Byers E.S. & Rehman U.S. Sexual Well-being. In D.L. Tolman, L.M. Diamond, J.A. Bauermeister, W.H. George, J.G. Pfaus, & L.M. Ward 181 (Eds.), *APA handbooks in psychology®. APA handbook of sexuality and psychology*, Vol. 1. Person-based approaches. 2014. P. 317–337.
38. Bradburn N. *The Structure of Psychological Well-Being*. Chicago: Aldine Pub. Co. (1969). 380 p.
39. Brotto, L.A., & Smith, K.B. (2014). Sexual desire and pleasure. In D. L. Tolman, L. M. Diamond, J. A. Bauermeister, W. H. George, J. G. Pfaus, & L. M. Ward (Eds.), *APA handbooks in psychology®. APA handbook of sexuality and psychology*, Vol. 1. Person-based approaches. P. 205–244.
40. Virna Zh., Hubina A. Success achievement motivation as the determinant of professional self-determination of engineering students. Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: The way to integration. Ariel: Ariel University Center of Samaria. 2014. Issue 5. 464-471.
41. Cascio W.F. *Applied Psychology in Personnel Management*. New Jersey: Prentice Hall International, Inc. 1991. 542 p.
42. Deci E.L., Ryan R.M. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Plenum Press, 1985. 370 p.
43. Diener E. Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *J. of Personality and Social Psychology*. 1995. № 68. P. 653-663.

44. Diener E., Lucas E. Subjective Emotional Well-Being. M. Lewis & J. M. Haviland (Eds.) (2000), *Handbook of Emotions* (2nd Ed.), New York: Guilford. P. 325-337.
45. Diener E., Wirtz D., Tov W., Kim-Prieto C. New Well-Being Measures: Short Scales to Assess Flourishing and Positive and Negative Feelings. *Social Indicators Research*, Vol. 97, Issue 2, 2010. P. 143-156.
46. Diener E. *The Science of Well-being: The Collected Works*. Social Indicators Research Series. 2009. V. 37. 274 p.
47. Diener E. Subjective Well-being. *Psychological Bulletin*. 1984. N 95. P. 542–575.
48. Dubrin A.J. *Effective Business Psychology*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs. 1990. 434 p. 182
49. Graham C. Happiness and Health: Lessons—And Questions—For Public Policy. *Health Affairs* 27, no.1. 2008. P. 72-87.
50. Hazan C. & Shaver P. Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 1987, P. 511–524.
51. Hensel, D. J., & Fortenberry, J. D. (2014). Life-span sexuality through a sexual health perspective. In D. L. Tolman, L. M. Diamond, J. A. Bauermeister, W. H. George, J. G. Pfaus, & L. M. Ward (Eds.), *APA handbooks in psychology®*. APA handbook of sexuality and psychology, Vol. 1. Person-based approaches. P. 385–413.
52. Kahneman D. Objective Happiness. In: Kahneman D., Diener E., Schwarz N., Eds., *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*, New York: Russell Sage Foundation, 1999. P. 3-25.
53. Kahneman D, Diener E, Schwarz N, eds. *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation, 1999, 575 p.
54. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An Analysis of Decisions under Risk. *Econometrica*, Vol. 47, No. 2 (Mar., 1979). Published By: The Econometric Society. P. 263-292.
55. Kaplan H. *Sexual Desire Disorders: Dysfunctional Regulation of Sexual Motivation*. N.Y., USA: Routledge, 1995, 352 p.

56. Kern S. *The Culture of Love: Victorians to Moderns*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992. 344 p.
57. Kinsey A.C., Pomeroy W.B., Martin C.E. *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia: W. B. Saunders, 1948, 804 p.
58. Lauman E.O., Nicolosi A. Sexual Problems Among Women and Men Aged 40–80 y: Prevalence and Correlates Identified in the Global Study of Sexual Attitudes and Behaviors. *International Journal of Impotence Research*. 17(1). 2005. P. 39-57.
59. Lunov, V. (2019). Deficient Motivation of Personality Self-Realization. *Decision Making, Organizational Behavior & Performance Journal*. Vol 10, Issue 3, January 17, 2019. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3306730> 183
60. Mulhall J.P., Incrocci L., Goldstein I., Rosen R. *Cancer and Sexual Health*. Springer-Verlag, New York, LLC, 2011. 1st Edition. 783 p.
61. Natalia Zhyhaylo, Roksolana Karpinska, Nadiya Smolikevych, Marta Kravchyk, Vitalii Lunov (2021). Psychology of Business, Leadership and Communication as a Perspective Scientific Direction in Ukraine and Europe. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. Volume-8 Issue-4S,98
62. <https://www.ijrte.org/wpcontent/uploads/papers/v8i4S/D10011184S19.pdf>
209. Newstrom D.V., Davis K. *Organizational Behavior. Human Behavior at Work*. University of Minnesota, Duluth. Arizona State University. 1992. 447 p.
63. Peterson, C. The Future of Optimism. *American Psychologist*. 2000. V.55. № 1. P. 44-55.
64. Pfaus J.G., Scepkowski L.A., Marson L. & Georgiadis J.R. Biology of the Sexual Response. In Tolman D.L., Diamond L.M., Bauermeister J.A., George W.H. (Eds.). *APA Handbook of Sexuality and Psychology, Vol. 1: Person-Based Approaches*. American Psychological Association. Washington. 2014. P. 145–203.
65. Renshaw D. Women Coping with a Partner's Sexual Avoidance. *Family Journal*, 9, 2001, 242 p.

66. Rosen R.C., Bachmann G.A. Sexual Well-Being, Happiness, and Satisfaction, in *Women: The Case for a New Conceptual Paradigm*. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 2008. P. 291-297.

67. Ryan R., Deci E. On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-being. *Annual Review of Psychology*. V. 52. 2001. P. 141-166.

68. Ryff C.D. Psychological well-being / J. E. Birren (Ed.), *Encyclopedia of gerontology: age, aging, and the aged ...* San Diego, CA: Academic Press (1996). 383 p.

69. Ryff C., Keyes C. The Structure of Psychological Well-Being Revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 69, No. 4, University of Wisconsin-Madison. 1995. P. 719-727. 184

70. Stoller R. *Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity*, Science House, New York City, 1968. 383 p.

71. Tiefer L. *Sex Is Not a Natural Act & Other Essays*. 2nd Edition. New York: Routledge. 2019. 323 p.

72. Tolman D.L., Diamond L.M., Bauermeister J.A., George W.H. (Eds.). *APA Handbook of Sexuality and Psychology, Vol. 1: Person-Based Approaches*. American Psychological Association. Washington. 2014. 1288 p.

73. Waterman A.S. Two Conceptions of Happiness: Contrasts of Personal Expressiveness (Eudaimonia) and Hedonic Enjoyment. *J. Pers. Soc. Psychol.* 1993, P. 678–91.